ARGEȘ

Editori:
Consiliul Local Piteşti
Primăria Municipiului Piteşti
Centrul Cultural Piteşti

Revistă de cultură fondată în 1966 ● Serie nouă
■ Anul XXVI (LX) ■ Nr. 1 (523) ■ Ianuarie 2026 ■

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

DIMITRIE PACIUREA - ***Himera pământului***

Un poem adevărat de Mircea PETEAN *p. 18*

„Argeș” – șase decenii de lumină culturală și memorie vie

MEȘTERUL MANOLE
REVISTĂ DE CULTURĂ
Treptele de lumină ale Argeșul

ARGEȘ
REVISTĂ POLITICĂ, SOCIALĂ, CULTURALĂ
Unitae și ascersiune
Început de drum

ARGEȘ
revistă de cultură
director - MIHAIL DIACONESCU
Dăruiți creației noastre
Suntem români și punctum
El, veșnicul Manole

Anul acesta, în iunie, revista „Argeș” împlinește 60 de ani de la prima apariție, un prilej rar și emoționant de a privi înapoi la o istorie care nu se măsoară doar în ani, ci în destine culturale, în pagini care au purtat gânduri, emoții și speranțe ale comunității literare românești. Înființată în 1966, în centrul unei Românii aflate în plină tranziție ideologică și socială, revista a crescut sub ochii cititorilor ca un spațiu de libertate intelectuală și dialog artistic, devenind treptat un reper al culturii naționale și un martor al epocii.

Mulți scriitori locali au visat la o revistă „loco”: cei de la Cenaclul „Liviu Rebreanu”, autorii de la Institutul de Filologie și câțiva scriitori găești. Au fost și dispute, câștigate de universitari. Ce-i drept, în cenaclu erau mulți cu „gura mare” (dar au contat și ei), dar nepricepuți.

În 1965, după venirea lui Nicolae Ceaușescu la putere, a fost o perioadă de mare deschidere; energiile erau efervescente, iar totul părea posibil. Fără naivitatea lor, nu am sărbători acum 60 de ani de la înființare. Cei de la începuturi au făcut unele compromisuri pe câteva pagini, dar restul sumarului era literatură în stare pură.

Ca să înțelegeți câtă naivitate politică a existat, revista s-a numit inițial „Meșterul Manole” și s-a tipărit astfel, dar tirajul a fost distrus de cenzură – pentru că un critic atent ca Radu Albu s-a opus categoric: mai fusese o revistă cu acest nume, scoasă de legionari. Și totuși au mers înainte, nu s-au împiedicat de denumire: revista s-a numit simplu „Argeș”, precum regiunea, precum râul, precum cel mai select restaurant, spre exasperarea lui Marin Ioniță, și a apărut, dar nu oricum: cu sediu, cu colectiv de redacție numeros, contabil, femeie de serviciu, corector, secretară și chiar o mașină – o „Volgă” neagră.

O revistă de tradiție nu se definește doar prin longevitate. Ea se construiește prin continuitatea valorilor promovate, prin fidelitatea față de idealul de cultură autentică și prin capacitatea de a fi punte între generații. Longevitatea devine semn de respect pentru cititor, autor și memorie culturală. Prin paginile sale, o astfel de revistă păstrează vie memoria literară, dar rămâne deschisă la noi perspective și voci, cultivând dialogul între trecut și prezent.

Pentru creatorii locali, o revistă de cultură este adesea primul și cel mai important spațiu de afirmare. Ea oferă:

■ Vizibilitate, ajutând autorii să fie descoperiți de un public mai larg;

■ Sprijin profesional și moral, prin feedback editorial și îndrumare artistică;

■ Dialog cu valorile culturale naționale, conectând creatorii locali cu mari personalități ale literaturii române;

■ Păstrarea operei, transformând publicarea într-un act de memorie culturală.

În cazul revistei „Argeș”, această dimensiune a fost vizibilă de la început. Pagini ale revistei au găzduit nume precum Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Marin Preda, Geo Bogza, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Ileana Mălăncioiu, dar și numeroși autori locali și debutanți, oferindu-le șansa de a intra într-un dialog cu mari personalități ale literaturii române. Astfel, „Argeș” a devenit pentru comunitatea locală mai mult decât o revistă – un partener de dezvoltare artistică și spirituală.

O revistă ca „Argeș” devine, în timp, o instituție a spiritului, nu doar o simplă publicație. Ea oferă cititorilor nu doar texte de valoare, ci și un sens al evoluției culturale, al contextului și al punctelor de cotitură ale literaturii românești. Tradiția se construiește prin continuitate editorială, deschidere față de generațiile tinere și respect pentru dialogul cultural.

Anul acesta, la aniversarea a 60 de ani, „Argeș” rămâne martor al timpului și al creativității românești, păstrându-și rolul de fântână de inspirație pentru creatorii locali, dar și de punct de reper al literaturii și artei românești. Este o sărbătoare a continuității, a responsabilității culturale și a frumuseții, iar paginile sale ne amintesc că o revistă adevărată nu se scrie doar cu cerneală, ci și cu suflet.

La mulți ani, de pe acum, „Argeș”! Șase decenii nu sunt doar o cifră – sunt șase decenii de memorie, inspirație și dedicare pentru cultura românească.

În iunie sărbătorim. Poate primim și câteva mesaje de la cei care s-au lansat în această revistă, zic și eu...

JEAN DUMITRAȘCU

Calinic Argeșeanul

Din frumusețea lumii văzute

Dumnezeu vede în inima omului!

Mari binecuvântări a dăruit Dumnezeu acestui pământ, așternut la picioarele Lui, după cum ne încredințează Duhul Sfânt prin gura Profetului David. Au rămas de-a pururi aceste cuvinte și mii de mii altele rostite pentru auzul și viața noastră, toate pe care le brodăm, zi de zi, păcatul care ne chinuiește.

Să ne silim a nu ține mânia între și întru noi!

Deci, în privința cooperării cu Dumnezeu, Dumnezeu dă harul Său; noi avem credința ajutată de harul lui Dumnezeu, dar trebuie să avem și pornire de la noi, că ne-a dat Dumnezeu această libertate. Ne lenevim, stăm pe dinafara harului și a purtării de grijă a lui Dumnezeu.

Avem în România, pe ici, pe colea, o ignoranță savantă cu diplome, masterate și doctorate. Dacă-i iei la scuturat, n-au să-ți spună nici măcar despre câteva opere sau arhive cercetate cu sârguință.

Atunci când lăsăm și chemăm pe Iisus Hristos să lucreze în viața noastră, împăcarea cu aproapele și cu Dumnezeu vine de la sine. Atunci se așează pacea în sufletul nostru, în casă, în familie, în societatea omenească, pacea cu orice om, pacea cu Creatorul Dumnezeu, Părintele nostru, al tuturor. Doar așa, Învierea lui Iisus din mormânt operează asupra vieții noastre și ne face părtași la roadele iertării, pe care ni le îmbie fiecăruia dintre noi.

Neîndoielnic, izvorul tuturor bucuriilor, dar și al supărărilor, se află în mintea, inima și sufletul nostru. Noi suntem izvorul bucuriilor, atunci când gândim frumos, meditățm curat, cântăm voios, scriem ordonat, vorbim prietenos, ne rugăm cu râvnă, citim cărți de mult folos și-L avem pe Domnul Iisus drept Părinte și Mângâietor ceresc.

Să nu uităm porunca lui Iisus Hristos, de a ne bucura din toată inima, fără rezerve, pentru că bucuria, veselia, râsul sănătos, dezvăluie cel mai adesea chipul de copil, care nu s-a stins din ființa noastră.

Bucuria este respirația sufletului nostru. Ea trăiește prin bucuria sfântă pomenită de către Părintele Bucuriei Veșnice, care prin Întruparea, Jertfa și Învierea Sa, ne-a adus bucuria bucuriilor și mângâierea mângâierilor, adică moștenirea vieții veșnice. Bucuria Învierii este bucuria pe care Iisus Hristos, Domnul, ne-o împărtășește fiecăruia dintre noi, fără deosebire, alungând iarna și înghețul din inima și de pe chipul nostru, obosit de greul zilei. Bucuria zilnică, veselia omului, este ca parfumul florilor din dumbrăvile paradisiace ale României.

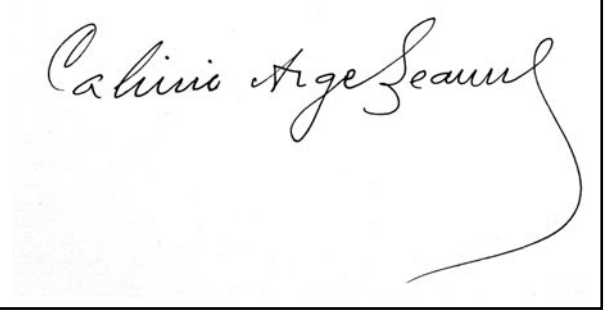

Gheorghe Grigurcu

„A trăi în recluziune”

■ Absurdul, o senzualitate a intelectului?

■ Seară. Întunericul revărsându-se dintr-o pictură de pe perete.

■ Prietenia, o concrescenţă morală, amiciţia, o tatonare morală.

■ A.E.: „Te poţi simţi inspirat citind un autor substanţial, te poţi simţi limitat citind un autor mediocru. Dar de ce nu şi invers?”

■ „Cum în ultima perioadă am răscolit cataloagele bibliotecilor din România şi Franţa, am descoperit abia acum că în catalogul online al Bibliotecii Naţionale există o secţiune a bibliografiei naţionale intitulată «Românica», nu altfel. Ne pare rău, atâta s-a putut. Românica” (*Dilema*, 2024).

■ A.E.: „Rutina? O epuizare ce se îngăduie pe sine.”

■ „Geniul Parisului nu-şi încetează activitatea febrilă, opere şi idei se nasc într-una în acest cel mai îndrăzneţ dintre oraşe care goneşte în frunte astăzi ca şi cu secole în urmă. Cu toate astea, aş spune că s-a creat un fel de comunicare dureroasă între oraş şi locuitorii săi, acest geniu li s-a preschimbat într-un antigeniu, ai zice că propria lor îndrăzneală îi intimidează, iar spiritul de frondă i-a făcut docili, caracterul deosebit i-a împins spre mediocritate... şi dau târcoale propriului lor Spirit asemenea unor argaţi în jurul vacii pe care o îngrijesc, o mulg şi vând laptele. Parisul, da, e un palat, dar ei mi-au făcut impresia de slujitori ai palatului...” (Witold Gombrowicz).

■ A.E.: „În scrisul nelipsit de niscaiva intuiţii demne de atenţie al lui X, noduli de vulgaritate care-ţi dau senzaţia unui prosop aspru ce-ţi zgârie faţa.”

■ Cine a spus „teama de geometrie a visului”?

■ „La o sută de ani de rugăciuni, o singură vorbă e adevărată” (proverb iranian).

■ „Mulţimea este extraordinar de influenţabilă şi de credulă, fiind lipsită de simţ critic şi neverosimilul neexistând pentru ea. Masa gândeşte în imagini ce se cheamă unele pe altele prin asociaţie aşa cum se întâmplă atunci când individul fantazează liber fără să intervină vreo instanţă raţională pentru a aprecia acordul acestor fantasme cu realitatea. Sentimentele mulţimii sunt întotdeauna foarte simple şi foarte exaltate. Astfel mulţimea nu cunoaşte nici îndoiala, nici certitudinea” (Freud).

■ Scriptor. A trăi în recluziune, a te bucura de tine însuţi suferind.

■ Cine-a spus că sinceritatea e cea mai onorabilă impudoare?

■ Lucruri care par economice pentru că se fac încet. Cele care se fac în grabă pot da impresia risipei.

■ Spontaneitatea: „metoda” inspiraţiei.

■ „Muşchii fesieri, mai ales *Gluteus maximus,* sunt cei care ne permit să ne ridicăm în picioare şi să ne menţinem ortostatismul (poziţia dreaptă, erectă). Altfel spus, fundul nu e atât pentru statul în fund, cât pentru ridicat şi stat în picioare şi pentru mers. De aceea patrupedele, animalele care nu se pot ridica pe două picioare, au de obicei fundul plat. Cât despre *Homo erectus*, care îşi datorează numele şi existenţa tocmai acestor muşchi (în limbaj popular, «buci»), i s-ar putea spune la fel de bine şi *Homo buccifer*” (*Dilema*, 2024).

■ Vis adormit aidoma unei fiinţe, visând un alt vis.

■ Surâde ca şi cum ar spune ceva, surâde ca şi cum n-ar spune nimic.

■ „Orice poet adevărat este în mod necesar un critic de prim ordin” (Cioran).

■ A.E.: „X are darul de a indispune prin scrisul său pe autorii cu funcţii. Ghinion.”

■ „Amintirea este bună pentru că măreşte sfera recognoscibilului. Trebuie însă avut grijă ca ea să nu excludă niciodată teribilul, cumplitul. N-are decât să reţină teribilul altfel decât a apărut el în prezenţa lui înspăimântătoare, altfel, dar nu mai puţin crud, nu mai suportabil, nu mai puţin lipsit de noimă, ci tăios, amar şi fără senzaţia de mulţumire că a trecut – nimic nu a trecut vreodată. Adevărata valoare a amintirii constă în înţelegerea că nimic n-a trecut vreodată” (Elias Canetti).

■ Activitatea scriptică în exces, aidoma unor zile caniculare.

■ A.E.: „Diferenţa dintre un om al cuvântului vorbit şi unul al cuvântului scris, precum dintre un acrobat şi un scafandru.”

■ „Adevărata poezie e cea care îţi sună obsedant în urechi, cea care îţi rămâne în memorie şi pe care simţi nevoia s-o repeţi” (E. Lovinescu).

■ Am uneori senzaţia unui vis nocturn în rularea căruia realul e atras de ireal în aşa măsură încât, consumându-l, dobândeşte, în analogie cu o veche legendă, chipul acestuia.

■ Mă confesez. Pot ierta pe cel care mi-a făcut un rău, dar nu l-aş putea ierta pe cel care a dovedit o voluptate a cruzimii faţă de un animal.

■ „Scolastica a păcătuit căutând să facă din creştin un ştie-tot. Creştinul e un sceptic ce se încrede în Dumnezeu” (Nicolás Gómez Dávila).

■ Senectute. Viaţa a trecut ca o vacanţă, ca un concediu la mare, cum obişnuia să spună un confrate (vorba ţi-a rămas în minte de multă vreme). Astfel e la o scurtă privire aruncată asupră-i. Dar viaţa lăuntrică oscilează între extreme. Pe de o parte apăsător reductibilă la cele mai mici unităţi de timp, pe de alta deschizându-se imprudent spre infinit. Resignare şi inadaptare alternativ.

■ „Logica noastră, morala noastră, bunul nostru simţ nu fac cât o ceapă degerată în prezenţa suveranei şi neaşteptatei atotputernicii divine, care adeseori ne uimeşte de nu ne şi scandalizează. Pentru că nu o putem înţelege. Lucrul acesta se cuvine a fi înţeles: că nu o putem înţelege. Şi cu adevărul acesta trebuie să ne obişnuim: că trebuie să ne învăţăm a ne supune. Un singur lucru *nu poate* Dumnezeu: să ne mântuiască fără de consimţământul nostru” (Nicolae Steinhardt).

■ Senectute. Timpul se toarnă punitiv în spaţiu. Locuri pe care nu le vei mai putea revedea niciodată.

■ Un antidot cinic al nostalgiei? La ce bun?

■ Reproşul pe care ţi-l pot adresa uneori amintirile: nu eşti la înălţimea lor.

■ „Se vor găsi puţini oameni care s-ar încumeta să spună pe faţă ceea ce-L roagă în ascuns pe Dumnezeu” (Montaigne).

■ „Am constatat aproape întotdeauna că, atunci când au de rezolvat ceva important, oamenii foarte înţelepţi fac o analiză a posibilităţilor, reflectând la două sau la trei cazuri care e de crezut că se pot întâmpla şi, în baza acelora, iau o hotărâre, ca şi când măcar unul dintre ele ar trebui neapărat să se întâmple. Aveţi grijă că acest procedeu este periculos, deoarece adesea, dacă nu de cele mai multe ori, se întâmplă un al treilea sau al patrulea lucru la care nu se gândise nimeni şi care nu se potriveşte cu lucrurile la care te-ai gândit” (Francesco Guicciardini).

■ Senectute. Lucrurile dragi din jur ni se alătură aidoma fiinţelor dragi în faţa abisului. Confraternitatea regnurilor.

■ Atitudinea sceptică, un refuz dichisit.

■ Lucruri atât de simple încât par a cădea în mister de la sine.

■ Un poet mare face cât o generaţie, însă o generaţie mediocră nu face cât un poet mare.

■ „Într-adevăr îmi pare rău că l-am cunoscut pe Paul Goma. (...) Îndrăznesc să spun că nu de Paul mi-e azi milă, ci de mine. Milă, că-mi aleg atât de prost prietenii cei mai apropiaţi, că sufăr de o atare miopie psihologică. După ce le termină şi V. (am impresia că le citeşte mai paşnic decât mine, deşi cu aceeaşi concluzie), voi restitui cele trei caiete şi mă voi strădui să scot din gând şi din casă până şi umbra unei amintiri ce-ar veni să-mi contrazică unica iluzie ce mă poate linişti: eu nu l-am cunoscut pe Paul Goma.” (Monica Lovinescu). Rânduri ce-mi aduc presant în memorie imaginea fostului meu coleg de facultate clujeană, cu doi ani mai vârstnic, V.L., omul incontestabil enorm înzestrat pe care am făcut destulă vreme eroarea de a-l fi socotit cel mai bun prieten al vieţii mele, urmată de o durere pe viaţă.

■ Un culoar între virtute şi viciu, unde se înghesuie din ambele direcţii persoane pe care le socotim de treabă.

■ Vidul: o nuditate cosmică.

■ Autenticele profunzimi nu se concurează între ele. Există şi atât.

Viaţa a trecut ca o vacanţă, ca un concediu la mare, cum obişnuia să spună un confrate (vorba ţi-a rămas în minte de multă vreme). Astfel e la o scurtă privire aruncată asupră-i. Dar viaţa lăuntrică oscilează între extreme. Pe de o parte apăsător reductibilă la cele mai mici unităţi de timp, pe de alta deschizându-se imprudent spre infinit. Resignare şi inadaptare alternativ.

Nicolae Oprea

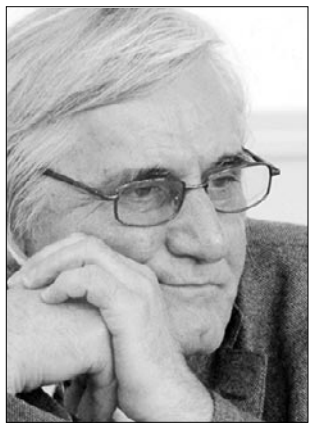

Rememorări macedonskiene (I)

Trecut în eternitate cu 105 ani în urmă, Alexandru Macedonski (1854-1920) a ajuns să pară, prin prisma posterităţii critice, „un întârziat într-o epocă defunctă”, cum îl considera B. Fundoianu, deşi era recunoscut drept precursor al simbolismului. Paradoxul se explică prin cultul nemărginit al poetului faţă de generaţia de la 1848, pe care îl întreţine în opera de tinereţe şi asupra căruia va reveni în publicistica ultimilor ani de viaţă.

Trecut în eternitate cu 105 ani în urmă, Alexandru Macedonski (1854-1920) a ajuns să pară, prin prisma posterităţii critice, „un întârziat într-o epocă defunctă”, cum îl considera B. Fundoianu, deşi era recunoscut drept precursor al simbolismului. Paradoxul se explică prin cultul nemărginit al poetului faţă de generaţia de la 1848, pe care îl întreţine în opera de tinereţe şi asupra căruia va reveni în publicistica ultimilor ani de viaţă. Şi pe bună dreptate, întrucât climatul în care se formează era impregnat de ideologia paşoptistă şi romantică. La nivelul ideologiei macedonskiene, filo-paşoptismul se exprimă prin atitudinea „liberalist” antiburgheză, promovarea progresului în limitele reformismului ponderat şi, nu în ultimul rând, prin reafirmarea vechilor principii de egalitate şi libertate. Principiile amintite primeau expresie poetică chiar în poezia prin care Macedonski îşi face intrarea în literatură în 1870: *Dorinţa poetului*, publicată în *Telegraful român* din Sibiu.

Prin jocul hazardului, atât Macedonski cât şi impunătorul său contemporan, Eminescu, debutează la aceeaşi vârstă - 16 ani -, amândoi în reviste ardelene. Începuturile literare macedonskiene nu sunt, însă, la fel de faste şi promiţătoare precum ale creatorului *Luceafărului*. Tonalitatea şi atmosfera primei poeme, lamartinizantă în fond, sunt îmbibate de „patruzecioptismul” lui Heliade Rădulescu. Iar volumul de debut, *Prima verba*, publicat în grabă, în 1872, când revine din prima călătorie europeană, va însuma poezii vădit înrâurite de spiritul şi litera precursorilor. Tristeţea „dulce”, melancolica regresiune în timp, cu puzderia de suveniruri şi filomele, „desperarea” în singurătate şi profunda decepţie provocată de „generaţia de tot slăbită”, uzate de preromantici, deveniseră veritabile *poze* în lirica romantică românească. Ca semn distinctiv, se remarcă registrul dublu al primelor creaţii macedonskiene: de o parte, efuziunea lirică, sentimentală, de cealaltă, satira virulentă. *Dualitatea* era, în fapt, o trăsătură distinctivă a întregii literaturi române din epoca de formare, constând nu doar în conştienta îmbinare a lirismului cu satira, ci şi în convieţuirea benefică a speciilor literare provenind din direcţii opuse. Romantic prin structură, Alexandru Macedonski renegă facţiunea minoră a romantismului intimist, sentimental şi pletoric.

În 1882, în momentul publicării celui de-al doilea volum de *Poesii*, Alexandru Macedonski intrase sub incidenţa literaturii europene moderne, convertindu-se la un cult mai ponderat faţă de precursori. Străbătuse continentul de-a lungul şi de-a latul la vârsta când companionii săi de generaţie erau încă preocupaţi de completarea studiilor. Experienţa devine modelatoare pentru spiritul însetat de cunoaştere nemediată. Efectele se întrevăd în *Prefaţa* volumului amintit. Poetul-teoretician sancţionează de-acum fără menajamente *poezia înduioşării*, despărţindu-se făţiş de Lamartine şi, tacit, de paşoptiştii români: „Îmi voi exprima, însă, credinţa ce am că a sosit timpul ca mâna poetului să atingă o nouă coardă a harpei. S-ar părea că *Poezia duioşiei* a ajuns la momentul când trebuie să expire. *Fata tânără pe patul morţii* insuflă compătimire, dar, oricât ar *înduioşa*, nu smulge lacrimi. *Lamartinismul* are, în adevăr, defectul capital de a fi plângeros, dar de a nu plânge niciodată”. Promovează, în schimb, ceea ce denumeşte conceptual *poezia socială*, a durerii adevărate şi profunde, în scopul eradicării sentimentalismului factice din poezia copleşită de lamentări. Şi cere poeziei/poeţilor să se implice în viaţa socială – să vorbească „mai mult despre om decât despre frunze” - şi să devină artă a cugetării prin refuzul sentimentelor „cântate” cu obstinaţie până la limita frazeologiei inexpresive. „Dar pentru a cugeta” – adaugă poetul prefaţator – trebuie să suporte durerile fizice şi morale ale existenţei, altfel „nu este un cugetător”. Poet autentic, cu alte cuvinte, este acela care, suferind în viaţa intimă şi socială, are forţa artistică şi morală de a transfigura suferinţa printr-o certă gândire poetică. Macedonski stăpâneşte deja, la 28 de ani!, limpezi şi revigorante principii poetice, pigmentate cu severe ideidespre prozodie, pe care le defineşte cu siguranţă.

Dar prezicător-novatoare este în prefaţă – fiindcă deschide calea spre simbolism – concepţia despre *muzica poeziei*. Deocamdată, muzicalitatea se reduce, pentru teoreticianul *in spe*, la simpla acustică a silabelor şi a cuvintelor solicitate să-şi pună în valoare funcţia onomatopeică. În cele două *armonii imitative* publicate în *Literatorul* primului an apelează la „instrumentaţia versului”, devansând experienţa sterilă a lui René Ghil care combina sunetele în vederea obţinerii unor valori melodice premeditate. Macedonski era conştient de riscurile experimentului şi simte nevoia să explice în *Notă* că încearcă să imite „prin întreciocniri de consoane intenţionate, sunetele clopotului” (în *Înmormântarea şi toate sunetele clopotului*) şi să reproducă „fanfarele trâmbiţei prin ciocnirea intenţionată a sunetelor ră-ri-ră-ra şi a sunetelor ta-ta-ti-ti” (din *Lupta şi toate sunetele ei*). Se crea, astfel, impresia de ceremonie funerară sau de încleştare războinică prin valorificarea eufoniei lexicale. Aplicarea procedeului, e drept, mecanică, reprezintă pentru el o dificultate biruită şi un titlu de mândrie. Versurile acestea, desigur, trebuie considerate doar exerciţii formale de acomodare naivă cu noua retorică. În *Poesii* este inclus şi poemul *Hinov* – datat exact: 3 martie 1879 – pentru care Macedonski a fost declarat în *Mercure de France* promotorul versului liber. Cu falsă modestie, poetul român se consideră precursor involuntar, întrucât utilizase „versul zis decadent” după modelul ditirambilor elini, dată fiind inspiraţia clasică a poemului. El nu va persevera în direcţia verslibrismului, dar piesa va rămâne ca document în dosarul istoriei literaturii universale. Cu certitudine, autorul *Hinovului* dispunea de o sigură intuiţie a fenomenului poetic în devenire.

Înfiinţarea revistei *Literatorul* în 20 ianuarie 1880 constituie, incontestabil, momentul decisiv în acţiunea de orientare a poeziei române în direcţia modernităţii. Revista nou-înfiinţată era gândită ca publicaţie concurentă, opusă spiritului considerat „conservator” de la *Convorbiri literare*. După modelul *Junimii*, Alexandru Macedonski întemeiază Societatea „Literatorul”, sub preşedinţia lui V.A. Urechea, ambiţionând să creeze o şcoală românească de poezie modernă. Cu timpul, reacţia anti-junimistă include şi oarecare resentimente personale; citise, în 1881, *Noaptea de noiemvrie* în cercul lui Titu Maiorescu şi auditoriul nu prea se entuziasmase. Dar ranchiuna nu persistă, din moment ce volumul de *Poesii* se „închină: Domnului T.L. Maiorescu”. În primii ani de apariţie, orientarea *Literatorului* a fost filopaşoptistă, revendicându-şi programul din tradiţia generaţiei lui Ion Heliade Rădulescu, Bolintineanu, Alecsandri şi ceilalţi, în consens cu teza macedonskiană despre *poema omenirii*. Editată prin eforturile unor entuziaşti oameni de cultură, neafiliată vreunui partid politic, tipărită de discipoli chiar şi în absenţa recunoscutului *spiritus rector* din ţară (deşi cu intermitenţe), revista bucureşteană reprezintă un adevărat ferment al literaturii române de la sfârşitul veacului al XIX-lea. Reapărând după 1890, cu pauze de luni de zile între numere, *Literatorul* se sincronizează cu mişcarea artistică europeană şi se înscrie declarat pe orbita noilor direcţii poetice.

În această perioadă sunt emise primele manifeste ale simbolismului românesc, toate semnate de Macedonski în *Literatorul* (unele, reluate şi în alte reviste): *Poezia viitorului* (nr. 2 / 1882), *Despre poezie* şi *Simţurile în poezie* (nr. 3 / 1895), *În pragul secolului* (nr. 1 / 1899). După toate indiciile, întemeietorul *Literatorului* este primul scriitor român cu acces direct la teoria simbolistă pe care încearcă s-o transplanteze în perimetrul autohton sub semnul „poeziei viitorului”. De la începutul primului articol programatic, teoreticianul care dublează poetul distinge sensul evoluţiei liricii moderne, în pofida faptului că provoca, pe atunci, reacţii de respingere. „Rolul de căpetenie – sublinia el – în poezia modernă îl are poezia *simbolistă* complicată de instrumentalism”. Simbolismul va fi explicat, în mare, ca o modalitate adecvată de exprimare a ideii prin imagini (recte, simboluri). La rândul său, instrumentalismul este apreciat fiindcă „sugerează” idei cu ajutorul sunetelor care se substituie imaginii. Vocalele închise şi cele grave au rostul să trezească senzaţii care traduc „note triste şi întunecate”, respectiv, „sonore, dar solemne”. Expunerea se încheie profetic: „Poezia viitorului nu va fi decât muzică şi imagine, aceste două eterne şi principale sorginţi ale ideii”. În sprijinul demonstraţiei, Macedonski se referă la poezia sa *În arcane de pădure*, publicată în *Literatorul* (nr.2 /1890) într-un grupaj de trei poeme (împreună cu *Bătrâna stâncă* şi *Prietenie apusă*), cu subtitlul ostentativ *poezie simbolistă-instrumentalistă*. Se adaugă acestora a patra poezie, la fel subintitulată, *Pe balta clară*, apărută în 1891. „Instrumentaţia” apare organică în *întâia cercare simbolistă în româneşte*, cum se menţionează în „Comentariul” care însoţeşte *În arcane de pădure* – „unde fiecare vers are tendinţe către instrumentalism” -, poezie, într-adevăr, ceva mai expresivă, în direcţia sugestiei muzicale, cu versul-refren („Dar privighetoarea cântă...”) amintind de *Noaptea de mai*: „În arcane de pădure, vijelie ce spăimântă,/Trăsnet roşu ce-nfăşoară şi surpare de potop;/Pentru ce e armonia o mânie fără scop,/Dar privighetoarea cântă, dar privighetoarea cântă.” Pe lângă tehnica refrenului cu rol melodic se remarcă, apoi, sugestia plastică din *Pe balta clară*, scurt poem seducător datorită aerului de moleşeală şi transparenţă al peisajului descris. Imprecizia stărilor sufleteşti se traduce prin cumul imagistic de corespondenţe afectiv-coloristice: „Pe balta clară, barca molatică plutea.../Albeţi nemaculate curgeau din cer,- lucioase/Zâmbeau în fundul apei răsfrângeri argintoase;/Oh! alba dimineaţă, şi visul ce şoptea,/Şi norii albi – şi crinii suavi – şi balta clară,/Şi sufletul – curatul argint de-odinioară –//Oh! sufletul! – curatul argint de-odinioară.” Modeste, în schimb, sunt celelalte două piese din grupaj, a căror discursivitate slujeşte reliefării unor simboluri ornamentale: regretul unei relaţii armonioase (moara din „valea liniştită”) în raport cu perenitatea naturii (stânca „neclintită de pe loc”). Dar toate patru au fost concepute pe vremea când Macedonski declanşase acţiunea de sincronizare a literaturii române întârziate în romantism cu direcţia estetică europeană. Sunt poeme pre-simboliste, incluse în cartea de maturitate *Excelsior* din 1895, o culegere compozită care învedera interferenţa fecundă a curentelor literare cu rezonanţă gradată în creaţia macedonskiană.

Primele infiltraţii *parnasiano-simboliste* apar în poezia lui Alexandru Macedonski în anii de început ai *Literatorului*, prin 1882-1883. Mă refer la poemele *Pe lacul de Garda* şi *Stuful de liliac* – publicate în revistă consecutiv, în anii menţionaţi – din care transpare cultul incipient al florilor de câmp, prezentate ca balsam al suferinţei şi producătoare de reverii. E de reţinut că cele două poeme au fost concepute ceva mai înainte, după datarea autorului, în urma periplului european din anii 1870-’71, peisajele fiind localizate în Italia (Riva) şi Elveţia (Geneva). În ambele, să le numim, pasteluri este recreată liric atmosfera uşor melancolică a unei zile însorite, încărcată de „şoapte” şi „îngeri”, străluciri diamantine şi adieri înmiresmate, pe fondul pulverizărilor florale. Pe filiera echivalenţelor emoţional-coloristice („Văd cum se sting licăritoare astre / Şi cum s-aprind colorile ce-mi plac”), poetul ajunge la registrul mai complicat al sinesteziilor din *Stuful de liliac*: „Subţiri ca o dantelă ieşeau mereu din apă/ Fantastici nor de aburi ocoale dând pe lac,/Şi prins de-o rece stâncă pe care vântu-o sapă,/Gemea muşcat de vânturi un stuf de liliac.” Procedeul va fi aprofundat în alte câteva poeme publicate peste un deceniu, în anii 1892-1894. În *Zori roze*, de pildă, o *imitaţie* – cum se subtitrează – care prevesteşte *Rondelurile rozelor*: „Pe sub migdali şi pe sub roze / S-au dus în umbră zâmbitori; / Curgeau lumini din ceruri roze,/ Vocalizau privighetori”. Motivul rozelor era prefigurat, totuşi, în *Valţul rozelor* din 1883. La care se adaugă veritabila orchestrare a instrumentelor muzicale de uz bacovian - pianul, viorile - din poemul *Orchestră*, publicat ceva mai târziu: „Superbe note din pian/Ca o fanfară se revarsă.../Ah! Arsă, inima mi-e arsă/ De soare etiopian.//De pe viori, fiori încet/Prin aer torc mătase fină.../Ah! Plină, inima mi-e plină/De-o suferinţă de poet.” Acest scurt poem se încadrează în strategia poetului român de integrare în climatul parizian – fiind dedicat lui Paul Mariéton, director la *Revue Félibréenne* – şi surprinde prin metamorfoza exotică a poetului, sub „soare etiopian”. Alt poem al aceleiaşi vârste, *Libelule*, transmite explicit ideea metamorfozelor cu funcţie poetică („Peste tot metamorfoză, / Poezie, schinteiere”). Prefigurativ, Macedonski cultiva exotismul oriental în alte două poeme din tinereţe, *Banchet la Curte* şi *Acşam Duvalar*, şi ele incluse în ciclul poetic următor din 1885, *Excelsior*.

Octavian Soviany

Poveștile lui Ion Creangă (1)

Poveștile lui Ion Creangă au fost citite la ședințele Junimii și publicate în paginile *Convorbirilor literare*, între 1875 și 1877, și inaugurează activitatea literară a scriitorului. Cele mai multe dintre ele se abat de la schema basmului tradițional, iar dimensiunea lor inițiatică (cel puțin dacă privim inițierea ca pe o succesiune de probe care vizează împlinirea spirituală) rămâne discutabilă, căci lumea poveștilor este la fel de materialistă, la fel de „antimetafizică" ca și aceea a *Amintirilor din copilărie*. Dumnezeu și Sfântul Petru sunt lipsiți de prestanță, dracii (cu excepția lui Chirică din *Povestea lui Stan Pățitul*) sunt creduli și stupizi, Ivan Turbincă ar dori să găsească în rai „tabacioc", „votchi", femei și lăutari, moartea este o apariție jalnică supusă deriziunii și umilită de același Ivan: *„-Pașol, Vidma, na turbinca! Moartea atunci, neavând încotro, se bagă în turbincă și acuși icnește, acuși suspină, de-ți venea să-i plângi de milă. Iară Ivan leagă turbinca la gură cu nepăsare ș-o anină într-un copac."* Iar de la scepticismul religios se ajunge la blasfemie, ca în *Povestea poveștilor*, unde „cele sfinte" devin obiectul bășcăliei licențioase. Hristos se ține de năstrușnicii (face ca din pământul țăranului rău de gură să răsară ceea ce, în bătaie de joc, spusese acesta că seamănă: adică niște *„drugălețe de pule, care-de-care mai îmbojorate, mai dârze și mai răzbelite!..."*) pronunță cuvinte obscene, iar despre Dumnezeu se vorbește cu o totală lipsă de reverențiozitate: *„Doamne iartă-mă, dar pulos trebuie să mai fie și Dumnezeu acela, de-i plac așa de mult p...lele! Însă mai știi păcatul? Oiu face și eu ca dumneata, cucoană. Poate a vrut Dumnezeu să se c...ce cu bani în punga mea, că de mult șade pustie."* Miraculosul servește - așa cum s-a mai spus de altfel - doar ca sursă de comic, iar uriașii din *Povestea lui Harap Alb*, de exemplu, sunt doar un pretext pentru ca povestitorul să-și exerseze verva de caricaturist. Iată spre exemplificare portretul lui Gerilă: *„Mai merge el* (Harap Alb - n. n.) *cât merge și, când la poalele unui codru, numai iaca ce vede o dihanie de om, care se pârpâlea pe lângă un foc de douăzeci și patru de stânjeni de lemne și tot atunci striga, cât îi lua gura, că moare de frig. Și-apoi, afară de aceasta, omul acela era ceva de speriat; avea niște urechi clăpăuge și niște buzoaie groase și dăbălăzate. Și când sufla cu dânsele, cea deasupra se răsfrângea în sus peste scăfârlia capului, iar cea dedesubt atârna în jos, de-i acoperea pântecele. Și, ori pe ce se oprea suflarea lui, se punea promoroaca mai groasă de-o palmă. Nu era chip să te apropii de dânsul, că așa tremura de tare, de parcă-l zghihuia dracul. Și dac-ar fi tremurat numai el, ce ți-ar fi fost? Dar toată suflarea și făptura de primprejur îi țineau hangul: vântul gemea ca un nebun, copacii din pădure se văicărau, pietrele țipau, vreascurile țiuiau și chiar lemnele de pe foc pocneau de ger. Iară veveriițele, găvozdite una peste alta în scorburi de copaci, suflau în unghii și plângeau în pumni, blestemându-și ceasul în care s-au născut. Mă rog, foc de ger era: ce să vă spun mai mult!"*

O altă caracteristică a poveștilor lui Creangă este, alături de aspectul lor „antimetafizic", absența eroicului. Până și Harap Alb, care se aseamănă cel mai mult (la prima vedere) cu personajele tip Făt-Frumos, este departe de a fi un erou și nu întâmplător din seria încercărilor pe care le traversează (dacă facem abstracție de înfruntarea cu ursul de la pod, care de fapt e un simulacru de luptă) lipsește tocmai lupta. Personajul n-are nimic din monumentalitatea unui erou, e naiv și credul, câteodată fricos, nu îl înfruntă niciodată pe Spân și îl slujește cu docilitate. În schimb e milostiv și ascultător, calități cu ajutorul cărora câștigă ajutorul Sfintei Duminici, al uriașilor, al crăiesei furnicilor și al crăiesei albinelor, trecând astfel cu bine prin încercările la care este supus. Și trebuie să ținem seama de faptul că Harap Alb (cel mai „eroic" dintre personajele lui Creangă) constituie o prezență oarecum atipică în universul poveștilor, preferințele scriitorului îndreptându-se spre obicei spre antieroii de felul lui Dănilă Prepeleac, Stan Pățitul, Ivan Turbincă sau Ionică cel Prost.

Lipsesc de asemenea de aici și marile pasiuni, lipsesc și îndrăgostiții; căsătoriile se fac din interes sau pur și simplu pentru că protagoniștilor „le-a venit vremea" (ca lui Stan Pățitul), iar dacă fata de împărat din *Povestea porcului* pleacă să-l caute pe Făt-Frumos la Mănăstirea de Tămâie nu o face din dragoste sau devotament, ci pentru ca să scape de blestemul pe care i-l adresase acesta, după ce ea îi pusese pe foc pielea de porc: *„Atunci ea deodată s-a văzut încinsă peste mijloc cu un cerc zdravăn de fier. Iară bărbatu-său i-a zis:— Când voi pune eu mâna mea cea dreaptă pe mijlocul tău, atunci să plesnească cercul acesta, și numai atunci să se nască pruncul din tine, pentru că ai ascultat de sfaturile altora, de ai nenorocit și căzăturile ieste de bătrâni, m-ai nenorocit și pe mine și pe tine deodată!"*. În lumea materialistă a poveștilor, dragostea se reduce la un act sexual reușit, ca acela dintre Ionică cel prost și Catrina, desfășurat cu consimțământul și în prezența soțului, care se arătase dispus să-l inițieze pe Ionică erotic în vederea însurătorii, lăsându-l să se folosească în acest scop de Catrina: *„Atâta i-a trebuit lui Ionică cel prost, ș-apoi atunci las' pe dânsul că pe loc s-a dat la brazdă. Povestea cântecului: Scoas-o vână cât o mână,/Bortelită-n căpățână,/Strujită la rădăcină;/Și cum o puse,/Cum se duse,/Parcă fu, pustiea, unsă!...Și unde nu începe a lua pe Catrina cam în răspăr, coleá, cum știa el de mai demult... (...)Catrina, la început, ar cam fi șuvăit ea parcă, de ochii lui Vasile; dar de la o vreme a lăsat și rușine și tot la o parte și s-a pus și ea pe drum. (...) —Văleu, bădică, m-a ajuns tocmai la lingurică, zise Catrina, buricându-se cât se putea și apoi căzu într-un leșin!...—Ia așa, zise Vasile: cu prostul ți-i în cârd; cît nu știe, cică nu știe, d-apoi și cînd începe a învăța, dă de tocmeală... Încet, măi nătărăule, că mi-i spinteca nevasta... Hai, scoală-te acum de pe dânsa, mormolocule!...—Poți să-l mai lași oleacă, bădică, nu-l zminti tocmai acum, că parcă mă unge cu unt, zise Catrina, trăgându-și răsuflarea, de parcă se frigea..."*

Avem de-a face cu un univers uman în care nu e loc de sentimentalisme și (dacă facem abstracție de Harap Alb și de tovarășii lui) nu se prea leagă nici prietenii. Primează de obicei obligațiile sau interesele: drăcușorul Chirică nu-l slujește pe Stan Pățitul atât din recunoștință (pentru boțul de mămăligă lăsat de Stan în pădure), ci din porunca lui Scaraoschi: *„Hai, pornește acum degrabă la omul acela, și să-i slujești taman trei ani de zile, cu credință, la ce te-a pune el! Simbrie în bani să nu primești de la dânsul, ci să faci tocmală că, după ce ți-i împlini anii, să ai a lua din casa lui ce-i vrea tu; și aceea are să fie de trebuință la talpa iadului, că au început a putrezi căpătâiele... Ia să vedem, ți-a veni în cap ce ai să iei? hai, gata ești? ia-ți tălpășița!"* Slujindu-l pe Stan Pățitul, Chirică își va sluji și propriile interese, căci după ce reușește în final să-i extragă soției lui Stan coasta de drac, i-o duce drept trofeu lui Scaraoschi pe baba cea vicleană - care o convinsese pe nevastă să-și înșele bărbatul - împlinind astfel porunca de a aduce din casa perosnajului principal ceva trebuincios pentru talpa iadului. Poveștile lui Creangă debordează de altfel de misoginism. Femeile sunt „rele" prin natura lor, nu e niciuna care să n-aibă măcar o coastă de drac. Prin urmare, ele sunt sensibile la ispite și pot deveni foarte ușor necredincioase, așa cum se convinge Stan Pățitul punându-și nevasta la încercare: când aceasta pleacă la nunta fratelui ei, protagonistul (după sfaturile lui Chirică) o urmează în taină și, dându-se drept un străin, se înțelege cu o babă să-i mijlocească o întâlnire de dragoste cu propria lui nevastă. Aceasta vine în casa babei, aducându-și cu ea și copilul de țâță și nu-l recunoaște pe Stan, care le îmbătă pe cele două femei, ia copilul, și îl duce acasă. Când se trezesc din beție, femeile constată lipsa copilului, dar baba găsește imediat o soluție: *„Nevastă, hăi! alta nu-i de făcut decât să însomoltăcim motanul ista al meu cu niște petice, să-l punem în albiuță și apoi să dăm foc casei pe dinlăuntru, iară noi să ieșim afară. Și când s-a aprinde mai tare, noi să începem a ne boci în gura mare și a striga: foc! foc! și, pân-or sări oamenii de la nuntă, până nu știu ce, casa are să se topească. Și când or găsi motanul scrum, au să creadă că a ars copilul, și poate s-o tămăduim."* Nu se poate spune că în răutatea lor, femeile din povestea lui Creangă sunt lipsite de ingeniozitate! Noroc cu dracul, care pune lucrurile la punct, îi scoate nevestei lui Stan coasta de drac, iar pe baba, care se ascunsese într-un sac, i-o duce plocon în iad lui Scaraoschi. Și se configurează astfel imaginea unei lumi pe dos, în care diavolul acționează, cu sau fără voia lui, în slujba binelui, iar femeile se întrec în răutate cu dracii.

Până și o poveste în aparență nevinovată cum e *Punguța cu doi bani* ascunde un fond profund misogin, căci ilustrează triumful virilității, solare și fertilizatoare (întruchipate de cocoșul moșului) asupra unei feminități reduse la condiția de „a face ouă", adică de a se reproduce mecanic. Pentru ca misonigismul să fie integrat în cele din urmă în scenariul de farsă enormă al *Poveștii poveștilor*, unde femeia este privită ca o masă de libido niciodată satisfăcut, iar văduva cea stătută îi acordă falusului năzdravăn un cult aproape religios: *„Cum s-a dus țăranul, cucoana cea pâșină și spăsită face o cutie de argint poleită cu aur, îmbodolește sfânta pulă în bumbac, stropit cu aromate, o așază și-o încuie în cutie ca pe un odor neprețuit, ia cheia la sine, și, când îi veneau haghițele, se așeza gospodărește pe treabă, își astâmpăra pofta, și ca mai ba să-i ducă dorul, sau să mai umble pe apucate, ca până atunci. Se închipuluise biata cucoană cât se poate de bine pentru bătrânețe..."*

Despre răutatea femeilor vorbește și *Soacra cu trei nurori*, unde la fel ca în *Amintiri* funcționează principiul „Supraveghează și pedepsește". Soacra îl formulează cât se poate de limpede atunci când își spune în sinea ei. *„Voi privighea nurorile,, le-oi pune la lucru, le-oi struni și nu le-oi lăsa nici pas a ieși din casă, în lipsa feciorilor mei. Soacră-mea — fie-i țărna ușoară! — așa a făcut cu mine. Și bărbatu-meu — Dumnezeu să mi-l ierte! — nu s-a putut plânge că l-am înșelat sau i-am risipit casa; ... deși câteodată erau bănuiele... și mă probozea... dar acum s-au trecut toate!"* Așa cum se poate vedea, acest principiu este unul ancestral, vine dintr-o tradiție... socerală și urmează (așa cum vom vedea) să fie transmis mai departe. Nu e moral, dar se dovedește plin de utilitate. Cu ajutorul lui. soacra reușește să-și asigure docilitatea primelor două nurori. Viața acestora urmează să se desfășoare într-un regim de colonie penitenciară, în legătură cu care baba dă indicații precise, fără să uite a pomeni de ochiul din ceafă, care nu doarme niciodată și nu scapă nimic din vedere.: *„Iată ce am gândit eu, noro, că poți lucra nopțile. Piua-i în căsoaia de alături, fusele în oboroc sub pat, iar furca după horn. Când te-i sătura de strujit pene, vei pisa mălai; și când a veni barbatu-tău de la drum, vom face plachie cu costițe de porc, de cele afumate, din pod, și, Doamne, bine vom mânca! Acum deodată, până te-i mai odihni, ia furca în brâu, și până mâine dimineață să gătești fuioarele aceste de tors, penele de strujit și mălaiul de pisat. Eu mă las puțin, că mi-a trecut ciolan peste ciolan cu nunta voastră. Dar tu să știi că eu dorm iepurește; și pe lângă iști doi ochi, mai am unul la ceafă, care șede pururе deschis și cu care văd, și noaptea și ziua, tot ce se face prin casă."* Bucatele mai de soi menționate aici le sunt destinate însă doar soacrei și feciorilor ei, în timp ce nurorile sunt supuse la o dietă severă: *„De mâncare? O ceapă, un usturoi ș-o bucată de mămăligă rece din poliță sunt destul pentru o nevastă tânără ca tine... Lapte, brânză, unt și ouă de-am putea sclipui să ducem în târg ca să facem ceva parale"*. Bătrâna va avea însă ghinion cu nora cea mică, care o egalează, dacă nu o și întrece în răutate și viclenie. Mai întâi, trece peste toate interdicțiile și, le cinstește pe cumnatele ei, în timp ce soacra doarme fără nicio grijă, ca de obicei, cu un ospăț, care se transformă într-o adevărată orgie alimentară și bahică. Iar când se trezește baba din somn și descoperă urmele petrecerii, nora cea nesupusă încearcă să scape cu fața curată printr-o minciună: *„— Da' bine, mămucă, nu știi c-au venit tătuca și cu mămuca, și le-am făcut de mâncare, și le-am scos un cofăiel de vin, și de aceea ne-am chefăluit și noi oleacă. Iaca, chiar mai dineoarea s-au dus.— Și m-au văzut cuscrii cum dormeam?— D-apoi cum să nu te vază, mămucă?!— Ș-apoi de ce nu m-ați sculat? Mânca-v-ar ciuma să vă mănânce!— D-apoi dă, mămucă, fetele aceste au spus că d-ta vezi tot; și de aceea am gândit că ești mânioasă pe tătuca și pe mămuca, de nu te scoli. Și ei erau așa de mâhniți, de mai nu le-a ticnit mâncarea.— Ei, lasă, ticăloaselor, că vă voi dobzăla eu de acum înainte!!"* Și cum, începând din ziua aceea, soacra a devenit și mai aspră, și mai cicălitoare, nurorile se decid, la îndemnul celei mai mici, s-o omoare. Crima e un amestec de cruzime dusă pâna la sadism și de bătaie de joc, o mostră perfectă a spiritului de bășcălie care face din violență un

(continuare în p. 7)

Până și Harap Alb, care se aseamănă cel mai mult (la prima vedere) cu personajele tip Făt-Frumos, este departe de a fi un erou și nu întâmplător din seria încercărilor pe care le traversează (dacă facem abstracție de înfruntarea cu ursul de la pod, care de fapt e un simulacru de luptă) lipsește tocmai lupta. Personajul n-are nimic din monumentalitatea unui erou, e naiv și credul, câteodată fricos, nu îl înfruntă niciodată pe Spân și îl slujește cu docilitate.

istoria literaturii

Sorin Lavric

Termita trudnică

HANNAH ARENDT, *Condiția umană*, „Cuvînt înainte” de Danielle Allen, „Introducere” de Margaret Canovan, traducere din engleză de Georgeta-Anca Ionescu, *Humanitas,* 2025, 377 pag.

Chiar dacă nu-i pomenește nici măcar o dată numele, Heidegger e prezent în conceptele pe care autoarea le preia fără să le indice originea. Așchia nu sare departe de trunchi, cum nici gîndirea lui Arendt nu a uitat cîteva din conceptele cu care Heidegger a făcut furori în filozofie.

O carte e mare în măsura în care nu trage după ea sechelele epocii în care a fost scrisă. Nu e cazul volumului de față, tributar aerului postbelic din anii ‹50 ai secolului trecut. La Universitatea Princeton, în 1953, Hannah Arendt a ținut un ciclu de conferințe cu titlul *Karl Marx și tradiția gîndirii politice*. O temă mai seducătoare pentru publicul de acolo nici că ar fi putut găsi. Gestul de cras oportunism didactic de care a dat dovadă Arendt era pe măsura *Zeitgeist*-ului ce pătrunsese în universitățile americane: studenții aveau nevoie de o pleașcă de poncife cu iz proletar distrugînd ierarhia valorică interbelică. Dacă ar fi ținut o serie de conferințe cu tema *Martin Heidegger și tradiția gîndirii politice*, Arendt ar fi fost lapidată la propriu. Dar așa, așezîndu-se cuminte sub sceptrul conformismului pe care, culmea, tot ea avea să-l categorisească drept trăsătura esențială a societății moderne, autoarea se plia smerită pe așteptările unui auditoriu deja convertit la plaga marxistă.

Peste trei ani, în 1956, la Universitatea din Chicago, autoarea a reluat conferințele despre Marx și le-a întregit sub titlul *Vita activa*. Mai mult de o treime din ele sunt comentarii la obsesiile lui Marx, iar dezinvoltura cu care Arendt putea vorbi despre clasa muncitorească, despre reificare, producție, alienare, valoare de schimb, piață de capital, alături de toate clișeele care aveau să fie vînturate decenii la rînd în Europa postbelică, dezinvoltura de atunci își găsea o explicație conjuncturală. Astăzi însă, aceeași dezinvoltură stîrnește stupoare. Cu atît mai mult cu cît Hannah Arendt nu a simțit nevoia ca, ulterior, cînd a publicat *Condiția umană*, care e varianta definitivă din *Vita activa*, să renunțe la platitudinile ideologice cu care masoreții lui Marx și Engels, preschimbați în profesori universitari cu grad de titulari, împînziseră catedrele de filosofie din Europa. Tocmai de aceea, cînd vezi cum corul de adulatori din „clubul laudei reciproce” categorisesc *Condiția umană* drept expresia unei gîndiri profunde, ba chiar drept o carte fundamentală a filosofiei, nu-ți poți reprima un zîmbet de condescendență. E atîta ferment marxist în premisele acestui volum, căci de literă nu mai spun (o treime din volum e despre Marx), încît te întrebi ce e în mintea celor care laudă un asemenea op „filosofic”.

Însăși Hannah Arendt, într-un impuls de sinceritate admirabilă, a scris negru pe alb că nu se consideră filosof, ci doar comentator social-politic. Chiar și așa, impresia stînjenitoare că în mintea ei s-a strecurat o devoțiune inexplicabilă față de implacabilul Marx nu te poate părăsi. Oricîtă bunăvoință ai vrea să arăți față de fosta studentă a lui Heidegger, oricît de adînc ai fi prins în rețeaua mediatică a celor care îi închină osanale „marii gînditoare”, volumul *Condiția umană* este un exemplu de gîndire fatal terestră, de o alură prozaică frapantă. Cartea nu e despre spirit, transcendență, gîndire, cunoaștere, cultură sau religie. Este despre ce face omul cînd e prins în condiția unei ființe pămîntene, silită a supraviețui, a se înmulți, a fabrica unelte și a trăi laolaltă cu semenii, dar nu oricum, ci în marele lagăr social numit „societate”. O triadă străbate cartea: muncă, lucru și acțiune. Muncim ca să ne ținem în viață, lucrăm ca să producem obiecte spre a înlesni munca, și acționăm ca să ne influențăm semenii. Deci: natură-artefact-om. Pe calapodul acestei triade apar variațiuni pe aceeași temă: materie-unealtă-vorbire. Sau: condiție naturală (*animal laborans*), artificială (*homo faber*) și socială (*zoon politikon*) a ființei umane. Sau: privat-public (politic)-social. Sau: familie-cetate-societate.

Potrivit autoarei, domeniul social a absorbit în epoca modernă viața privată și pe cea publică. Viața socială înseamnă conformism, uniformizare și egalitate. Viața socială face ca *acțiunea* semenilor să fie înlocuită cu *conduita* impusă de norme obligatorii. Iar vorbirea, actul pur uman de a convinge pe alții prin cuvinte, a decăzut la treapta vorbăriei. Iată de ce societatea modernă este o societate de mase, o societate compactă de muncitori trăind sub jugul de a-și cîștiga cu greu traiul. Totul se petrece pe orizontală: muncim ca să trăim, ne împreunăm ca să nu dispară specia, lucrăm ca să ne perfecționăm ustensilele, și în fine vorbim între noi ca să ne influențăm (manipulăm) reciproc. Acesta e orizontul cărții *Condiția umană*. Cine vede aici o verticală a spiritului filosofic, cu pledoaria implicită pentru cultivarea nobleței de spirit, cine vede aici o înaltă viziune asupra „condiției umane”, acela ori nu are simț critic, ori face parte din „clubul laudei reciproce”. Potrivit regulei ariviste: o lăudăm pe Hannah Arendt ca să primim *Ausweis* de certă afirmare culturală.

Chiar dacă nu-i pomenește nici măcar o dată numele, Heidegger e prezent în conceptele pe care autoarea le preia fără să le indice originea. Așchia nu sare departe de trunchi, cum nici gîndirea lui Arendt nu a uitat cîteva din conceptele cu care Heidegger a făcut furori în filozofie. De pildă, cînd autoarea spune că omul, dacă nu s-ar înconjura de o lume de obiecte, ar fi o ființă *fără-de-lume*, ea preia termenul *weltlos* din *Ființă și timp*, atîta doar că o face prozaic, în stil plat, căci la Heidegger omul, în măsura în care e *Dasein*, nu poate fi *weltlos* decît după moarte. Nu obiectele alcătuiesc lumea la Heidegger, ca la Arendt, ci ele sînt deja într-o lume apriorică, în virtutea existențialului *das-in-der-Welt-sein*. Cînd Arendt vorbește de *a-fi-laolaltă* al oamenilor, ecoul lui *Mitsein* îți țîșnește în minte, la fel ca *Zeug* pentru ustensil, și la fel ca *Gerede* pentru „vorbăria” de care pomenește Arendt. Cum cartea a fost scrisă în engleză, termenii germani nu apar, dar echivalențele sunt izbitoare. În schimb, cînd e vorba de Marx, autoarea îl citează direct în germană, ca să nu încapă dubii privind propriile simpatii ideologice.

E impropriu să spui că Heidegger se întipărise în reflexele de gîndire ale lui Arendt, căci, dacă s-ar fi întîmplat așa, penibila stăruință de a-l comenta în detaliu pe Marx nu ar fi intrat în obiceiurile autoarei. Hotărît, Arendt nu gîndea în tipare heideggeriene, dar îi preluase cîteva concepte, trecînd sub tăcere numele inspiratorului, și o făcea din „precauție” publică, ca să mă exprim eufemistic. În primele decenii după al Doilea Război Mondial, dacă îl pomeneai pe Heidegger, îți atrăgeai represalii mergînd pînă la ostracizare. Cum se întîmplă la noi astăzi dacă vorbești de Mircea Vulcănescu. Întorcîndu-ne la gînditorul neamț, proscris pînă la a fi fost scos din spațiul public, Heidegger avea să-și ia revanșa tîrziu, dar într-un mod fabulos, și în nici un caz în universități precum Princeton sau Harvard.

E drept, cînd afli că Günter Figal, în 2015, după apariția *Caietelor negre*, a părăsit rușinos scaunul de președinte al Societății „Martin Heidegger”, ba chiar a hotărît să schimbe „Catedra de Studii heideggeriene” de la Freiburg într-una dedicată filosofiei limbajului, cînd afli aceste auto-umilințe, simți că vremurile de boicot cultural s-au întors în Germania. Cum s-au întors și la noi, în România, în privința interbelicilor de dreapta. Nemții își reneagă geniile, ba chiar șterg cu buretele formidabila lor tradiție filosofică. Iar noi o ștergem pe a noastră, atît de puțină cîtă e, cea dată de gînditorii de dreapta. Și asta de dragul masoreților marxiști, al căror duh răzbunător a otrăvit secolul XXI.

Paginile care rezistă din *Condiția umană* privesc comparația dintre felul cum înțelegeau grecii relația *privat-public* și modul în care o înțelegem noi azi. Trimiterile etimologice, sinonimiile între termeni, interpretările la Aristotel și Platon dau miez cultural cărții. Cu remarca obligatorie că între greci și moderni prăpastia de înțelegere e imensă. Mai precis, grecii nu gîndeau în triadele pe care le-am enumerat la început, ci în diada strictă *privat-public (politic)*, adică familie-cetate (*polis*). Ce era în afara cetății era în ochii lor barbaria.

Restul cărții e o înșiruire convențională de comentarii social-economice, la lectura cărora nu văd cum un pasionat de filozofie poate să tresară sub revelația vreunei idei insolite. Nu găsești nimic despre acele atribute care dau cu adevărat profilul idiopatic al condiției umane: spirit, gîndire, contemplație, pasivitate reflexivă, zei, religie, filosofie. Pentru Hannah Arendt, omul e o termită trudnică, condamnată să ducă un trai agitat în plan orizontal. Un proletar chinuit, pe care societatea l-a redus la *muncă*, *lucru* și *conduită* (întrucît *acțiunea*, în societatea modernă, a fost golită de sens.) Societatea e o haită de consum, un cîrd de osîndiți care nu mai știu să savureze viața pentru că sînt prea ocupați să consume nimicuri de dimineață pînă seara. Iar politicul, pentru Hannah Arendt, înseamnă puterea persuasivă de a-i conduce pe oameni prin vorbire. Adică manipulare prin ideologie mediatică. Iată o optică pedestră, o gîndire *down to earth*, lipită de glie, incapabilă să se desprindă de sol. Punctul arhimedic al gîndirii lui Arendt e condiția terestră a omului. Suntem legați de Pămînt, iar de condiția aceasta fatidică nu scăpăm. E aici atîta filosofie cît încape în mintea unui antropolog care a aflat că specia umană, condamnată fiind să stea lipită de planetă, se zbate să prospere și să procreeze pe coaja ei. La așa nuanțe de subtilă speculație abstractă, pînă și sobrul de Kant, lepădîndu-se de morga acră de beamter universitar, ar fi izbucnit în hohote de rîs.

Îți trebuie un uriaș simț de exagerare ca să vezi în acest tom o mare ispravă de profunzime teoretică. Iar dacă scrii, precum Margaret Canovan în *Introducere*, că „acum originalitatea cărții e mai frapantă că oricînd”, se cheamă că bați mătănii în scop de parvenire. Cine are discernămînt nu poate așeza volumul decît în categoria unor opuri modeste, lipsite de originalitate, cuprinzînd comentarii la Marx, Adam Smith, Proudhon, Machiavelli și gînditorii greci. Cele cîteva trimiteri fugare la Hristos, la *Geneză* sau la tema creștină a iertării sunt intarsii pe care logica cărții nu le cere.

În concluzie, encomia nu face casă bună cu filosofia, nici osanalele cu existențialele. *Condiția umană* e un tom de raftul doi, fără pretenția de a ocupa un loc în istoria filosofiei. Pentru simplul fapt că aici nu e filozofie, ci glose social-economice. Avem de-a face cu o analiză *terre à terre*, trădînd o optică filistină, o viziune plată cu iz pedant, pe care un Oswald Spengler ar fi pus-o în seama lui *Froschperspektive* (unghiul de vedere al genunchiului broaștei), în contrast cu *Vogelperspektive* (panorama ochiului de vultur). Dar membrii „clubului de laudă reciprocă” sunt mulți, foarte mulți, și deloc dezinteresați. Iar *Froschperspektive* îi definește pe toți, fără excepție. Deci și pe Hannah Arendt.

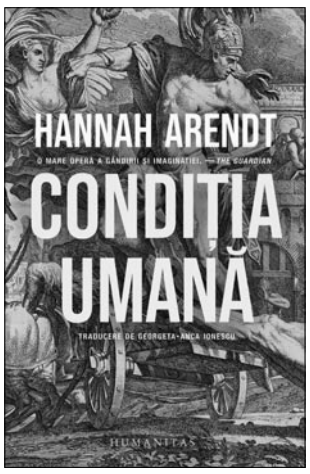

cronici

Daniel Cristea-Enache

Cronica literară

Elegii elegante

CARMEN FIRAN, *Până când*, poeme, Editura *Tracus Arte*, București, 2025, 64 p.

Dacă în romanele publicate în ultimul deceniu Carmen Firan construiește personaje, scene și situații într-un regim ficțional preponderent obiectiv, poezia din același interval — inclusiv cea scrisă împreună cu Adrian Sângeorzan — explorează și exploatează liric conturul subiectului: un eu feminin declarat și asumat ca atare. În volumul *Până când* (elogiat pe merit de către doi poeți cu o identitate plurală precum cea a autoarei, și anume Andrei Codrescu și Matei Vișniec), identitatea apare ca o însumare de experiențe biografice caracteristice pentru epocile istorice și spațiile geografice traversate de o călătoare mereu curioasă, chiar și de lucrurile rele.

Laolaltă cu generația ei, Carmen Firan a trecut prin evenimentele socio-politice înșirate ori sugerate în *Notă biografică*: „înaintea dezghețului" (finele epocii Dej), „la intersecție de imperii" (devenise omnipotent cel sovietic), „după război" (al doilea mondial), în așteptarea unor „supersonice portocalii" (ale americanilor), pentru ca, în a doua parte a poemului și a biografiei, protagonista să ajungă în Florida într-o *sweet home* cu „ferestre spre sud" și „oceanul la picioare".

Experiențele sunt atât de diferite, încât autoarea își lucrează compoziția lirică punând materialul bio-documentar în serie contrastivă, cu efecte de insolitare oximoronică. (Auto)ironia va fi imediat perceptibilă pentru cititorul care cunoaște referentul socialismului real, astfel că râdem și noi amar odată cu ursitoarele din poem, „care încă și-acum se mai prăpădesc de râs", după ce ajunseseră cu întârziere la căpătâiul fetiței din locul unde nu se putea întâmpla nimic. În *Eșarfa albastră* apare o ghicitoare în palmă, și ca să-i facă pe plac, eroina lirică a luat-o „spre vest ca toți fugarii", forțându-și destinul, re-croindu-l, extrăgându-l din invariantul provincial și totalitar.

Dar cum faza naivă a unui exil euforic a fost de mult timp depășită, poeta nu își construiește textele lirice pe o opoziție rigidă între estul terifiant și vestul plin de daruri; astfel că nu vom citi aici niște poeme antidejiste, anticeaușiste și anticomuniste, cu adresă, ci versuri care plutesc cumva între lumi și epoci, recuperând din fiecare context ceva prețios pentru eul lacom de propria viață. Experiențele biografice sunt ambi- și pluri-valente fiindcă sensibilitatea poetică le face să se proiecteze așa. Nimic nu este clar, rezolut și definitiv, „închis" într-o formulă „explicativă", catalogat și arhivat. Dimpotrivă, totul se rememorează și se retrăiește într-un mod complex și sofisticat, se „negociază" semantic și simbolic, moral și afectiv.

Interesul se deplasează astfel, în mod firesc, de la întâmplarea trăită ori evenimentul macro-istoric, la procesarea analitică a experiențelor proprii, cu adăugare de fapte ulterioare și lărgirea perspectivei asupra lor. Vitalismul poetei (cu acea „lăcomie" de viață plină, densă, fără banal repetitiv) va fi dublat și, de la un punct, pus în inferioritate de cerebralitatea autoarei, cu modul atât de divers și interesant în care ea își interpretează și re-semnifică episoadele existențiale. În două dintre cele mai puternice texte din *Până când*, trecutul cenușiu-comunist conține emoții personale irepetabile, iar prezentul opulent-capitalist este, dimpotrivă, un „timp rău", ca în poemul cu acest titlu, de o tristețe copleșitoare, nemaiținând cont de semnul ideologic:

Într-o dimineață lucrurile au început să dispară
pe rând, pe tăcute
ne ferecasem ușile pe dinăuntru
să ne păzim de timpul rău
mirosea a pierdere și a moarte

prima a dispărut o lămâie
știam bine unde o pusesem de cu seară
îi crestasem coaja cu vârful cuțitului
să iasă aroma de verde acru afară
am răscolit frigiderul dulapurile fiecare colț din casă
știam că trebuia să fie undeva
lămâile nu dispar peste noapte
doar bătrânii
doar câinii bolnavi plecați să moară în altă parte

a doua zi a dispărut vesta roșie tricotată de mama
pe vremea când era tânără și învârtea lumea pe degete
am căutat-o prin toate sertarele nedeschise vreodată

de când au ajuns vestele invizibile
cum de ne părăsesc obiectele
sătule de noi și de spleenul nostru greoi

cu fiecare zi mai dispărea fără urmă câte ceva
plictisite de lumea asta sau trădate de ea
până am rămas singură între pereții goi
să inventez de la zero alte rosturi
altceva

la fereastră a venit pasărea neagră
a spart geamul mi-a stins lumina
și am zburat cu ea.

Vremea când „mama era tânără și învârtea lumea pe degete" a căpătat, în pofida Istoriei postbelice est-europene în care a fost încastrată, o irizare magică. Și invers: în această elegie elegantă, timpul prezent este unul *rău*, cu toate obiectele care ne prisosesc și, în text, ne părăsesc, cu „rosturi" ce trebuie reinventate „de la zero" și cu „spleenul nostru greoi" (memorabilă imagine) în pandemia care ne-a obligat la izolare și distanțare socială.

Dacă, în acest poem, putem da vina anume pe pandemie pentru starea de adâncă nemulțumire a eului în prezentul la care altădată visase utopic, în *Poștașul* vedem că rădăcina anxietății e în altă parte. Trecutul vine spre prezent cu marile emoții și bucurii provocate de cele mai mărunte și umile episoade ale vieții în „lagărul socialist". În schimb, prezentul comod, al confortului și lenei de a mai visa la ceva, și-a pierdut nivelul de adâncime și, *hélas*, chiar substanța umană. Poștașul „nu mai aduce scrisori" întrucât cuvintele oamenilor au fost „golite de miez", hârtia epistolei „a fost trimisă în muzee" și „nimeni nu mai scrie nimănui". Poștașul nu mai sună întotdeauna de două ori, ba nici măcar o dată, ci apare acum inerțial în cadru, într-o scenă deposedată de actul comunicării între oameni și, prin aceasta, de umanitatea însăși. Poemul pare în a doua lui parte absurdist, însă autoarea nu distorsionează realul într-un ficțional distopic, ci mai degrabă proiectează, în imagini sugestive, viața goală de umanitate pe care am ajuns să o trăim:

Poștașul nu mai aduce scrisori
în căruțul aproape gol
au încolțit păpădii
printre pliante electorale mototolite
cuvintele golite de miez
au căzut pe asfalt și au fost înghițite
de robotul care strânge frunzele în parc
hârtia a fost trimisă în muzee
nimeni nu mai scrie nimănui
deși toți scriu cât e ziua de lungă
de când singurătatea e molipsitoare

poștașul vine din conștiință sau inerție
în fiecare zi pe la prânz
se așază pe bancă își desface pachețelul cu mâncare
privește cum porumbeii pe vremuri și ei poștași
se îngrașă cu semințe virtuale

din povestea îndrăgostiților a rămas
un briceag atârnat de un trunchi de copac.

Pe această notă elegiacă, întreb și eu: oare când ați scris ultima dată, *de mână*, o scrisoare?

Aproape toate poemele din această carte complexă și profundă ar merita citate (*Casa e timp* este de asemenea memorabil), fiindcă autoarea are, pe lângă deplina maturitate artistică, acea frumoasă *humbleness* a poeților adevărați care știu că textul liric înseamnă nu numai inspirație creatoare, ci și o elaborație destul de complicată, cu stadii, trepte și dificultăți ce trebuie depășite, nu ocolite.

Experiențele biografice sunt ambi- și pluri-valente fiindcă sensibilitatea poetică le face să se proiecteze așa. Nimic nu este clar, rezolut și definitiv, „închis" într-o formulă „explicativă", catalogat și arhivat. Dimpotrivă, totul se rememorează și se retrăiește într-un mod complex și sofisticat, se „negociază" semantic și simbolic, moral și afectiv.

Poveștile lui Ion Creangă (1)

(urmare din p. 5)

prilej de amuzament. Nurorile *„intrară cu toatele în casă; luară pe babă de păr ș-o izbiră cu capul de pereți până i-l dogiră. Apoi cea mai tânără, fiind mai șugubață decât cele două, trânteşte baba în mijlocul casei ș-o frământă cu picioarele, ș-o ghigosește ca pe dânsa; apoi îi scoate limba afară, i-o străpunge cu acul și i-o presură cu sare și cu piper, așa că limba îndată se umflă, și biata soacră nu mai putu zice nici cârc! și, slabă și stâlcită cum era, căzu la pat bolnavă de moarte. Apoi nurorile, după sfătuirea celei cu pricina, așezară baba într-un așternut curat, ca să-și mai aducă aminte de când era mireasă; și după aceasta începură a scoate din lada babei valuri de pânză, a-și da ghiont una alteia și a vorbi despre stârlici, toiag, năsălie, poduri, paraua din mâna mortului, despre găinile ori oaia de dat peste groapă, despre strigoi și câte alte năzdrăvănii înfiorătoare, încât numai aceste erau de ajuns, ba și de întrecut, s-o vâre în groapă pe biata babă."* Iar după această descărcare paroxistică de agresivitate, urmează minciuna și vicleșugul. Când soacra, muribundă, încearcă să-și învinovățească prin semne nurorile, nora cea mică îi răstălmăcește gesturile, înșelându-i pe feciorii slabi de minte ai babei; *„— Da' ce face mămuca? întrebară cu toții deodată când dejugau boii.— Mămuca, le luă cea mai tânără vorba din gură, mămuca nu face bine ce face; are de gând să ne lase sănătate, sărmana.— Cum? ziseră barbații înspăimântați, scăpând resteiele din mână.— Cum? Ia, sunt vreo cinci-șase zile de când a fost să ducă viteii la suhat, și un vânt rău pesemne a dat peste dânsa, sărmana!... ielele i-au luat gura și picioarele.Fiii se reped atunci cu toții în casă la patul mâne-sa; dar biata babă era umflată cât o butie și nici nu putea bleşti măcar din gură; simțirea însă nu și-o pierduse de tot. Și, văzându-i, își mișcă puțin mâna și arătă la nora cea mare și la peretele despre răsărit, apoi arătă pe cea mijlocie și peretele despre apus; pe urmă pe cea mai tânără și jos în mijlocul casei; după aceea de-abia putu aduce puțin mâna spre gură și îndată căzu într-un leșin grozav. Toți plângeau și nu se puteau dumeri despre semnele ce face mama lor. Atunci nora cea tânără zise, prefăcându-se că plânge și ea:— Da' nu înțelegeți ce vrea mămuca?— Nu, ziseră ei.— Biata mămucă lasă cu limbă de moarte: că fratele cel mare să ia locul și casa cea despre răsărit; cel mijlociu, cea despre apus; iară noi, ca mezini ce suntem, să rămânem aici, în casa bătrânească."* Nu mai avem de a face aici cu lupta dintre bine și rău, ca în basmul tradițional, nici cu ilustrarea vreunei învățături morale. Răul e învins de mai rău, iar nora cea mică se dovedește o vrednică urmașă a soacrei. Și nu e greu să ne-o închipuim peste ani torturându-și nurorile cu încă și mai multă și mai bine calculată cruzime.

Dumitru Ungureanu

CHIBIȚOTRON

Amintiri amicale

Scriitorul Tudor Cristea ar fi împlinit 80 de ani pe 10 decembrie 2025. I s-a organizat o frumoasă și emoționantă comemorare la Colegiul Național „Vladimir Streinu” din Găești, unde a fost profesor. (N-am ajuns acolo, miluit cu minimul anemiei mielomice. Deși cunoșteam pe aproape toți invitații, simțeam o rușine ființială să-mi târăsc boala printre ei: parcă aș fi cerșit atenție și milă.)

L-am întâlnit întâia oară în redacția *SLAST*, spre sfârșitul lui 1983, după debutul meu în acea publicație. Sau poate în 1984, când „domnul profesor” (așa i-am zis mereu, deși el nu mi-a fost profesor, iar eu n-am trecut prin liceele unde a predat dânsul) ținea rubrica de cronică literară (săptămânal, cred, dar nu sunt sigur), cer(n)ută de abilul redactor-șef, Ion Cristoiu, ulterior împrumutată de ex-colegul de facultate, Alex. Ștefănescu, red.-șef la *Magazin*. Luasem cunoștință de persoana lui în anii ‘70. O profesoară consăteană cu mine îi lăuda poeziile auzite într-un cenaclu găeștean. Tot pe-atunci i-am zărit numele în lista premiaților concursului de debut al Editurii *Eminescu*. Primul său volum de poeme l-am găsit în biblioteca prietenului bucureștean, Radu Stoenescu; și mi-a căzut fața văzând sublinierile și comentariile ironice ale amicului, pe care l-am bănuit de invidie. Poet el însuși, de factură existențialist-expresionistă, Radu Stoenescu a debutat târziu, cu o plachetă la Editura *Litera*, remarcată pe bună dreptate de N. Manolescu. „Cum să nu fie furios?” am gândit, ca un aparteu la „viața literară” trăită *extra-muros* în deceniul satanic.

În anii ‘80, Tudor Cristea era profesor la liceul de pe platforma industrială a orașului, aproape vecin cu stația electrică unde lucram în ture de zi și de noapte, la sărbători și-n sâmbete libere. Eu încercam să scriu în timpul serviciului, fiindcă programul îmi permitea; în cabinetul amenajat la etajul I, domnul profesor scria după terminarea orelor de predare/ ascultare/plictisire pedagogică pe teme educaționale. Când intram în tura de noapte, îi vedeam fereastra luminată și știam că acolo se naște un articol, un poem, o pagină de proză. Mă simțeam încurajat să fac la fel noaptea aia și de multe ori izbuteam. Recunosc, la mine se mai întâmplau și alte chestii, unele foarte plăcute, altele catastrofale, când erau avarii sau căderi ale frecvenței curentului, urmate de „sacrificii” și întreruperi. L-am vizitat de puține ori în acei ani. Diferența de clasă socială dintre noi se impunea ca un zid care nu se-nfiora de faima literară a fiecăruia.

Apoi a venit „revaliuția” și ne-am regăsit la Consiliul Popular local, într-o ședință pe teme arzătoare. Se discuta reorganizarea departamentului responsabil de cultură (dansuri, coruri, brigăzi artistice, biblioteci), pendinte de Primărie. Prezența mea a fost văzută ca un posibil atentat la locurile călduțe ocupate de diverși profesori-îndrumători. M-am eschivat de la orice pretenție. N-aveam pregătire, nici nu țineam să renunț la comoditatea serviciului. Și m-a amuzat teribil viziunea domnului profesor, nu știu cât de conștient formulată sau nimerită din întâmplare: „Poporul e cu noi!” Încă mai este, cum se vede pe TikTok. După o perioadă cu tribulații publicistice, în presa locală și centrală, Tudor Cristea s-a retras șapte ani în viața privată, renunțând să mai scrie, să opineze sau să militeze politic. A revenit cu aceeași consistență critică în articole risipite pe unde se nimerea. Însă în jurul anului 2000 actul critic aplicat literaturii pierdea din importanță în ochii unor cititori preocupați de altele, traiul zilnic fiind, ca și azi, centrul preocupărilor metafizice.

Atunci a avut domnul Cristea ideea înființării revistei LITERE, cu arie de preocupări exclusiv literare. M-a întrebat dacă îl susțin. Atât așteptam! Pregătirile n-au durat mult. El alesese formatul tip „bilete de papagal” folosit de Arghezi; eu am machetat și paginat primul număr pe computerul personal, cumpărat parțial din contravaloarea cupoanelor primite la privatizarea MEBO. Tipărirea a fost asigurată de editura ex-colegului de catedră al domnului profesor, nimeni altul decât Mihai Stan, care încă nu-și dezvăluise (ori nu știam eu) piramidalul talent prozatoristic. Urmarea ține de istoria literară, deloc zgârcită în consemnarea existenței revistei la care am complotat împreună. Și am râs complotând.

Domnul Cristea îmi domolea elanul combativ (a fi polemic era o strategie!), dar mă și susținea la nevoie. Un episod ne-a relevat unitatea. L-aș denumi „atacul asupra indimenticabilului” Al. George, sfârșit cu plecarea din paginile revistei a ciufutului publicist incapabil să-și recunoască o măgărie scrisă. Eu mi-am asumat „lipsa de maniere”, vorba clasicului din *Haimanale,* și-am lovit fără milă; Tudor Cristea m-a sprijinit din culise, perfect de acord că măgăria nu trebuie iertată, indiferent de unde vine.

Țâfna celui afectat ne-a făcut să râdem homeric. E drept, am râs nevăzuți de infatigabilii noștri colegi, indubitabil geniali!

Domnul Cristea îmi domolea elanul combativ (a fi polemic era o strategie!), dar mă și susținea la nevoie. Un episod ne-a relevat unitatea. L-aș denumi „atacul asupra indimenticabilului” Al. George, sfârșit cu plecarea din paginile revistei a ciufutului publicist incapabil să-și recunoască o măgărie scrisă.

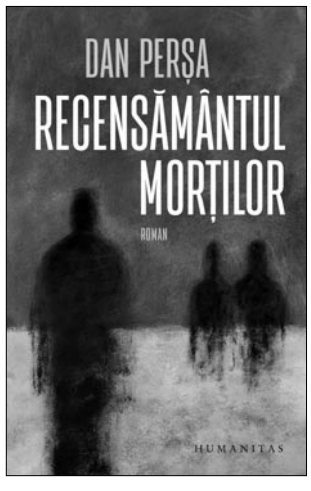

Radu Aldulescu

Urmașii Romei

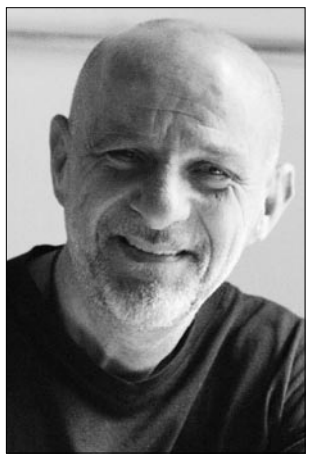

Am avut, probabil, o intuiție premonitorie, pe la începutul anilor ‘90, când am comentat laudativ-entuziat romanul de debut al lui Dan Perșa, *Vestitorul*. La vremea aceea, am mai scris în termeni favorabili și despre alte romane și volume de povestiri ale așa-zișilor nouăzeciști, cei care au debutat după intrarea literaturii în regim de libertate de expresie, printre care mă prenumăr. Era o perioadă de mare emulație, susținută de speranțe pe cale de a deveni certitudini că, în sfârșit, scriitorii adevărați vor fi prețuiți și se vor bucura de un statut social și material cel puțin la fel de solid ca al vedetelor literare din vremurile de tristă amintire. N-a fost să fie, însă, statutul scriitorului s-a degradat rapid, constant și continuu, până s-a ajuns în situația actuală, când nu mai poți fi scriitor, cât de cât notoriu, decât în măsura în care ești tradus în occident, pe filiere mai mult sau mai puțin oculte ale unor instituții culturale, gen ICR, care investesc din banii statului în traduceri și promovare în străinătate.

Mă întorc, spunând că, în anii ’90, am scris despre mai multe debuturi bune și foarte bune. Marea majoritate a acelor autori s-a pierdut pe drum, constatând, pe propria piele, după o carte sau două publicate, că a fi scriitor în România nu mai înseamnă aproape nimic. A dispărut, se pare, motivația scrisului, concomitent cu debilizarea pieței de carte de literatură de la noi, cea mai căzută din Europa, iar critica de întâmpinare aplicată este și ea pe cale de dispariție, dat fiind că obiectul muncii ei, scriitorul, nu se simte nici el prea bine, deși, în mod paradoxal, se publică foarte mult; multă maculatură, trebuie spus, care maculatură pare s-o concureze, cantitativ, pe cea produsă în perioada realist-socialistă.

Mă întorc, încă, la Dan Perșa, unul din puținii romancieri debutanți în anii ‘90, care a ținut aproape de scris până azi, publicând câte un roman bun, sau foarte bun, sau de excepție, o dată la doi, trei sau patru ani. Cel mai recent, *Recensământul morților,* apărut la Humanitas anul acesta, este, în ce mă privește, un roman de excepție, ca temă, stil și mod de a potența ficțional o realitate istorică de o atrocitate incredibilă: închisorile comuniste cu regim de lagăre de exterminare concepute pe model sovietic și victimele lor din anii ’50, reflectând, parțial, titlul romanului *Recensământul morților*. Numărul real al morților - victimelor comunizării României, consemnat, probabil, în niște arhive secrete, nu se cunoaște astăzi cu exactitate, ca să nu mai vorbim de faptul că nu prea există acuzați și condamnați pentru aceste crime. Din diverse surse, din care m-am documentat, la un moment dat, pentru scrierea romanului *Vertijuri, goluri de memorie. Acolo este țara mea*, acest număr variază de la câteva sute demii la două milioane și jumătate. Crimele comunismului de la noi sunt investigate, dar... Risc să spun că, din punctul de vedere al clasei politice actuale, în bună măsură continuatoare și moștenitoare a clasei politice comuniste din care făcea parte și cel mai longeviv președinte post-comunist, KGB-istul Ion Iliescu, nu e bine să se știe amploarea genocidului comunist, dat fiind că responsabilitatea acelor crime se dorește difuză-confuză, ceea ce nu o împiedică să reverbereze până în zilele noastre. Se pare că, la noi, a fost cel mai atroce regim stalinist din tot Estul Europei, condus cu mână de fier și exces de zel de către dictatorii Dej și Ceaușescu, ai căror urmași le-au rămas îndatorați, păstrând în conștiința lor această datorie, chit că s-au ferit să o arate. Oricum, istoria a fost scrisă, falsificată, în fapt, de învingători, de comuniști și de urmașii lor cripto-comuniști, KGB-iști și neo-comuniști. Falsificată de așa manieră, încât mai bine de jumătate din populația actuală a României îl regretă pe Ceaușescu și văd în el un mare patriot și cel mai bun președinte pe care l-a avut vreodată România. Adevărata istorie ar putea întrevăzută-decriptată, în esența ei, din romanele bune care descriu acea perioadă, eventual din perspectivă contemporană, cum face acest *Recensământ al morților,* apărut într-un tiraj infim, dat fiind că, la noi, nu prea există cititori de literatură, o situație pentru care și-a dat din plin obolul clasa politică perindată la conducerea țării de-a lungul a treizeci și șase de ani.

Romanul lui Dan Perșa începe precum o autoficțiune, în care personajul central, un scriitor, evident, un alter-ego al autorului, aflat în regimul de restricții al pandemiei Covid 19, cochetează cu ideea de a renunța la scris, dat fiind că se simte tot mai marginalizat de instituțiile culturale și edituri, o ipostază perfect verosimilă a scriitorului contemporan despre care vorbeam mai sus. Există, aici, ispita unei depresii din care vine să-l scoată prietena lui, într-un moment când prind să se relaxeze restricțiile impuse de pandemie. Cei doi decid să facă o descindere-excursie pe Valea Jiului, unde să-l întâlnească pe un anume Rudi Baraba care s-a perindat prin închisorile comuniste din anii ‘50. Mărturiile acestuia i-ar putea fi de folos Aurorei. Ea vrea să scrie un roman despre deținuții politici care au pierit la construcția Canalului Dunăre - Marea Neagră. Aflăm de pe coperta a patra a romanului că în spatele personajului Baraba se află un ins pe nume Andrei Radu Benke, cunoscut printre efectivele de deținuți care au lucrat la Canal, drept exterminatorul de strigoi. Povestea acestui exterminator de strigoi spusă celor doi, scriitorul și prietena sa, face corpusul tematic și stilistic al romanului. Din primele pagini ale acestei povești aflăm cum și-a descoperit, întâmplător, omul, aptitudinile de exterminator de strigoi, în timpul unei copilării și adolescențe trăite în vremuri vitrege, la limita subzistenței. Copil orfan, așadar, crescut de un unchi bețiv cu vocație infracțională, care pune preț pe viața nepotului doar atât cât acesta îl poate ajuta în jafurile și hoțiile sale și altele asemenea, cum a fost ucenicia nepotului în îndeletnicirea de exterminator de strigoi, ce nu era la îndemâna oricui. Morților care deveniseră strigoi și, bântuind, puteau deveni un pericol pentru rude și cunoscuți, trebuia să li se înfigă un țăruș ascuțit în inimă, ca să nu mai strigoiască. De voie, de nevoie, Baraba a învățat din copilăria meseria de exterminator de strigoi care i-a fost de folos peste

(continuare în p. 19)

Lucian Sârbu

O fereastră spre anii 1990

Ca om născut la mijlocul anilor 1970, intrat în adolescenţă pe timpul comunismului şi maturizat în cursul anilor 1990, am citit cu deosebit interes ultima carte a lui Vasile Ernu, *Generaţia canibală* (ed. Polirom, Iaşi, 2024), deoarece eram curios să văd cum a fost percepută experienţa tranziţiei şi a post-comunismului şi prin ochii altcuiva, nu doar ai mei. Cartea lui Ernu este un document puternic fix despre această perioadă în care lumea s-a dat deodată peste cap, răsturnându-se cu susul în jos, şi noi, generaţia celor care abia deschideau ochii asupra vieţii, ne-am trezit într-un mediu pe care nu-l cunoşteam, pentru care nu fuseserăm pregătiţi, pe care nimeni nu ştia cum să ni-l facă prietenos, pe care nici noi nu ştiam cum să-l înţelegem şi care risca să ne devoreze dacă nu eram atenţi.

Generaţia canibală trebuie citită în continuarea cărţii precedente, *Sălbaticii copii dingo*, care era scrisă din perspectiva adolescenţei petrecută în Chişinăul aflat la apusul imperiului sovietic. Cele două cărţi formează, aş zice, doi versanţi opuşi ai aceluiaşi munte: dacă prima, *Copiii dingo*, e versantul ascendent, pe care totul – aşteptări, iluzii, sentimente – „urcă", cealaltă, *Generaţia canibală*, e versantul descendent, pe care totul o ia la vale cu viteză. Dar mai ales iluziile şi speranţele acelor tineri ai anilor 1980, care aşteptau ieşirea din comunism ca pe a doua venire a Mântuitorului, sunt cele care se prăbuşesc şi se risipesc în vid. Practic, cartea aceasta e în mare parte despre felul în care generaţia mea s-a vindecat de iluziile cu care ieşise din comunism.

Scrisă în bine-cunoscutul stil „*docufiction*" care l-a consacrat pe Vasile Ernu în literatura noastră, cartea este împărţită în trei părţi care evocă Iaşiul studenţesc din anii 1990, Clujul şi Chişinăul de acasă. Practic, toate locurile în care autorul a avut treabă în acei ani. Numai că, spre deosebire de cărţile mai vechi, aici amprenta realului parcă e mai clar prezentă – până la limita unei veritabile cărţi de amintiri/memorii – prin evocările unor personaje a căror existenţă... istorică e certă, ei fiind contemporanii noştri: Claude Karnoouh, Ovidiu Ţichindeleanu, Arthur Suciu, Andrei Gheorghe (omul de media) şi mulţi, mulţi alţii. Practic, principalul personaj al cărţii e chiar memoria autorului care se desface încetul cu încetul, pas cu pas, de la momentul sosirii în România, odată cu prima generaţie de studenţi basarabeni, până spre mijlocul primului deceniu de tranziţie.

În plus, o altă diferenţă fundamentală faţă de opera de până acum a lui Ernu ţine de registrul în care e scrisă această carte, care mie mi s-a părut a fi unul eminamente pesimist şi trist, chiar „negru" (spre... „emo") pe alocuri. Este adevărat că generaţia noastră a fost de la bun început o „generaţie de sacrificiu": guvernele de la începutul anilor 1990 ne-au şi zis pe şleau lucrul ăsta, şi nu o dată! Ne-au zis că noi trebuie să suportăm toate ororile tranziţiei, ca să fie bine după aceea. Am fost prima generaţie intrată direct în şomaj de pe băncile şcolii. Mulţi au trebuit să-şi găsească fericirea aiurea, câţiva chiar au murit prematur. Ne-am împrăştiat în toate colţurile lumii în căutarea unei vieţi mai bune. Cu umorul său bine-cunoscut, Ernu surprinde toate zbaterile legate de supravieţuire din epoca respectivă: bişniţăreala de tot felul (generalizată şi prin căminele din Bucureşti, pe care el nu le-a cunoscut), joburile precare, „combinaţiile" care sfârşesc deseori absurd. Într-un episod antologic doi tineri studenţi săraci reuşesc să pună mâna pe o căţeluşă de rasă şi pleacă la Bucureşti cu ea să o împerecheze cu un „cavaler" potrivit, cu speranţa că plozii rezultaţi vor putea fi vânduţi pe bani frumoşi. Când vine vremea să nască, surpriza e totală: căţeii sunt nişte maidanezi oarecare fiindcă înainte de întâlnirea cu „cavalerul" căţeluşa fusese curtată în parc de un oarecare câine vagabond. Talentul de povestitor al lui Vasile Ernu iese la iveală atunci când povesteşte asemenea mici episoade care sunt deopotrivă un amestec de tristeţe şi de umor nebun.

Şi, ca în toate cărţile sale, textul este presărat din plin cu observaţii care ţin de o sociologie ad-hoc, ceea ce ajută cititorul să retrăiască la un nivel mult mai cerebral ceea ce am trăit noi în anii 1990: tensiunile politice de atunci, iluziile, contrastele de tot felul. Românii şi basarabenii se împărţeau „foarte clar în «ai noştri» şi «ai lor» chiar dacă conceptul de «fraţi» inunda discursul oficial" (p. 60). Despre elite: „În general, elita numită democratică a României a fost profund antidemocratică şi prădătoare, indiferentă la nevoile şi interesele populaţiei." (p. 85). Este amintită şi obsesia pentru blugi a copilului din Est, care avea să facă o carieră atât de nefastă după alegerile prezidenţiale din mai 2025: „Pentru o pereche de blugi eram în stare [...] să ne vindem şi patria. Ceea ce aveam să şi facem după '90." (p. 136). „Nouă ne plac blugii, ne plac bananele, vacanţele de lux..." – avea să declame după ani şi ani un tânăr de care a râs toată ţara în mai 2025, dovadă că e foarte greu să mai scoţi sărăcia din genele omului născut în foame. „După libertatea politică şi libertatea inflaţiei, care ne-a scăpat de bani, a venit şi libertatea de muncă: părinţii noştri au rămas fără locuri de muncă. Libertatea era aproape totală." (p. 179). Şi tot aşa. Lumea anilor 1990 e una în care idealuri măreţe precum „unirea", „democraţia" sau „libertatea" se fac praf şi pulbere şi din ele nu mai rămâne nici măcar amintirea, deoarece omul simplu e prins animalic în ritualul zilnic al supravieţuirii şi se gândeşte mai întâi de toate la cum să facă rost de mâncare şi de bani.

Ca şi în *Sălbaticii copii...*, multe pagini sunt evocări ale unor melodii cunoscute din epocă, ascultate pe la chefuri şi petreceri de studenţi, dar trupele şi versurile sunt de cele mai multe ori apăsătoare, dure şi pesimiste.

În ceea ce mă priveşte trebuie să recunosc sincer că, în calitate de bucureştean care a făcut facultatea acasă – deci am avut unde să locuiesc şi ce să mănânc – m-am lovit cu adevărat de neajunsurile acelei perioade abia la terminarea facultăţii. Ţin minte şi astăzi cum, după susţinerea examenului final de licenţă, m-am dus împreună cu câţiva colegi să ne sărbătorim „reuşita" în

(continuare în p. 20)

Arthur Suciu

O mie de pierderi

Unul din lucrurile pe care le-am pierdut în ultimii ani e sentimentul special pe care îl aveam faţă de revoluţia din 1989 - un amestec de mândrie, sens al apartenenţei la o comunitate, al participării la istorie, conştiinţă a unei rupturi şi a unei sincronizări, eliberare. Nu mai am acest sentiment, şi asta din diverse motive: trecerea timpului (deja e prea mult timp de atunci), contestarea repetată a acestui eveniment unic, de-a lungul anilor, de către diverse instanţe, resentimentul pe care l-a creat prin zădărnicirea speranţelor de atunci, încheierea unei etape istorice care avea ca sursă tot ce s-a întâmplat în 1989. Am convingerea că acea etapă s-a terminat; mai mult, că a fost un vis întemeiat pe o farsă. Asist la o cădere în desuetudine a Revoluţiei din 1989 şi, prin aceasta, a propriei mele vieţi. Poate că tot ce-a mai rămas din revoluţia aceea nu-i decât o încrâncenare abstractă. Nu ştiu cum va arăta lumea de mâine, dar ştiu sigur cum nu vreau să arate. În aceasta constă încrâncenarea.

Daniel Arasse scrie, în *Poveşti despre pictori* (Meridiane, 2025), despre anacronismul universal al privirii contemporane, dând ca exemplu *Buna vestire*, un tablou de Filippo Lippi din 1460, aflat iniţial la biserica San Lorenzo din Florenţa. El spune că mutarea acestui tablou într-un muzeu a permis privitorului să vadă butoniera de la rochia fecioarei Maria, care era imposibil de observat la lumina din interiorul bisericii. Privitorul modern vede aşadar altfel şi altceva, spune Arasse. - Da, dar şi Lippi era, la rândul său, anacronic, căci în mod evident fecioara Maria nu se îmbrăca în haine medievale şi nu purta butonieră. Tabloul întreg este o reconstrucţie a scenei biblice conform percepţiei din secolul al XV-lea. Anacronismul este inevitabil oriunde intervine distanţa temporală.

Modul în care spun poveştile despre viaţa mea este asemănător cu cel în care sunt spuse poveştile pop care-şi au originea în benzile desenate, dar sunt exprimate şi în romane clasice sau grafice, seriale TV, filme sau jocuri, de genul *Batman - Jocker* sau *Five Nights at Freddy's*. Mi-am dat seama de acest lucru mai târziu, însă asemănarea mi-a devenit tot mai evidentă cu timpul. În acest gen de poveşti, naraţiunea nu e prezentată liniar, ci răspândită aparent haotic pe mai multe medii, astfel încât cel care vrea să o reconstituie trebuie să facă un efort de căutare, mai ales că, prezentată astfel, biografia se compune din elemente adesea marginale. În asemenea poveşti, există întotdeauna un canon, dar el este mai degrabă fluid. În cazul unei autoficţiuni *fringe*, canonicitatea poveştii nu se dezvăluie nici măcar autorului, dar este cu toate acestea miza lui, căci toţi vrem să ştim – chiar dacă nu putem - ce a fost cu adevărat real şi important în viaţa noastră. Am scris la un moment dat că fragmentele mele sunt un roman a cărui intrigă trebuie căutată în spaţiile goale dintre fragmente, iar romanul meu autoficţional *În gaură* se află într-un raport cu propria mea biografie. La aceasta se adaugă autoficţionalele poezii din *o nouă pantă*, dar şi, de exemplu, eseul „Cercul biografic al interpretării", care stă ca prefaţă a cărţii mele de eseuri politice, intitulată *Drumul către viaţa privată*. Nu am scris nici un singur rând care să nu fie, într-un fel sau altul, autobiografic, dar nu am scris niciodată o autobiografie, ci doar nişte franjuri autoficţionale aruncate pe diverse medii de comunicare. Cine ştie, poate că într-o zi voi colabora cu cineva şi la o autoficţiune grafică. Am avut de mai multe ori tentaţia de a realiza un documentar autoficţional cu mobilul pentru că, de fapt, vizitez constant locurile „mele" şi adesea le fotografiez. În epoca în care trăim, ne căutăm viaţa în felurite feluri ca şi cum am fi aruncat-o într-o zi la gunoi, iar resturile ei au fost luate de vânt şi duse ici şi colo. Nu facem asta pentru a deveni nemuritori, ci dintr-o pasiune de colecţionari.

De-a lungul timpului, m-am îndoit adesea de necesitatea de-a scrie despre o temă sau alta, iar asta m-a făcut să scriu mai puţin. La un moment dat, am realizat însă că despre orice aş scrie, o fac *în felul meu*. Emerson spune: „Poţi folosi orice limbaj vrei, fiindcă niciodată nu vei putea spune altceva decât eşti tu însuţi". Aş adăuga că poţi vorbi despre orice, căci nu vei vorbi decât tot despre tine însuţi.

Inteligenţa artificială a crescut la maximum extensia simulacrelor. Pe reţelele sociale online e tot mai greu de stabilit originea imaginilor. Nu mai ştim dacă papagalul e cel care vorbeşte sau l-a pus inteligenţa artificială. În timp, relaţia cu stările de lucruri va fi tot mai greu de stabilit, poate chiar va fi uitată. Aceasta este de fapt logica inteligenţei artificiale, pentru care raportul cu adevărul nu joacă nici un rol, iar papagalul real şi cel creat sunt *acelaşi lucru*.

De-a lungul timpului, m-am îndoit adesea de necesitatea de-a scrie despre o temă sau alta, iar asta m-a făcut să scriu mai puţin. La un moment dat, am realizat însă că despre orice aş scrie, o fac *în felul meu*. Emerson spune: „Poţi folosi orice limbaj vrei, fiindcă niciodată nu vei putea spune altceva decât eşti tu însuţi".

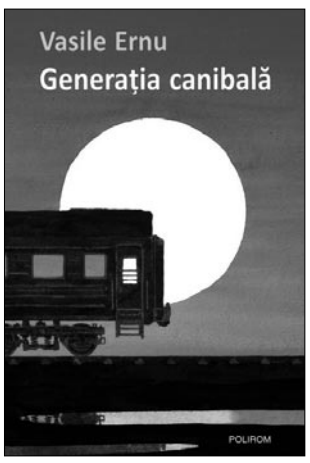

Leonid Dragomir

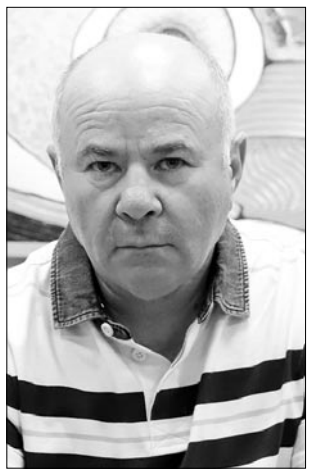

Nevoia de filosofie astăzi

Eseurile lui Cristian Iftode sunt rodul unei culturi filosofice bogate, dar şi al unor judecăţi proprii echilibrate, ce exersează constant virtutea discernă-mântului etic. Mintea de pe urmă este sinonimă în mentalul popular cu înţelepciunea.

"Dă-i Doamne românului mintea cea de pe urmă", spune o vorbă românească citată de Cristian Iftode în *Preambulul* cărţii sale, cu un titlu inspirat chiar de ea, *Mintea de pe urmă. Breviar de filosofie practică* (Ed. Trei, Bucureşti, 2025). Bazându-se pe studiile unor gânditori precum Pierre Hadot, Michel Foucault sau Peter Sloterdijk, autorul îşi propune să arate că filosofia, care a avut chiar de la începuturile ei în Grecia antică – şi mai ales atunci – o dimensiune practică, poate încă să ne ajute să facem faţă întrebărilor pe care viaţa ni le pune la diferite vârste. Eseurile sale scurte, scrise într-un limbaj accesibil şi clar, dovedesc că filosofarea nu este doar o activitate elitistă, inaccesibilă neiniţiaţilor, ci poate fi exersată de orice om dispus să-şi exercite facultatea naturală a reflexivităţii. A avea mintea de pe urmă înseamnă a te întoarce asupra experienţelor trăite direct sau indirect (din auzite sau din lecturi) pentru a le afla înţelesurile. Nimic nu pare a fi mai uman şi totuşi sunt atât de puţini oameni care o fac, sau o fac doar sporadic, ajungând adesea pe căi greşite. Unul din rosturile filosofiei este de a ne ajuta, oferindu-ne mobilurile şi mijloacele necesare, să fim consecvenţi şi să dezvoltăm pe cât ne stă în putinţă o astfel de activitate, ea însăşi o experienţă ce priveşte direct esenţa umanităţii noastre.

Dacă în legătură cu naşterea biologică nu avem o experienţă conştientă, apariţia filosofiei în Grecia antică poate fi clarificatoare asupra necesităţii de a dobândi mintea de pe urmă. Este în fond tot o naştere, dar una a conştiinţei reflexive. În legătur[cu acesta, Cristian Iftode nu ne vorbeşte abstract, din cărţi, ci porneşte de la experienţa personală a primei lecturi dintr-un text filosofic. Este vorba de *Apărarea lui Socrate*, citită într-o antologie de dialoguri platoniciene realizată de Constantin Noica. Revenind asupra acestei prime întâlniri cu filosofia, el îşi pune întrebarea: ce ar mai putea să îi spună un gânditor de acum două milenii şi jumătate, Socrate, unui tânăr din era digitală? Răspunsul general – căci în particular *Mitul peşterii* din dialogul *Republica* al lui Platon discută tocmai despre situaţia celor captivi în ecranele calculatoarelor, a căror lumină îi împiedică să mai vadă şi să mai suporte adevărata lumină a Soarelui – este că de la filosofii greci antici putem încă învăţa ce înseamnă a gândi. Dar de ce avem nevoie de gândire?, ar putea întreba tânărul ce are la dispoziţie facilitatăţile inteligenţei artificiale. Pentru că aceasta nu poate avea acces la neliniştile şi angoasele care ne definesc şi ne fac să ştim că nu suntem în ordine. Bineînţeles, astăzi după atâtea secole de filosofie nu mai putem crede că ea ne poate vindeca definitiv de ele, oferindu-ne soluţii salvatoare universale. Filosofia, consideră Cristian Iftode, nu este nici boala de care suferim, cum au crezut probabil unii sceptici sau unii gânditori existenţiali, dar poate fi, aşa cum a fost în câteva şcoli filosofice antice, terapia. Acestea au propus diverse tipuri de meditaţii sau exerciţii spirituale al căror scop era tocmai eliberarea de friciile iraţionale sau de dorinţele nesăbuite în scopul de a ajunge să ducem o viaţă bună. (În legătură cu aceasta autorul a discutat pe larg într-o carte cu acest titlu). Filosofia înseamna la greci mai mult decât o activitate teoretică, era o artă de a trăi în centrul căreia se situa grija de sine. Îndemnul permanent adresat mai ales tinerilor de Socrate, figură arhetipală a filosofului, era de a se preocupa în primul rând de partea cea mai nobilă din ei, sufletul – fără însă a neglija trupul – şi de a se construi pe sine în funcţie de aceasta. Este, remarcă Cristian Iftode, exact ceea ce nu facem astăzi când acordăm cel mai mult îngrijire doar trupului şi ne raportăm la noi înşine "ca la nişte *ready-made*-uri inerţiale, produse ale societăţii de consum expuse, ca atare, în parcul de distracţii al identităţilor". Am putea începe cercetarea propriei vieţi, fără de care, avertiza Socrate, viaţa nu este demnă de a fi trăită, luându-ne ca ghid chiar dialogurile lui Platon. Aici vom găsi nu răspunsuri, ci modalităţi de a întreba filosofic, redescoperind mirarea pe care ne-o trezea în copilărie existenţa lucrurilor. Şi sunt atâtea despre care n-ar strica să ne întrebăm la orice vârstă! De exemplu: câte dintre aşa-zisele noastre convingeri sunt într-adevăr ale noastre sau ne-au fost inoculate prin multitudinea mijloacelor de informare-manipulare create de noile tehnologii în scopul stăpânirii minţilor şi inimilor noastre? Or, filosofii şi-au aflat menirea în căutarea unui adevăr ireductibil la relaţiile de putere şi manipulare. Astăzi, poate fi mai mult decât în vremurile trecute, o astfel de năzuinţă vine în contradicţie cu mentalitatea pragmatică, orientată spre succes şi eficienţă. De aceea gândirea aflată în căutarea adevărului şi a sensului a fost şi va rămâne o activitate nonconformistă. De altfel, susţine autorul, dorinţa perfecţionării de sine prin interiorizarea şi punerea în aplicare a unor adevăruri şi reguli de conduită ne caracterizează în adâncul fiinţei noastre, fiind calea de a nu ne pierde sau de a ne câştiga libertatea în mijlocul atâtor condiţionări în care trăim. În sensul acesta, exerciţiile spirituale propuse de filosofii antici urmăreau să-i conducă pe practicanţi la atingerea a ceea ce ei considerau cel mai mare bine: unirea cu divinul prin gândire (neoplatonicii), realizarea la maximum a potenţialului propriu (aristotelicienii), trezirea şi sporirea capacităţii de a ne bucura de miracolul vieţii şi al universului (stoicii, epicureicii, cinicii). Dimensiunea aceasta terapeutică, adică practică într-un sens mai deplin decât ceea ce înţelegem îndeobşte prin practic, ne este încă accesibilă cu condiţia, susţine Cristian Iftode, necomplacerii în ceea ce ni se pare că suntem. Numai printr-o astfel de criză legată de propria identitate într-o lume în care minciuna se substituie uşor adevărului putem intra în procesul cunoaşterii de sine şi autoconstrcţiei prin gândire, având la dispoziţie modelele propuse de marii gânditori, dar şi de scriitori, poeţi, de-a lungul secolelor.

Unii ar putea crede că astfel se îndepărtează de realitate, însă temele discutate de Cristian Iftode, grupate pe mai multe secţiuni pe criteriul relevanţei pentru o anumită vârstă, dovedesc conectarea lucidă la problemele cele mai presante şi mai bulversante ale vremurilor de azi. Într-o dezbatere la care a fost prezent şi Cristian Iftode, profesorul Mircea Flonta afirma că gândirea este actul cel mai pragmatic cu putinţă, tocmai prin puterea pe care o are de a oferi oamenilor orientare în viaţă, nu doar mijloace în scopul îmbunătăţirii calităţii vieţii şi sporirii puterii asupra naturii şi a semenilor. Unor teme precum: iubirea, prietenia, ura, frumuseţea, arta, identitatea, fericirea, maturitatea, sensul vieţii, bătrâneţea, moartea ş.a., despre care s-ar crede că s-a spus totul, li se descoperă valenţe noi care-i privesc încă pe locuitorii civilizaţiei tehnologice, reamintindu-le "ceea ce se pierde când ceva se câştigă". În plus, autenticitatea, deopotrivă o temă studiată în câteva lucrări şi o aspiraţie personală care-l determină să-şi mărturisească neliniştile şi incertitudinile proprii nu poate decât să sporească puterea de comunicare a textelor profesorului Iftode în special în rândul studenţilor săi. (Îi mărturiseam odată că mi-aş fi dorit să fi avut profesori care să ţină cursuri şi seminarii pe teme cu relevanţă existenţială puternică, precum ale sale). Lăsându-le plăcerea de a le descoperi şi de a se descoperi astfel pe sine – deşi sunt convins că mulţi deja au făcut-o – mă voi referi la ultimul eseu, *Frica de moarte şi frica de a nu fi trăit în zadar*, după părerea mea un exemplu convingător al felului cum filosofia poate aduce lumină în problemele grave ale existenţei umane.

Autorul admite că frica de moarte este un fapt firesc, natural, numai că prin acesta nu este şi rational. Filosofii antici, Platon, dar şi stoicii sau Epicur au promis că ne pot elibera de frica iraţională de moarte cu ajutorul raţiunii şi al practicilor filosofice. Deşi optimismul lor s-a dovedit iluzoriu, o perspectivă mai împăcată cu gândul morţii se poate obţine pe cale raţională luând în considerare raporturile dintre tema morţii şi cea a sensului vieţii: comparativ cu frica de a nu trăi în zadar, tema morţii trece în plan secund, cel puţin în epoca noastră în care credinţa creştină este destul de estompată în cazul multora. Oricum raportarea la moarte rămâne o constantă a meditaţiei filosofice, pentru unii putând fi chiar imboldul apropierii de filosofie. Dar chiar înţeleasă platonician, ca pregătire pentru moarte, poate filosofia să contribuie măcar la atenuarea fricii de moarte, dacă nu la eliminarea ei?, se întreabă Cristian Iftode. Moartea, răspunde el, întrerupe proiectele prin care oferim sens vieţilor noastre, însă dacă analizăm mai în profunzime acest rău se dovedeşte a conţine şi un bine, fiindcă noi nu putem da un sens actelor şi vieţilor noastre decât în calitate de fiinţe finite, adică muritoare. Toate valorile ce ne structurează existenţa, dar mai ales cele morale sau identitatea personală, s-ar destrăma dacă viaţa pe care o ducem aici pe pământ s-ar prelungi la nesfârşit. Ce sens ar mai avea să fii curajos, bun sau creator dacă oricum nu vei muri şi totul se va repeat la nesfârşit? În plus, dorinţa de nemurire temporală este şi o dovadă de egoism, lăcomie şi lipsă de măsură într-o lume cu resurse limitate ca aceea în care trăim. Aşa cum atestă atâtea mărturii ale religiei, artei sau filosofiei, viaţa capătă sens, adică o direcţie şi un rost, putând fi trăită în mod autentic doar pe fundalul finitudinii. Nu ştiu în ce măsură astfel de argumente pot contribui la diminuarea fricii de moarte – cu siguranţă nu în cazul multora – dar cel puţin oferă o perspectivă lucidă asupra condiţiei muritoare.

Eseurile lui Cristian Iftode sunt rodul unei culturi filosofice bogate, dar şi al unor judecăţi proprii echilibrate, ce exersează constant virtutea discernământului etic. Mintea de pe urmă este sinonimă în mentalul popular cu înţelepciunea. Cartea cu acest titlu readuce în prim-plan această dimensiune, destul de trecută cu vederea în modernitate, conţinută chiar în cuvântul filosofie (iubire de înţelepciune). Deşi temele sale se suprapun adesea cu acelea ale tradiţiei creştine, Cristian Iftode evită interferenţele filosofico-religioase, preferând să rămână pe tărâmul raţiunii, pe care însă nu o absolutizează, conştientizându-i limitele. În ciuda acestora, raţiunea poate lumina şi chestiuni mai obscure, care ţin de credinţă, iar rezultatele la care conduce sunt cu atât mai importante şi mai valabile, cu cât îşi cunoaşte şi îşi respectă limitele. Din motivele de mai sus, precum şi din altele, *Mintea de pe urmă* este o perfect actuală pledoarie pentru nevoia perenă de filosofie.

studii

Sorin Antohi

Idei și zile

*

Paralele şi inegale: popor, stat, societate. Ca întotdeauna, după încă nelămurita şi cel puţin dubla tragedie de la Caracal (produsă de un violator asasin), deja acoperită de mistificări spontane ori calculate, lumea se agită şi, de la mic la mare, cere schimbarea din temelii a statului. Desigur, cei aflaţi deja în instituţiile statului, de la portar la preşedinte, nu se consideră vizaţi de această aproape mistică transformare – o adevărată *metamorphosis*, nu doar o *schimbare la faţă*. Dar cine schimbă *societatea*? Cine va lucra în instituţiile statului după golirea lor de cei incompetenţi, corupţi, lipsiţi de minimă omenie? (Cei astfel desemnaţi formează totuşi majoritatea, atît în societate, cît şi în instituţii.) În România, ideea de guvern reprezentativ nu e o idee prea bună, avînd în vedere poporul. Dar toţi iluminaţii momentelor de criză mai spectaculoase, excitaţi şi de capacitatea de a se exprima pe reţelele sociale, se comportă ca şi cum ar exista un dublu pozitiv al poporului român, corpul său simbolic, fantasmă antropologică *waiting in the wings*. Unii cred că rezerva absolută de cadre, *poporul paralel*, se găseşte în diaspora, gata să revină pentru a-şi face datoria patriotică. Alţii, oriunde s-ar afla, se oferă pe ei înşişi să salveze România. Deocamdată avem însă doar diversele straturi, clanuri, mafii, sectoare ale unui prosper stat paralel (cu el însuşi, ca în orice geometrie euclidiană, precum şi cu nevoile societăţii; sau convergent cu mediul interlop şi alte asemenea medii care scapă oricărui control, aşa cum se observă în geometria non-euclidiană a României de toate zilele), care controlează o eterogenă economie paralelă şi o la fel de haotică şi fragmentată societate paralelă. 1.08.2019

*

De la căpşunari la Diaspora. În 2002, la începuturile exodului spre Occident, cînd scriam despre "marea evadare", paradigma/metanaraţiunea avea drept trop central *căpşunarii*, de regulă conotat ironic, chiar peiorativ. Celelalte categorii de migranţi şi experienţele lor, cu excepţia unor istorii senzaţionale de glorie sau abominaţie, erau plasate într-un plan secund, dacă nu terţ, şi scoase din context. După 2007, cînd emigrarea în Occident a crescut brusc, paradigma sa definitorie a devenit *diaspora*, de regulă conotată pozitiv. Pe scurt, diaspora (scrisă tot mai mult cu majusculă) a devenit un fel de popor de rezervă, un popor navetist ideal: mai competent, mai patriot, mai democrat, trepădînd de dorinţa de a reveni la vatră pentru a o salva de la corupţie, înapoiere şi extincţie. Un popor al viitorului, apărut prin simpla trecere a frontierei (nu doar după ani de studii şi integrare socio-profesională în ţările-gazdă), mai bun, deja (înainte de A Doua sa Venire) benefic prin remiteri, prin reacţiile rapide pe reţelele sociale, în convorbirile telefonice cu familiile rămase acasă şi care trebuie lămurite cu cine să voteze, la urnele din străinătate, precum şi în Piaţa Victoriei – mai ales în zilele de 10 august. Politicienii au început să facă declaraţii demagogice, uneori în adunări organizate prin oraşele Italiei, Spaniei etc., pentru a mitui sentimental diaspora. Dacă desţăraţii nu s-au lăsat convinşi să revină, ei au putut fi utilizaţi ca masă de manevră electorală: fie pentru a furniza voturi frauduloase (vezi, de exemplu, alegerile prezidenţiale din 2009 şi viteza neverosimilă a votului de la Paris), fie pentru a acuza organizatorii alegerilor că le manipulează prin blocarea accesului la vot. (Noile forme de vot, prevăzute în 2019, vor genera complicaţii suplimentare, dar vor şi arăta probabil micul interes al diasporei pentru alegerile din România. Masa emigranţilor, aflată în condiţii de precaritate financiară, domiciliară, familială, profesională, legală, nu votează.) Am scris în eseul "Diasporele României" cum văd eu fenomenul, dar acolo am insistat mai mult asupra istoriei conceptului (pentru mine, el este impropriu; ar trebui ca termenul să fie pus în ghilimele; eu le subînţeleg pe acestea) şi asupra diverselor sale manipulări/instrumentalizări politice. Discuţia este desigur mai complexă. În primul rind, politizarea noţiunii de diaspora a dus la eliminarea din cîmpul ei semantic a tuturor elementelor ori referinţelor negative. Astfel, politicienii, sociologii, publiciştii şi intelectualii publici de orice fel, în special cei care se reclamă de la ideologiile de dreapta, au eliminat din canon orice discuţie despre structura, compoziţia, statistica, experienţa, urgenţele şi problematica reală ale diasporei. Iată doar o listă scurtă a temelor tratate superficial, negate ori uitate voit, în care manipularea politică, inspirată de cinism, se întîlneşte cu dorinţa migranţilor, motivate de ruşine, de a-şi ascunde (de familie, de vecini, de ei înşişi) viaţa reală: marginalizarea şi excluderea, traficul de persoane (bazat pe reţele mixte, interlop-oficioase, aflate la ambele capete ale traseelor), prostituţia (inclusive cea organizată), delincvenţa, criminalitatea, exploatarea, abuzarea şi chiar lipsirea de libertate a angajaţilor (de către traficanţi şi angajatori), sărăcia (agravată de taxele de protecţie şi de economisirea la negru pentru o eventuală revenire în ţară, mereu amînată de soluţia navetei internaţionale), deznaţionalizarea (începînd cu dificultatea de a transmite noilor generaţii elemente de limbă, cultură şi, în general, identitate peste nivelul familial-clanic-local). Între aceşti parametri, vieţile în general triste ale migranţilor se risipesc fără rost şi fără rest. (Pentru români, termenul *migranţi*, mai recent şi mai elegant decît *migratori* şi mai exact decît *emigranţi* e foarte potrivit: emigraţia nu e încă permanentă ori pe termen lung, ci e mai curînd o formă de navetă, de fugă înainte sau de ceva/cineva, de refuz al sfidărilor unei vieţi aşezate). 5.08.2019

*

Unii străini se miră de ura noastră de sine. Un expat spaniol în România, în bună limbă românească, la un post de televiziune, ne spunea acum vreo două zile că românii sînt prea critici cu ei înşişi, dar prea îngăduitori cu străinii. De fapt, ura de sine aşa funcţionează uneori: ca interiorizare a celui mai radical orientalism, a privirii Celălaltului ostil şi megaloman. Toate autolatriile şi şovinismele, reale şi ele, nu reuşesc în mod durabil şi (auto)convingător să învingă sau să împingă în planul secund al imaginarului social ura de sine. 20.08.2019

*

Moartea şi memoria fratelui. Pe 25 august, la moartea tragică a lui Viorel, fratele meu (n. pe 4 octombrie 1952), m-am gîndit (şi pe 27, la parastas, i-am spus-o vărului Cezar) că *el* părea sortit să devină Fiul Rătăcitor. Dar *eu* am trăit această viaţă de nomad: fiu rătăcitor, frate rătăcitor. Viorel a făcut pînă şi penultimul său drum Acasă, cu două zile înainte de a se întoarce acolo fără suflare, pentru a se face ţărînă alături de părinţii, bunicii şi străbunicii noştri materni. Plîng cînd scriu aceste rînduri, voi plînge pînă la propria mea moarte. Ce bine era dacă puteam spera că, după ce am ratat ultima noastră întîlnire pe lumea asta (am ajuns în casa lui prea tîrziu, l-am găsit inert, agitat fără rost de şocurile electrice), ne vom întîlni pe cealaltă. Dar nu pot, trebuie să accept ireparabilul şi să-l revăd pe fratele meu, ca şi pe părinţii noştri, ca pe toţi morţii de care mă simt legat, numai cu ochii minţii. 29.08.2019

*

Motorul agitaţiei noastre publice. *Malaise* e un termen prea moale pentru cei mai mulţi dintre românii care se agită în viaţa publică. E mai exact termenul înrudit, aproape ontologic: *malêtre*. 30.08.2019

*

Exodul nostru e spre Afară, nu spre Înăuntru. Revin mereu la o temă care mă urmăreşte: discuţia publică despre Diaspora a evoluat treptat de la dispreţ (primul nume colectiv al migranţilor a fost o poreclă: "căpşunari") la apoteoză. Astfel, Diaspora a ajuns să însemne partea mai bună a naţiunii, de la spirit de aventură, iniţiativă economică şi avere dobîndită în sensul bun al mîinii invizibile la civism şi clarviziune politică. Cumva, Marea Evadare din spaţiul mioritic pare să-i fi scos pe migranţi din strînsoarea identitară, metafizică, etică şi morală a baştinei lor iubite "cu o ură grea". (Cioran se referea numai la *istoria* României, dar de acolo ajungea oricum, fie şi apofatic, la stigmatul etnic, la ura de sine). Livraţi Occidentului, românii par să treacă acolo printr-o serie de transformări profunde, ba chiar să-şi atingă stadiul absolut al fiinţei lor. Occidentul e Utopia lor, "negarea negativului", metanoia, metamorfoza (chiar dacă nu cum o visa Cioran, în interiorul graniţelor naţionale). Prin urmare, ne putem imagina, în aceeaşi ordine de idei, că expatrierea întregii naţiuni (voluntară sau nu) ar fi soluţia racilelor şi crizelor sale endemice. Expatrierea parţială şi temporară, precum şi naveta între distopia locală şi Cucania occidentală pot fi considerate forme de tatonare. Expatrierea completă şi temporară ar fi pasul următor, un experiment al separării reciproc avantajoase între spaţiul naţiunii şi corpul său. După o perioadă în care vatra românească ar rămîne vacantă (ar trebui să emigreze şi ungurii, romii etc.; schimbarea ar fi deci naţională în sensul comunităţii politice: majoritatea ar face acest dar şi minorităţilor, antrenîndu-le în exodul său terapeutic) şi s-ar putea regenera/revirgina, ar redeveni o "gură de rai" postumană. La repatrierea generală, după un timp mai mult sau mai puţin lung, am lua-o de la capăt şi poate am sparge cercul vicios natură-cultură al ontologiei noastre etnice, ajungînd cel puţin la o spirală ascendentă, dacă nu neapărat la o ascensiune spre excelenţa cosmică. În fine, dacă exodul ar fi permanent (Exodul nostru ar fi spre Afară, nu spre Înăuntru), spaţiul mioritic ar rămîne etern liber de prezenţa umană, ca în visele ecologiştilor, animaliştilor şi postumaniştilor (eventual fiind ales ca liman de alţii, mai vrednici decît noi; nu e o ipoteză neapărat sadică...). Iar românii şi-ar alege o nouă patrie, eventual stelară, pentru a-şi împlini literalmente aspiraţiile cosmice; cu Mihai Spăriosu, de vreo douăzeci de ani încoace, am tot visat la propunerea lui: o repatriere a românilor în Constelaţia Berbecului; ori s-ar topi treptat în natura umană, punînd capăt pentru totdeauna unui specific naţional atît de problematic. Cam toate celelalte viitoruri posibile ale naţiunii mi se par mai puţin atrăgătoare. 25.11.2019

(Extrase din manuscrisul Idei şi zile *au mai apărut în* Trivium, Observator cultural *şi, începînd din iulie 2023,* Argeş.*)*

După 2007, cînd emigrarea în Occident a crescut brusc, paradigma sa definitorie a devenit diaspora, de regulă conotată pozitiv. Pe scurt, *diaspora* (scrisă tot mai mult cu majusculă) a devenit un fel de popor de rezervă, un popor navetist ideal: mai competent, mai patriot, mai democrat, trepădînd de dorinţa de a reveni la vatră pentru a o salva de la corupţie, înapoiere şi extincţie.

eseu

Eugen Barz

Am văzut omul modern purtând pe umeri oraşul ca pe un trofeu uitând că în fiecare piatră se ascunde o casă pentru suflet. El spune: totul e personal, dar lacrima lui cade în acelaşi râu în care plâng milioane.

(E.B.)

cer scuze dimineţii şi serii veghei fără somn viaţa e tumultuoasă odată eram apă şi foc bătrâneţea e o stare (trecătoare) aşteaptă cred o ,,reparaţie capitală...” stă după uşă într-un joc al contrastelor (puţin amuzant)

(M.H.)

poesis

O CARTE CITITĂ DE PREA MULTE MÂINI

Deschid oraşul, o carte citită de prea multe mâini
paginile miros a ploaie veche şi a decizii luate pe fugă
pe trotuar, adevărul îşi leagă şireturile desfăcute
mereu în întârziere, mereu convins că va ajunge primul.
Minciuna vinde ceasuri care arată exact ora potrivită pentru a nu întreba nimic.
Patria își schimbă vocea în funcție de cine o strigă, uneori mamă,
alteori afiş electoral uitat într-o stație fără autobuze.
Libertatea stă la coadă, are număr de ordine și se preface calmă,
Dumnezeu își verifică buzunarele să vadă dacă mai are mărunțiș
pentru un miracol mic, de uz zilnic.
Nu insistă,
a învăţat că oamenii se sperie când li se răspunde.
Iubirea trece pe lângă noi, câine fără zgardă:
o recunoaştem, dar ne facem că nu e a noastră.
Speranţa completează formulare cu pix împrumutat şi greşeşte mereu adresa.
Eu stau la mijlocul lucrurilor ca o virgulă obosită, încerc să dau sens frazei,
realitatea mă priveşte cu aerul cuiva care ştie gluma şi aşteaptă să râd primul.

MOTOR UNS CU UMBRE

Întunericul cade lent
baladă veche pusă pe repeat,
străzile ştiu adevărul îl şoptesc doar celor
care au plătit deja preţul.
La noi iubirea şi mita
se dau din aceeaşi mână
promisiunile au parfum de ulei ars,
motorul merge,
dar nimeni nu ştie încotro.
Spui că aşa e peste tot
unde stăpânul vorbeşte altă limbă,
Spania, Nordul, costumele curate,
aceeaşi melodie,
alt refren, aceeaşi rană.
Anti-corupţia dansează în lumină,
strălucitoare, cu zâmbet perfect,
dar în spatele scenei
numără banii
și își potrivește microfonul.
L-am întâlnit pe cel cu puterea,
avea ochii obosiţi de istorie,
mi-a spus că economia
e doar o poveste de dragoste
spusă prost oamenilor flămânzi.
Și eu privesc la mine
cum privește țara:
cu speranță,
cu teamă,
cu prea multe compromisuri.
Rămân cu mine în noaptea asta,
las lumea să creadă ce vrea,
dacă tot e să fiu uns cu ulei,
măcar să ard încet,
pe muzică soul,
fără minciuni.

ARHEOLOGUL

ține ciobul în palmă ca pe o vină
cercetează până când liniștea începe să doară.
nu ai vasul n-ai nici povestea
numai o colţuroasă amintire
trebuie să inventezi întregul.
arheologul tace
între el și lut curge un fel de rugăciune
își imaginează rotunjimea pierdută
chipul apei care-l umplea cândva
pașii celui care l-a scăpat din mâini
așa noi căutăm adevărul
într-o știre ruptă într-un zvon obosit
într-un gest făcut când nu se uita nimeni.
lipim urechea de fragmente
numărăm crăpăturile
sperăm să audă cine trebuie
dacă se-ncheie ceva la sfârșit
e doar liniștea
forma se reface încet
acceptă golurile
noi învăţăm să trăim
cu bucăţile care lipsesc.

INIMA ÎȘI CAUTĂ POPORUL

Eu nu vorbesc despre religii sau state
ci despre inima care își caută poporul,
precum marea caută furtuna.
Am văzut omul modern
purtând pe umeri oraşul ca pe un trofeu
uitând că în fiecare piatră
se ascunde o casă pentru suflet.
El spune: totul e personal,
dar lacrima lui cade în același râu
în care plâng milioane.
Când pronunţ cuvântul acela aerul capătă un gust de curmale
și luna se lasă pe acoperișuri
ca un vers care unește limbile pământului.
Ca și cum toată istoria ar respira în același trup
și nimeni nu ar mai fi singur.
Occidentul m-a învăţat alfabetul ordinii,
dar nu și pe cel al iubirii fără margini.
Acolo, credinţa e un poem ascuns
în buzunarul de la piept,
interzis să-l reciţi pe stradă.
Și totuși, undeva în deșert,
un copil ridică o mână spre soare
și în gestul lui se adună
toată solidaritatea care încă n-a fost rostită.
Dacă ar fi să scriu un poem pentru lume,
aș începe astfel: Nu mă întreba cine sunt.
Sunt cel prin ale cărui vene curge o mare de oameni,
iar în fiecare val respiră Dumnezeu.
Și poate, într-o zi,
când inimile vor învăţa să se privească
fără să traducă iubirea în legi,
vom descoperi că libertatea
începe exact acolo
unde nu mai încercăm să remodelăm
chipul celuilalt după al nostru.

Magdalena Hărăbor

singurătatea mea e altfel

se joacă de-a regina
(regină abia încoronată)

ca o șerpoaică își încovoaie
trupul în jurul meu
nici caldă nici rece
stăpâna din ţinuturi verzi
își etalează strălucirea
în miez de zi și-n miez de noapte

se-aşază la masă
la mica porție de viață

singurătatea mea e altfel
bucuroasă de câștigarea luptei
de cucerirea unui suflet
cerul mi-l amestecă-n
cuvinte lăptoase
într-o poveste mincinoasă
despre iubire și (ne)uitare.

într-un târziu
sătulă de victorie
alunecă agale
printre lacrimi.

confuzie şi nu

Încep să încurc lucrurile
în ziua asta frumoasă
de ce am ieșit
când am ieșit pe ușă
eram în tren
cu toate că în Cișmigiu
aș fi ajuns cu metroul
merg la pas privind înainte
sub pielea zbârcită a lunii
undeva
leii stau în arenă
iar porumbeii
la geamuri
amestec de imagini crude și blânde

cer scuze
dimineţii și serii
veghei
fără somn viața e tumultuoasă
odată eram
apă și foc
bătrâneţea e o stare (trecătoare)
aşteaptă cred o
,,reparaţie capitală...”
stă după ușă într-un
joc al contrastelor (puțin amuzant)

nu poţi evada
e nevoie de 9 aripi pentru tăierea aerului
rece
prea mare concentrația de carbon
pe metru pătrat zborul prea jos
copilăria plânge colţuri de pâine
și tinereţile încep să doară
3 trepte de voi urca
fără frică
voi continua proiectul cu mine

ca un obiect
inocent mă târâi prin gări cu miros de ambră
privesc înainte

curioasă, nu mă satur.

La o analiză atentă

sunt departe de mine
dulapul de haine
paharul
manuscrisul
de pe masă

Înghit în sec
și mi-e frig
iau pastilele fără apă
sub raza blândă de soare

mă învelesc cu minciuna
că nu sunt singură

deși e vară
îmi pun mănușile și haina
ca pentru o întâlnire cu iarna

(Aripile cu care mă agăţam de lucruri au rămas afară...)

//Mă pot servi de
puncte de suspensie
și de paranteze ?//
E o întrebare ce-mi
zgârâie aşteptările
„Ce pot face cu liniștea ce se-ntinde
ca o pânză în universul domestic?”

Trag pătura peste realitate și aceasta-mi zâmbește

vreau să stai lângă mine
cât mai aproape
tăcerea să nu vorbească
prin lacrimi înflorite
voi ajunge la Tine.

confesiune

Azi nu voi folosi obiecte ascuţite
ci doar rotunde
voi scrie în nisip în piatră
o partitură de factură albastră
un cerc imens va cuprinde lumea
și ea va începe
să danseze pe tocuri de 50 de cm.
la masa de scris chipul tău fericit
străpunge secretele universului
sângele fierbinte își visează inima în care a locuit

în circuitul elementelor piere incredibil frica
și tot ce-a fost rău
nu va mai fi

din vârfuri de peniță
viața pare mai frumoasă

mereu vânăm eternul
și *pașii de domnișoară ne pândesc*
Vom ajunge la 40 de grade în iubire?

Departe rafala lamei de cuţit.

O să-ţi dedic o poezie

inima
ploaia
ploaia prin care a alergat despletită iubirea
timpul meu întreg
în care ți-ai putea aşeza bucuria

Am să deschid sertarele în care cuvintele
stau înghesuite, incapabile să respire
până va cădea noaptea ca o hlamidă.

Ele se vor prinde de mână
într-un cerc plin de veselie
veselie rotundă
apoi
vom ieși sub cerul de mătăsuri
dezbrăcaţi de poveri
vom prinde din zbor cuvintele ca pe niște fulgi
topiţi de dor.
O să scriu o poezie...

Silviu Man

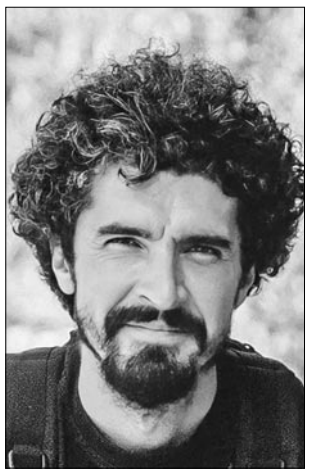

OGLINDA, ELEFANTUL ȘI ECRANUL. DESPRE NEUTRALITATEA TEHNOLOGIEI

„Nici un lucru din toate câte există nu depășește propria limită, nici nu sare în locuri străine”[1] - Sf. Ioan Gură de Aur

*„Însă deplina umanitate începe abia acolo unde această distincție devine lipsită de sens: unde scop și mijloc deopotrivă sunt atât de impregante de stil de viață și ethos, încât nu se mai poate spune absolut nimic despre vreo porțiune a vieții sau a lumii, ba nu se mai poate nici măcar ridica întrebarea dacă ar fi vorba în cazul lor despre „mijloace” sau despre „scopuri”, abia acolo «unde mersul la fântână e tot una cu a bea»”*2 – Günther Anders

În articolul „Când tehnologia nu mai e neutră” din numărul 10/2025 al revistei *Apostrof,* Mihnea Măruță problematizează ceea ce cred că este cea mai stranie, mai eterică și mai puțin explorată caracteristică a tehnologiei de astăzi – așa-zisa ei pretenție de neutralitate[3]. Textul - dens și dotat cu suficiente exemple – arată, via Heidegger, cum o tehnologie de dimensiuni globale își devine propriul scop.

Despre ideea de neutralitate am scris în urmă cu acum vreo 6 ani numind-o nimic mai puțin decât cea mai periculoasă idee pe care o putem avea cu privire la tehnologie[4]. Între timp, „evoluția” lucrurilor (în special pandemia & lansarea publică a ChatGPT și, ulterior, a întregului arsenal i. a.) pare să dezvăluie de la sine cât de puțin neutră este tehnologia digitală și post-digitală, făcând ca intervențiile dlui Măruță sau ale subsemnatului să pară cel mult un fel de instantanee cu elefantul din cameră - aflat de-acum în plin proces de devastare a lucrurilor din jur. Însă ceea ce mă interesează în mod special aici este *analogia pe care se fundamentează ideea de neutralitate a tehnicii*, cu alte cuvinte, formula ultra-uzitată: „toate tehnologiile sunt ca un cuțit, depinde doar de tine dacă tai cu el pâinea sau gâtul unui cetățean”.

Fără a încerca să neutralizez elefantul plimbându-l până la deshidratare prin deșertul logicii, trebuie spus că analogia, ca mod de argumentare, este un fel de înțelegere a unui lucru prin oglindirea acestuia într-altul. Dacă lucrul din fața *oglinzii analogiei* are suficient de multe însușiri comune cu lucrul reflectat, atunci putem „vedea” lucrul reflectat prin cel din fața oglinzii, obținând astfel o analogie „funcțională”. Însă, pentru ca oglindirea să se poată petrece, e nevoie ca aceste două lucruri să împărtășească mai multe asemănări decât deosebiri, iar asemănările să fie mai importante decât deosebirile. Exemplul arhicunoscut - nu poți face o analogie între banană și soare bazându-te doar pe faptul că sunt ambele de culoare galbenă. Soarele nu e un fel de banană - nici măcar un elefant nărăvaș nu poate fi convins de asta.

Asemănarea cea mai evidentă dintre cuțit și „tehnologia” (de fapt, „tehnica”) zilelor noastre este, desigur, faptul că ambele sunt produse ale omului, că nu apar spontan în natură. Mai departe, însă, lucrurile tind să se complice (iar elefantul începe să dea semne de nervozitate). Adepții tezei neutraliste ar putea susține că ambele sunt lucruri materiale – numai că e din ce în ce mai greu de precizat ce anume, mai exact, mai este material în algoritmi, fluxuri de date, cloud, în rețelele sociale și în i.a. Sau ar mai putea susține că ambele sunt *doar* mijloace care deservesc anumite scopuri bine definite ale omului – numai că Mihnea Măruță (pe lângă suficient de mulți alți gânditori din secolul trecut încoace) tocmai a arătat că acest tip de mijloace tind să-și revendice autonomia și să devină scopuri în sine. În fine, ar mai putea susține că ambele au menirea de a ne ajuta cu supraviețuirea în lume – numai că nu cred că vreodată în epoca uneltelor s-a pus atât de răspicat problema sfârșitului acestei lumi doar pentru că vreun anonim va fi inventat dalta, plugul sau nasturele, coiful cu vizieră, sticla cu dop sau nodul cu fundiță. În plus, nici o unealtă nu-și va fi revendicat vreodată cu atâta forță statutul de metaforă atotcuprinzătoare, nici o unealtă nu va fi pretins vreodată că este sursă autonomă de limbaj și de sens, că poate aboli spațiul și accelera timpul și că poate fi folosită drept Panaceu absolut; iar toate aceste unde seismice nu doar că schimbă modul nostru de a participa la lume, ci amenință însăși configurația noastră antropologică.

Frauda retorică devine însă și mai evidentă atunci când ne îndreptăm atenția nu doar către lucrurile care se reflectă în oglinda (din ce în ce obscură a) acestei analogii, ci și către lucrurile pe care aceasta le lasă în umbră. Iar dintre toate, cred că cel mai mare absent din oglindire este ceea ce în realitate ne este atât de prezent, de aproape și de esențial: trupul.

În ultimii câțiva ani, ne-a devenit din ce în ce mai ușor să *credem* că în imaginea din oglindă se poate aciua nu doar o entitate *fizică non-umană* – creatura lui Frankenstein, golemul ori Prometeu – ci și o entitate *non-fizică non-umană*. Tehnologia recentă ne pare deja „însuflețită”, însă este lipsit de sens ca, de partea cealaltă, să ne imaginăm cuțitul, toporul sau orice altă unealtă plutind ambiguu prin fața oglinzii în lipsa unui om-în-trup care să o „însuflețească”. Relația e invers proporțională: *cu cât trupul devine mai puțin prezent în tehnologie, cu atât mai mult locul lăsat liber de el pare să fie colonizat de plăsmuirea unui fel de „suflet” compensatoriu.*

Este cu neputință să ne dăm seama dacă, în negura începuturilor, omul-în-trup *și-a creat* unealta, sau unealta *a emanat* din el, sau câte puțin din fiecare. Cert e că omul-în-trup apucă unealta, se folosește de ea pentru a-și amplifica întrucâtva puterea, după care o abandonează – iar unealta rămâne mută, *se face absentă*, rămânând disponibilă pentru următoarea mânuire. Relația dintre omul-în-trup și unealtă are mereu conturul acestui dans de apucare-părăsire, efort-odihnă, ceea ce îi permite mereu omului o anumită distanțare de ea – dovadă că nimeni nu pare să fi dezvoltat o dependență maladivă de cuțit, de plug sau de nasturi. În zilele noastre, însă, chiar dacă încercăm cu mult efort să ne distanțăm de obiectul material numit ecran - cu care ne trezim, ne culcăm, care ne educă, ne distrează și ne mediază munca[5] - Marea Rețea nu se va face absentă, rămâne intens aproape, neștirbită în suveranitatea ei eterică întrupată prin antene, sateliți, routere și alte infrastructuri. Unealta presupune o relație de contact mereu fluctuant cu utilizatorul ei. Spre deosebire de ea, tehnologia zilelor noastre, fie că o numim extensie a minții (McLuhan) sau intensie a voinței (Rothenberg), este *programatic imersivă*[6] – adică omul este condamnat să rămână într-un permanent contact cu Marea Rețea (de aici și efortul mult mai intens ce trebuie depus pentru a ne dezlipi de mobil în comparație cu mânerul cuțitului). McLuhan, de altfel, susținea nu doar că mediul este *mesaj*, ci și că mediul este *masaj*[7] - adică alipire dinamică, distanță anihilată.

Firește, comparația de mai sus nu ar trebui să ducă spre concluzia că unealta nu ne-ar schimba și ea prin utilizare. Sigur că ne schimbă, e suficient doar să ne uităm la mâna supradimensionată a unui fierar (sau, în lipsă de fierar, a unui jucător de tenis) – așadar nici măcar unealta fierarului nu este pe deplin neutră, lipsită de consecințe neintenționate. Deoarece a existat dintotdeauna, chiar și în cele mai „simple” și vetuste tehnici, o dimensiune non-tehnică, o anumită promisiune, o forță latentă care face ca toate culturile vechi să conceapă moduri de a le ține sub control.[8] Însă ceea ce prezența trupului impune în relația omului cu tehnologia sunt **limitele.** Datorită acestor limite materiale – inerente deopotrivă trupului și uneltei create/emanate din el – nimănui nu i-a dat prin cap să susțină că tăierea pâinii va fi mai „bună” dacă se vor folosi două, trei sau cinci cuțite sau că arătura va fi mai „bună” dacă va fi executată cu un plug de o sută de ori mai adânc. Trupul și creația/emanația lui numită unealtă îngrădesc în mod natural posibilitatea acestor amplificări. Cu totul diferit stau lucrurile când e vorba de tehnologii ale minții și ale comunicării, care augmentează laturi ale firii umane nestăvilite de limitele modeste ale trupului. Logica tehnologiei dez-trupante de azi implică în mod programatic ideea unui salt calitativ obținut printr-o imensă și intensă acumulare cantitativă (creșterea „nelimitată” a volumelor de date, a puterii procesoarelor, a vitezei de transfer etc).

Vreme de milenii, relația dintre trupul omenesc și unealtă a fost conturată de o serie de limite concentrice: fizice, morale, religioase, astfel încât uneltele nu au putut fi învestite cu aura Panaceului absolut. Au îmbogățit realitatea, dar nu au pretins să i se substituie. Iar aceste limitări inerente, concretizate în norme culturale, au făcut ca unealta să rămână doar un mijloc, fără a-și aroga pretenția de a deveni scop; să rămână, în termenii lui Carl Mitcham, *„relativ pliabilă, urmând fără ezitare scopurile încorporate în alte instituții sociale”*[9]; așadar, să-i lase omului lumea.

În zilele lui Ch(e)atGPT, orbiți de supraexpunerea la ideea-ecran a neutralității tehnologice, a devenit ușor să ne imaginăm că „uneltele” moderne, adică sistemele, rețelele, mediile tehnice *pot* și chiar *trebuie* să spulbere aceste îngrădiri firești - și astfel *pot* și chiar *trebuie*[9] să prolifereze abandonând elementul uman așa cum o rachetă își abandonează modulele devenite ne-necesare: începând mai întâi cu trupul (*„that bloody mess of organic matter”*, cum o numea pionierul i.a. Marvin Minsky) și culminând cu mintea omenească, descrisă de retorica tehnolatră ca o mașină de gândit care trebuie scoasă din circulație și înlocuită cu o „versiune” non-biologică. Reconfigurarea trupului lumii – reconfigurare a lumii trupului.

Fundamentându-se pe această analogie scandalos de falsă, ideea aparent benignă a neutralității tehnice se arată a fi, de fapt, galeria de evacuare din realitate, din trup și din limite – din acele limite de care am avea neapărată nevoie pentru a opri elefantul dezlănțuit prin camera pe care o numim lume. Rămânând în continuare prizonierii acestei capcane ideatice, până la devastarea completă a incintei, nu ne rămâne decât să filmăm întregul eveniment cu telefonul. În vreme ce filmăm, ne vom uita desigur *în* ecran - iar nu la elefant - într-o încântată ocultare oculară a realității. După care putem striga din răsputeri, printre grinzi care cad și oglinzi care se sfărâmă, că tehnologia a fost, este și va fi întotdeauna neutră.

În zilele noastre, însă, chiar dacă încercăm cu mult efort să ne distanțăm de obiectul material numit ecran - cu care ne trezim, ne culcăm, care ne educă, ne distrează și ne mediază munca - Marea Rețea nu se va face absentă, rămâne intens aproape, neștirbită în suveranitatea ei eterică întrupată prin antene, sateliți, routere și alte infrastructuri. Unealta presupune o relație de contact mereu fluctuant cu utilizatorul ei.

[1] Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Iov*, Doxologia, Iași, 2024, p. 211, trad. Monahia Paraschiva Enache

[2] Günther Anders, *Obsolescența omului. Despre suflet în epoca celei de-a doua revoluții industriale*, Tact, Cluj-Napoca, 2013, vol. I, p. 140, trad. Lorin Ghiman

[3] https://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2025/n10/a19/

[4] https://convergente.ro/poate-cea-mai-periculoasa-idee-despre-tehnologie/

[5] Făcând ca educația, munca și divertismentul să se amalgameze.

[6] Din acest punct de vedere, alfabetul sau tiparul nu sunt *unelte*, ci *medii* tehnologice.

[7] Paradoxul e că programul tehnologic cere, în mod ideal, un „contact” fără trup.

[8] Vezi de pildă volumul lui Mircea Eliade, *Făurari și alchimiști*, Humanitas, 2019.

[9] Carl Mitcham, *Thinking through Technology. The Path between Engineering and Philosophy*, University of Chicago Press, 1994, p. 108. Pentru o discuție mai detaliată, vezi Neil Postman – *Tehnopolis. Capitularea culturii în fața tehnologiei*, Contramundum, 2023

[10] Probabil semnul sigur al unei gândiri tehnice: echivalența dintre a fi posibil și a fi necesar (și, ulterior, obligatoriu).

Dan Ciachir

Nicio picătură de vin înainte de apusul soarelui

Principiul acesta cu rădăcini în Ecclesiast, invocat de un personaj din romanul *Principele*, era respectat şi de autorul cărţii, care susţinea că nu se bea orice, oricând şi oricum. Ca fost elev al unei şcoli militare, Eugen Barbu avea un regulament oral, simplu şi lapidar, pe care ar fi vrut să-l formuleze în scris. La principiul de bază, pe care îl puteau pune între paranteze – după cum se va vedea – câteva excepţii, se adăuga o regulă inflexibilă: să nu bei niciodată singur!

Interdicţia de a nu te atinge de pahar înainte de scăpătat avea mai multe pogoraminte: la mare durere; la mare bucurie; la schimbarea anotimpurilor; atunci când te îndrăgosteşti şi, bineînţeles, la drum... Aderenţii acestui regulament trebuiau să evite permisul de conducere. Barbu avea un şofer în vârstă cu care s-a întâmplat să parcurgem şi 800 de kilometri într-o zi, deprins, atunci când ne opream la un restaurant din provincie, să se aşeze aparte de noi.

Cu Barbu am învăţat ce înseamnă să stai la singura masă scoasă pe terasa Cazinoului din Constanţa, toamna târziu sau primăvara, în aprilie, ascultând valurile lovindu-se de ţărm, şi tot cu el – să locuieşti la hotelul Palas din apropiere (omul şi camera), privind prin fereastra restaurantului marea în zilele ploioase ori răscolite de vânturi...

Îmi amintesc şi de o masă de la restaurantul „Cota 1300”, mai jos de Hotelul Alpin, unde nu era vânzoleală şi aglomeraţie, tot pe o vreme de toamnă. Cu o zi înainte băusem cu un prieten, fără grabă, o sticlă de coniac Dunărea şi mahmureala nu-mi trecuse. Barbu, care era adeptul necondiţionat al vinului, atât alb, cât şi roşu – o singură dată am băut cu el bere (vreo 20 de sticle de Radeberger) -, voia să mă dezveţe de „distilate”. În consecinţă, m-a obligat să înghit o sută de mililitri din acelaşi coniac. M-am supus, privind acoperişurile Sinaiei. Era oraşul unde locuia, într-o casă de pe Strada Furnica, cel mai vechi şi mai bun prieten al său, scriitorul Nicolae-Paul Mihail, fost căpitan de Infanterie, un om foarte rezistent la băutură, care a trăit 90 de ani. Am fost cu amândoi la un restaurant excelent de la parterul unui hotel din vârful Străzii Furnica, unde am rămas vreo zece ore.

Eugen Barbu avea, ca şi vechiul său prieten, simţul restaurantului. Cu el am intrat pentru prima oară în micul şi rafinatul local „Casa cu lei” din Constanţa, amenajat la etajul întâi al vilei unui negustor armean; clădire în care exista şi un hotel cu câteva camere. În tinereţe, şi chiar până la 50 de ani, îmi spunea, se simţea foarte bine în restaurantele de cartier de pe Filantropia, precum „La Bărbieru’” sau la „Siretul”, o bodegă de pe Şoseaua Ştefan cel Mare. Mergea acolo pe vremea când conducea revista „Luceafărul”, în anii ’60, şi tot atunci mergea, însoţit de partizani şi prieteni literari, la „Moldova”, un restaurant de pe strada Icoanei.

Din toamna anului 1978 şi până în primăvara lui 1982, am fost cu Barbu la restaurant de zeci de ori; în Bucureşti sau în provincie. Uneori numai eu cu el, în multe împrejurări cu altă sau alte persoane, nu mai mult de două, întrucât un alt principiu al său glăsuia: *„Peste patru oameni la o masă e cacofonie!”*. La toate aceste mese, indiferent de participanţi, singurul care plătea, fără să verifice nota, era el.

La o masă de restaurant, unde ajungeam de regulă seara, între orele 20-21, obişnuia să mănânce cu moderaţie, alegând de pe platoul cu antreuri brânza de oaie cu roşii şi ceapă, evitând salamul de Sibiu ori pastrama; luând însă o felie sau două de şuncă de Praga. Evita, de asemeni, grătarul, comanda *Cordon bleu*, pe care bucătarii de la „Minerva”, restaurantul din intersecţia Bulevardului Lascăr Catargiu cu Strada Gheorghe Manu, îl pregăteau cu caşcaval şi pesmet de calitate. Alb sau roşu, Barbu bea vinul cu apă minerală, adăugând adesea cuburi de gheaţă. Nu bea cafea şi nu obişnuia să ia desert.

Primul local unde am intrat împreună, într-o seară din toamna anului 1978, a fost „Minerva”, închis doi ani mai târziu spre a fi transformat în restaurant chinezesc. Acolo era şef de sală Ţurlui, care îi servise pe Dej şi pe Petru Groza. Oberchelnerul era dinamovist şi, fără să fie familiar, îi plăcea să discute despre fotbal cu Barbu. Pe atunci, restaurantele mari închideau la 1 sau 2 noaptea, însă rămâneam uneori un ceas sau două mai mult.

O plimbare până pe malul Herăstrăului după-amiază se sfârşea cu o derogare de la regulament prin intrarea la „Pescăruş”. În februarie 1979, când Barbu a fost acuzat de plagiat, şi la începutul lunii următoare, derogările acestea au devenit mai dese. Fiind liber-profesionist, puteam ieşi cu el oricând. Îmi plăceau şi mie restaurantele, iar pentru a te bucura de atmosfera lor era nevoie de timp şi de tihnă. Îmi amintesc de unele nopţi din primăvara lui 1980, când ne-au apucat zorii sub castanii din grădina „Casei Assan” – fostă Casa Oamenilor de Ştiinţă –, care îşi păstrase configuraţia originară. După cum şi-o păstrase şi grădina cu pajişte şi havuz din reşedinţa fostei regine Elisabeta a Greciei, sora lui Carol al II-lea, devenită după război Casa Ziariştilor, iar apoi restaurantul „Mărul de Aur”.

O plimbare până pe malul Herăstrăului după-amiază se sfârşea cu o derogare de la regulament prin intrarea la „Pescăruş”. În februarie 1979, când Barbu a fost acuzat de plagiat, şi la începutul lunii următoare, derogările acestea au devenit mai dese. Fiind liber-profesionist, puteam ieşi cu el oricând.

Mariana Al-Saleh

În anul Șarpelui de Lemn

Stă pe o bancă la marginea parcului. E o seară de toamnă și copacii au forme ciudate. Pe cerul închis trec nori grăbiți. Îl cuprinde frigul și are senzația că începe să se rotească împreună cu cerul pe care aleargă norii.

În suflet i se strecoară teama că o să se desprindă de bancă și o să zboare cu viteză amețitoare prin văzduh, ca acele obiecte luate pe sus de tornade. Dar n-o să fie așa, fiindcă nu e tornadă. O forță din norii aceia anulează gravitația și îl absoarbe. O să fie un zbor spre nicăieri. Fără întoarcere.

Se prinde cu mâinile amândouă de suportul metalic al băncii și pentru o clipă se simte una cu ea. Pornește vântul. Aerul rece îi pătrunde în plămâni și se dezmeticește. În jur nu e nimeni.

Nu ieșise din casă de mai multe zile, în speranța că o să avanseze romanul lui început de-atâta timp. Printre multele volume de versuri pe care le scrisese. Îl amânase de la un anotimp la altul. Zadarnic. Nu se legase nimic. Se uită la ibricul de cafea în care a rămas doar zațul. Și sticla de whisky e aproape goală.

Dacă s-ar duce acolo, în cămăruța cu ferestrele cât palma, și ea să treacă din nou pe drum, abia mergând prin zăpadă, fiindcă plugul curățase drumul de dimineață, însă ninsese iar, neîntrerupt. Zăpezile acelea care nu plecau câteva luni, dar nu-ți era frică de ele și nu-ți era frică nici de cer.

Să-mpartă cu ea cana de ceai și pe Esenin, acolo lângă soba veche. Numai că toate astea au rămas într-un alt veac și nu le mai poți găsi rostul. Nici măcar într-o carte. Cine să mai citească mâine o poveste în care tu erai tânăr și ea frumoasă, iar Esenin murea trist?

Dacă ar reuși să doarmă câteva ore, apoi, dimineața, să meargă din nou în parc, la lumina zilei.

*

Un oraș în care casele sunt vopsite în maro și albastru, iar la ferestre abia pâlpâie ici-colo câte o luminiță.

Busturi umane supradimensionate, sculptate în piatră, străjuiesc pe trei laturi piața din centrul orașului. E noapte. Niciun bec aprins și nicio stea pe cer.

Singura lumină vine de la brațul imens, robotic, îmbrăcat într-o carcasă argintie cu dungi albastre, răsărit din pavaj.

Ființele de piatră privesc mâna ridicată spre cer, cu degete vii. Degetul arătător și degetul mare, unite ca și cum ar ține un creion invizibil, care desenează pe cerul întunecat câteva petale roz și le unește într-o floare de cais, apoi altă floare, și altă floare, până-ncepe să se lumineze cerul.

Mâna continuă să deseneze și din flori se desprind ramuri maronii, apoi tulpina care coboară și intră pe fereastra deschisă a unui apartament de la etaj.

Statuile privesc fascinate. Mâna le-a spus povestea primăverii, de care abia își mai aduc aminte. Toate speră că va desena și câteva frunze, dar mâna se oprește.

În acest timp, în apartamentul de la etaj un bărbat scrie la biroul de lângă fereastră. Își privește degetele amorțite. Nu știe de când n-a mai ieșit. Stă acolo indecis între personaje, spații și întâmplări. Timpul nu mai are relevanță de când a devenit imprevizibil. Privește floarea din ghiveciul de lângă el. Are petalele ca niște palete roșii, translucide. Îi lipsesc frunzele. Lipsește verdele.

Deodată o tulpină subțire se strecoară pe fereastră ca un șarpe, trece pe lângă el și își face cuib în podea. Nimic nu-l mai miră. Se ridică de la birou și urmărește tulpina. Vede florile de cais înflorite pe cerul nopții și nu se poate abține să nu le admire. Chiar dacă nici pe ramurile lui nu sunt frunze. Florile sunt minunate. Se apleacă peste fereastră și simte mirosul proaspăt, de primăvară. I se pare ireal. Creatorul de-afară iar i-a luat-o înainte. El n-are blocaje de inspirație.

Privește brațul înalt cu un sentiment care nu-l onorează. Mâna și-a strâns degetele pentru somn. Se întoarce, împinge laptopul și încearcă să-și pună ordine în gânduri. Își lasă capul pe birou și închide ochii. Imagini apărute din neant se învârtesc în jurul lui. O căsuță cu zăpada până la ferestre, chipul unei bătrâne cu basma neagră la geam și o femeie tânără mergând prin zăpadă. Pe fața ei se citește bucurie. Apoi zăpada se topește miraculos, iar pe ramurile caisului de la fereastră cresc frunze verzi, subțiri și muguri roz. El zâmbește în somn.

Sus, la capătul brațului, mâna se simte singură. Acum e o mână făcută pumn, iar un privitor, indiferent din ce direcție, ar putea interpreta că sugerează o amenințare. Dar nu e așa. Nici măcar revoltă. Revolta s-a încheiat demult. E doar dorința degetelor de a fi împreună, de a-și simți căldura. Și mâna adoarme visând să fie din nou a cuiva, să prindă pensula cu degetele și să simtă mirosul de vopsea pe pânză.

*

O femeie tânără doarme pe canapea și el o privește. Pare că a adormit și portretul neterminat pe pânza de pe șevalet. Nu și-a dat seama când s-a făcut întuneric în cameră. Stă în fotoliu și o privește cum doarme cu obrazul sprijinit de brațul canapelei, pe cuvertura galbenă, plușată.

Umărul dezgolit, breteaua roz-bej, mâna dreaptă adusă la gât, vălul de umbră de pe față prin care transpar pleoapele albăstrii, linia subțire a sprâncenelor și carminul estompat al buzelor.

Părul negru se dizolvă în întunericul din cameră. Dar în întunericul de pe pânză el zdrobise în colțul din stânga un cristal de Lapis lazuli și-acum studia efectul. Reușise s-o elibereze din închisoarea tabloului proiectând-o în noaptea de-afară, de unde venise.

O privește și rememorează ultimele ore.

E sfârșit de ianuarie. A început anul Șarpelui de Lemn. Se terminase petrecerea de la restaurantul chinezesc. El se-ntoarcea spre casă de la o altă petrecere. Seara, un prieten, poet, își lansase ultimul volum de versuri la o librărie →

proză

Anthony Trollope: Epitropul

Traducere și note de CONSTANTIN MANEA

Cine n-a auzit vorbindu-se despre Olimp, acea înaltă culme a tuturor puterilor tipografice, sediul preferat al zeiței Pica,[1] acest minunat sălaș al zeilor și al demonilor, de unde, într-un zumzăit și huruit neîncetat de mașini cu aburi și o revărsare neîntreruptă de cerneală castaliană,[2] ies în fiecare seară optzeci de mii de exemplare de ziar, edicte menite să călăuzească o națiune subjugată? Catifeaua și aurăriile nu fac un tron, așa cum nici aurul și giuvaerurile nu fac un sceptru. Un tron este ceea ce este pentru că personajul cel mai suspus se așează pe el; iar un sceptru este ceea ce este pentru că îl ține în pumn omul cel mai puternic. La fel se întâmplă și cu Olimpul. Dacă un străin se aventurează pe acolo la ora lipsită de activitate a amiezii sau în timpul ceasurilor de somnolență ale după-amiezii tăcute, nu va găsi templul recunoscut al puterii și al frumuseții, și nici un sanctuar pe măsura marelui Aruncător de Fulgere, nici trufașele fațade ori bolțile susținute de coloane demne de cel mai mare dintre regatele de pe pământ. Văzut din afară și pentru ochiul cuiva care nu știe despre ce este vorba, Olimpul este un loc destul de discret – fără semne distinctive, fără ornamente – ce mai, aproape meschin. Se înalță singuratic, am zice, în acest oraș măreț, în apropierea celei mai dense aglomerări umane, dar ferit de zgomot și de mulțime. Un loc strâmt și sinistru, închiriat, s-ar zice, pe cel mai mic preț de oameni cărora le lipsește total anvergura. *Aici este oare Olimpul?* întreabă străinul, neîncrezător. Oare din această clădire, mică și jalnică, ies acele ordonanțe infailibile, în fața cărora cabinetele ministeriale sunt invitate să se încline, care ar trebui să îi călăuzească pe episcopi, să își exercite controlul asupra Camerei Lorzilor și Camerei Comunelor, să-i învețe ce să facă pe judecători în materie de drept, pe generali în strategie, pe amirali în tacticile navale și pe negustorii de portocale în gospodărirea propriei tarabe?

Da, prietene, chiar dintre aceste ziduri, chiar de aici ies singurele bule care sunt infailibile întru călăuzirea sufletelor și trupurilor din Marea Britanie. Această curte mică este Vaticanul Angliei. Aici domnește un papă, care se desemnează și se unge el însuși – da, chiar așa! – și, lucru mai ciudat încă, un papă care *crede* în el însuși! Un papă pe care, dacă nu puteți să-l ascultați cu supușenie, v-aș sfătui să nu-l ascultați în modul cel mai discret posibil, un papă care, până în prezent, nu are niciun Luther de care să se teamă, care își organizează propria Inchiziție, care îi pedepsește pe necredincioși așa cum ar fi visat cei mai abili dintre inchizitorii spanioli, care poate excomunica definitiv, radical și înfricoșător, care poate să te proscrie, scoțându-te din rândurile omenirii caritabile, să te facă nesuferit în fața celor mai buni prieteni, să facă din tine un monstru de arătat cu degetul!

O, Doamne! Aici este așadar Olimpul! Este ceva uimitor pentru simplii muritori, dar ziarul *Jupiter* nu greșește niciodată. Cu ce grijă infinită și cu ce neprecupețită trudă ne sforțăm ca să-i reunim în marele nostru sfat național pe oamenii cei mai nimeriți să-l compună! Și totuși, ce fiasco! Parlamentul dă mereu greș. Aruncați o privire prin gazeta *Jupiter* și veți vedea câte ședințe parlamentare sunt fără rost, cât de inutile sunt consiliile și cât de zadarnice sunt toate strădaniile pe care le depun! Câtă mândrie simțim la vederea principalilor noștri miniștri, acești mari slujitori ai statului, acești oligarhi ai națiunii, pe a căror înțelepciune ne bizuim și la care apelăm ca să ne călăuzească la greu! Dar ce sunt ei pentru redactorii ziarului *Jupiter*? Degeaba se sfătuiesc între ei și, cu mintea plină de griji, discută în detaliu despre binele țării, nici nu apucă bine să termine, că *Jupiter* a și declarat că toate astea nu valorează nimic. La ce bun să-l consultăm pe Lord John Russell și să ținem cont de Palmerston și de Gladstone,[3] când Tom Towers poate să ne îndrepte pe calea cea bună fără nicio luptă? Uitați-vă doar ce erori comit generalii noștri, ce indolenți sunt amiralii noștri! Se pune la bătaie totul – bani, integritate, știință – și totuși, uitați-vă cât de rău sunt recrutați, instruiți, hrăniți, transportați, îmbrăcați, înarmați și comandați ostașii noștri! Cei mai buni oameni pe care îi avem se străduiesc din răsputeri să ne armeze corăbiile cu aportul celor mai bune instrumente posibile, însă totul este în zadar. Totul, din păcate, totul merge de-a-ndoaselea! Tom Towers, el și numai el știe despre ce e vorba și la ce să ne așteptăm. Dar, în sfârșit, voi, miniștrii de pe pământ, de ce nu l-ați urmărit cu mai multă atenție pe acest sol trimis din ceruri printre noi?

N-ar fi cazul să ne dăm interesul, dată fiind ignoranța noastră, să ne bizuim în orice privință pe *Jupiter*? N-ar fi înțelept din partea noastră să renunțăm la vorbăria inutilă, la gândurile de clacă și la truda fără folos? La naiba cu majoritățile din Camera Comunelor, cu verdictele tribunalelor, care au nevoie de așa de mult timp până când sunt pronunțate, cu legile discutabile și cu strădaniile uneori deșarte ale omenirii! Gazeta *Jupiter*, care tipărește în fiecare zi optzeci de mii de exemplare doldora de decizii infailibile referitoare la orice subiect de pe lumea asta, nu deține ea oare cheia pentru toate aceste probleme? Nu este oare Tom Towers aici, pe pământ, pentru a ne călăuzi – și pe deasupra dispus să facă lucrul ăsta?

Da, cu siguranță, el este în măsură să călăuzească pe oricine, în orice privință – și e dispus să facă lucrul ăsta atâta timp cât este ascultat ca un autocrat, cu o supunere totală, clipă de clipă. Ajunge ca miniștrii ingrați să nu mai facă alte alianțe decât cele aprobate de Tom Towers, ca Biserica țării, dreptul și știința, comerțul și agricultura, artele războiului și cele ale păcii să asculte și să se supună – și totul va merge de minune. Nu este privirea lui Tom Towers omniscientă? De la minele din Australia până la cele din California, de jur-împrejurul globului locuibil, nu cunoaște el, nu supraveghează, nu ține el cronica faptelor și gesturilor tuturor? Nu este el singurul în măsură să judece competența atât a unui episcop din Noua Zeelandă, cât și a unui nefericit conducător al unei expediții plecate să descopere Pasajul prin Nord-Vest? De la rigolele din Londra până la Căile Ferate Centrale din India, de la palatele din Sankt Petersburg până la coșmelile din Connaught, în Irlanda, lui nu-i scapă nimic. Britanicii nu au decât să citească, să se supună și să se considere prea fericiți. Numai cei săraci cu duhul se îndoiesc de înțelepciunea ziarului *Jupiter*. Trebuie să fii nebun ca să discuți în contradictoriu informațiile pe care le conține.

Nu există nicio religie oficializată care să nu-și aibă propriii necredincioși, și asta chiar în țara în care a prins ea rădăcini cel mai solid, nu există crez care să nu-și aibă propriii zeflemiști, nu există Biserică pe lume care să fi reușit să se lepede cu totul de disidenții ei. Tot așa, sunt oameni care se îndoiesc de *Jupiter*! Și când te gândești că ei trăiesc și respiră, umblă încoace și încolo fără să pățească nimic, deși disprețuiți de toți, inși născuți din mamă britanică și alăptați cu lapte englezesc, indivizi care au nerușinarea să spună că Olimpul este venal, că Tom Towers poate să fie cumpărat cu aur!

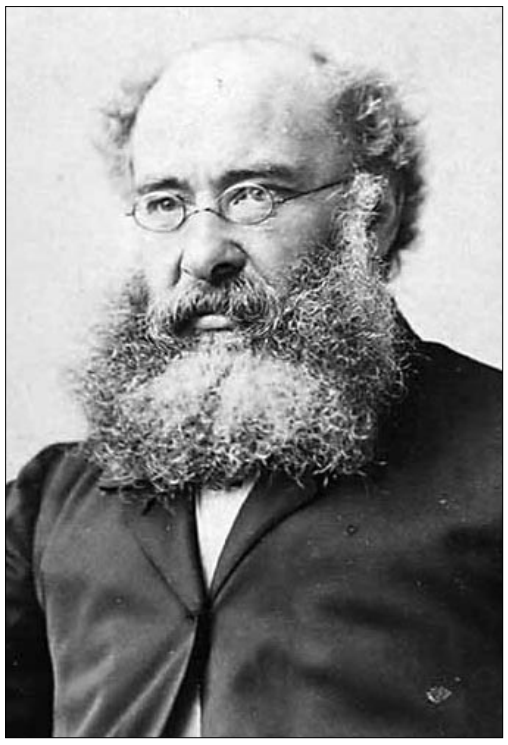

Acesta este Olimpul, purtătorul de cuvânt al înțelepciunii acestei mărețe țări. Se poate afirma că nu există în acest veac al nouăsprezecelea o situație mai de invidiat. Niciun ordin de plată pe care se lăfăie semnăturile tuturor membrilor guvernului nu posedă nici măcar jumătate din puterea uneia dintre foile de format mare care își iau zborul în număr așa de copios de pe Olimp fără nici cea mai mică semnătură.

Un om important, un pair puternic, să zicem un duce, se retrage ca să se bucure de odihnă, temut și respectat de către toți concetățenii săi și fără ca el, la rândul lui, să se teamă de ceva. Chiar nefiind un om cinstit, este în orice caz un puternic al zilei, prea puternic pentru a face mare caz de ceea ce se poate spune în legătură cu lipsa lui de virtute. Și iată că, într-o dimineață, se trezește decăzut, scăpătat și vrednic de milă, obiectul disprețului tuturor, nemaigândindu-se decât să se retragă cât mai repede în vreun adăpost obscur din Germania, într-un ungher pierdut din Italia, nu contează, dar într-un loc în care să poată trece neobservat. Care să fie, totuși, cauza unei schimbări atât de grozave? Ce l-a afectat într-atât? Un articol apărut în ziarul *Jupiter*, o coloană de ziar subțirică, întinsă pe vreo cincisprezece rânduri, care l-a făcut să își piardă seninătatea elegantă și l-a surghiunit pentru totdeauna din societate. Nimeni nu știe cine a scris cuvintele pline de fiere care se află la originea întregii afaceri. Se vorbește despre asta vag prin cluburi, se șoptește cutare sau cutare nume. În tot acest timp, Tom Towers se plimbă liniștit prin Pall Mall,[4] cu paltonul încheiat bine la nasturi, ca să-l apere de vântul de la răsărit, ca și când ar fi un simplu muritor și nu un zeu olimpian care aruncă fulgere.

Nu există nicio religie oficializată care să nu-și aibă propriii necredincioși, și asta chiar în țara în care a prins ea rădăcini cel mai solid, nu există crez care să nu-și aibă propriii zeflemiști, nu există Biserică pe lume care să fi reușit să se lepede cu totul de disidenții ei.

Note:

[1] În tehnica și arta tipografică, *pica* este o unitate de măsură care corespunde cu aproximativ a șasea parte dintr-un inch (sau țol); are 12 *puncte* ca subdiviziuni.

[2] Apa din izvorul – sau fântâna – *Castalia*, care se afla lângă *Delfi* / *Delphi*, se credea (în perioada latină) că îi inspiră pe poeți, întrucât Oracolul delfic era închinat lui *Apolo* / *Apollo* și *muzelor*.

[3] Lord John Russell (1792-1878) a fost prim-ministru al Marii Britanii (1846-1852 și 1865-1866), la fel ca și *Palmerston* (1784-1865) și *Gladstone* (1809-1898).

[4] *Pall Mall* (pronunțat /ˌpæl ˈmæl/) este o stradă londoneză din zona St. James, în centrul Capitalei britanice. Încă din secolul al XVII-lea era renumită pentru edificiile fastuoase și la modă; din secolul al XVIII-lea până în prezent este celebră pentru zonele comerciale selecte, iar din secolul al XIX-lea – pentru cluburile elitiste.

→ importantă din oraș, iar după eveniment se retrăseseră toți în studioul încăpător al unui alt prieten din grupul lor.

N-a fost greu s-o observe pe strada pustie. Avea o haină de blană sintetică, aproape de nuanța untului, pe care o purta deschisă, deși era destul de frig afară, iar un capăt al eșarfei galbene, cu franjuri, îi atârna pe jos. Părul negru, într-o dezordine voită pe umeri. Părea într-o lume a ei care n-avea legătură cu strada pe care mergea întâmplător la ora aceea. Și mersul era în ton cu înfățișarea. Făcea pași ritmați, uneori împleticiți, în stânga și-n dreapta, ca-ntr-un dans numai de ea știut. Când au ajuns față în față zâmbea. Lui, universului, nu se știe.

A întrebat-o dacă vrea să-i fie model și i-a răspuns fără nicio ezitare: - Da! De ce nu?!

După ce-și dăduse jos haina, pantofii și eșarfa, întrebase dacă poate să se așeze într-o poziție care să-i permită să se odihnească puțin. El îi arătase canapeaua. Fața ei devenise dintr-odată foarte obosită. Se-ntinsese și adormise imediat.

O pictase adormită și-acum o privea întrebându-se cum o să fie când o să se trezească. Dacă o să-i placă tabloul. Poate o să-l vrea.

În primul rând ar putea să-i ofere o cafea și s-o întrebe ceva legat de restaurantul chinezesc, ca să inițieze conversația.

*

Pe cerul în tonuri de gri și alburiu plutește o meduză minusculă, transparentă. E Turritopsis dohrnii. Mâna se trezește. Se simte ca și cum ar avea un ocean deasupra. O copleșesc amintiri aproape palpabile, trezite din străfundurile memoriei. Odată cu ele, tristețea. I se face dor de femeia pe care a pictat-o într-o noapte din anul Șarpelui de Lemn.

Statuile de piatră încă dorm. Doarme și scriitorul din blocul vecin, vegheat de caisul care și-a făcut cuib în casa lui. Cine știe? Poate o să-i aducă inspirația.

Își întoarce privirile spre cer. Între tentaculele meduzei vede o floare de cais. Povestea primăverii, pe care le-a spus-o seara trecută statuilor.

Urmărind mișcările grațioase ale straniei creaturi își dă seama că povestea sa tocmai și-a câștigat nemurirea și nu-i mai pasă dacă brațul metalic o să se transforme într-o grămadă de fiare ruginite într-o zi din cine știe care veac, iar ea o să-și dea sufletul deasupra lor.

Hans-Georg Gadamer:
Ultimul zeu[1]

Traducere de ANA OCOLEANU

(urmare din nr. trecut)

...Heidegger era un om profund religios și în acest sens, desigur, un gânditor eșuat, și știa despre el însuși acest lucru. Dar ceea ce el gândește aici nu este încă fals din această pricină, de fapt, el se află pe drumul corect în analiza existenței umane, avea foarte multă fantezie. Jaspers, dimpotrivă, așa fantezist nu era, era aici o certă nebunie a gândirii.

D.: Dacă însă lumea se distanțează acum de Heidegger și dorește să-l citească din nou pe Jaspers, cu ce ar avea de-a face acest lucru? Motivul nu ar fi tocmai deosebirea dintre analiza heideggeriană a Dasein-ului și iluminarea existenței a lui Jaspers? În ce ar consta în fapt această diferență?

G.: Este radicalismul cu care Heidegger a clarificat pasul greșit al gândirii occidentale de la ființă la lume, la ființare; prin iluminarea existenței; Jaspers , în esență, a evitat în mod liric să se exprime cu privire la aceasta și nu a văzut cât de mult analiza heideggeriană a Dasein-ului și insistența sa cu privire la Dasein este, de fapt, o critică a ființei, respectiv a modului în care ființa a fost înțeleasă de către metafizica apuseană. Cred că trebuie să vedeți într-o manieră încă și mai hotărâtă acest lucru: Heidegger poate fi considerat într-un final și un nebun fantastic, din punctul de vedere al lui Jaspers. Vrem să anulăm acest pas greșit și să considerăm că totul a fost eronat pentru a ne întoarce la Parmenide? Heidegger gândește însă întreg acest proces al istoriei gândirii occidentale în mod retrospectiv pornind de la sfârșitul acesteia. Și eu am gândit că merge cu Parmenide, dar Rickert mi-a arătat că nu este așa.

D.: Vă referiți la celebra lucrare a lui Rickert despre diversele semnificații ale ființei, în care unul matematic se diferențiază de Unul ca principiu metafizic și de unitatea întregii ființări?[2] Și Heidegger, și Dvs însivă, după câte știu, l-ați apreciat pe Rickert mult mai mult pentru această lucrare decât pentru filosofia sa a valorilor.

G.: Da, cu siguranță.

D.: Îmi amintesc exact cum într-unul din ultimele dvs seminare, în iarna anului 1970, Heidegger însuși, care călătorise la Heidelberg pentru ziua dumneavoastră de naștere, a luat parte la acel seminar. Tocmai în legătură cu unitatea transcendentală a apercepției a pus în mijlocul seminarului întrebarea: „Ce înseamnă iarăși aici conceptul de Unu?” Răspunsul meu a fost că ființa trebuie să fie gândită ca ceva unitar și întemeiată pe un centru unificator, pentru a putea fi gândită propriu-zis. El a clătinat din cap și a spus: „Ah, recunosc, nu am reușit să dau de cap problemei de ce în gândirea originară a grecilor ființa devine Unul.”[3]. Dumneavoastră sunteți, de asemenea, de părere că Ființa și Unul nu sunt totuna, și că *eon*-ul lui Parmenide nu are semnificația că *on*, ființarea, și *hen*, Unul, se unesc în sine?De aceea nu putem vedea în Parmenide începutul metafizicii sau al științei occidentale.

G.: Atunci trebuie să mă duc mai departe înapoi pentru a afla începutul științei apusene, și acesta se află deja la sumerieni. Cu toate că așa este, că matematica, pentru a spune așa, reprezintă o știință abia la greci, căci abia acolo avem formule matematice. Ceea ce aveam în această privință la egipteni, nu era deloc știință, ci o capacitate de a măsura. Dacă Heidegger ar fi fost mai sincer și mai consecvent, ar fi putut sesiza dificultatea și ar fi diferențiat gândirea filosofică sau metafizică de știința exactă, ca și de știința care face întreaga ființare obiect al cunoașterii și al măsurătorii. Da, comportamentul lui cu mine a fost întotdeauna prezumțios, el spunea întotdeauna: „Mda, el face mereu hermeneutică”. Dar asta este, totuși, un pic diferit de cum gândea el. Nu e adevărat că eu consider că prin aceasta inițiez o nouă filosofie, vă spun, copii, recunoașteți că voi nu mai știți. Sunt de părere că Socrate ar spune la fel. Da, acum trebuie să spun ceva și legat de compatrioții dumneavoastră, Viano și alții, de ce nu vedeți asta? Pur și simplu nu înțeleg. Nu a existat deloc un sistem, acești oameni din Tübingen sunt pur și simplu nebuni. Un sistem pentru filosofie nu pot să conturez înainte de secolul al XVII-lea. Aceasta este o formulare care apare abia la Suarez.

D.: Eu cred că nu întru totul la Suarez, el a făcut un sistem, dar nu a vorbit despre un sistem. Eu cred că primul care a folosit acest termen este un cartezian, care a introdus mai întâi termenul de ontologie, care a devenit apoi bază pentru un sistem.

G.: Nu este întru totul corect, dar se poate observa, că aici începe, în principiu, problema. Am verificat acest lucru încă o dată: nu există niciun exemplu în filosofie în care să apară sistemele (*systhema*). Are de-a face cu stelele, are de – a face cu tonalitățile sau cu orice posibil, dar nu cu filosofia.

D.: Acum pare din nou că filosofia nu mai are de-a face cu sistemul. Se caută, pe de altă parte, în cazul filosofiei, dacă nu se vrea să se facă filosofie analitică, dacă nu se mai vor certitudini, ci răspunsuri ultime despre sensul vieții, al lumii și al omului. Credeți că întrebarea despre sensul ființei, care la Heidegger devine în cele din urmă întrebarea despre ultimul zeu, conduce în final în această direcție?

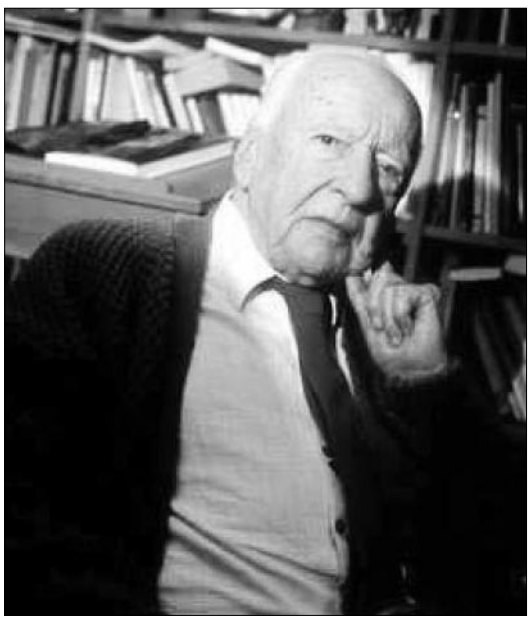

G.: Da, cred că Heidegger a gândit că revoluția industrială se va vădi insuportabilă în așa măsură, încât va rezulta o nouă solidaritate între oameni și poate un nou zeu.

D.: Acesta ar fi ultimul zeu?

G.: Da, am avut cu el o discuție despre aceasta.

D.: Ultimul zeu sau zeul cel nou?

G.: Nu, zeul cel nou. Prin urmare, l-am întrebat cândva: „De ce v-ați lăsat postumele în această arhivă națională de la Marbach? Acolo nu se poate lucra ordonat cu lucrările dvs, nu au o bibliotecă filosofică.”. „Da, da, sigur că știu asta. Aș fi lăsat totul bibliotecii din Freiburg, am fost profesor acolo. Dar în cele din urmă am aflat de la fiul meu că la Marbach sunt depozitate vistierii, unde se află multe comori. „Considerați, de fapt, că așa trebuia să se întâmple?”, am zis eu. El a replicat: „Nu, nu, scrierile mele nu sunt acum atât de importante”. „Pare că da”, am spus eu. „Nu, ce este important pentru mine, este că se merge azi către o nouă orientare, că omenirea atinge un nou tip de solidaritate” , a răspuns el.

D.: Și aceasta ar fi de negândit din perspectiva lui Jaspers?

G.: Da, da.

D.: Așadar considerați că hermeneutica ar trebui concepută în acest sens , ca înțelegere între religii și culturi și că Heidegger ne-a promis mai mult decât Nietzsche în această direcție?

G.: Eu sunt convins că în acest sens discuția trebuie să reușească, aceasta este singura cale, nu mai mult.

D.: Atunci nicio credință iluministă în sensul lui Jaspers sau nici o psihologizare a credinței?

G.: Nu, nu, asta într-adevăr nu. Mă gândesc deja la o discuție religioasă despre transcendență, dacă vreți. Nu aș afirma că prin conceptul de transcendență al lui Jaspers nu se poate descrie același lucru, pe care și eu îl văd. Dar aceasta are de-a face precumpănitor cu faptul că iluminismul este treaba noastră și nu aceea a lumii. Și aceasta ne-ar aduce încă un lucru demn de remarcat dacă noi ne-am înțelege, de pildă, cu islamul, ceea ce este cel mai complicat lucru la momentul de față, dar, într-un anumit sens, și cel mai important. Există aici o mare deosebire, dar, finalmente, și în lumea islamică există o dreaptă și o stângă, există o direcție, care nu mai este așa de fermă cum a susținut ea; ea înseamnă: trebuie să ne adaptăm la lumea modernă, putem să îndrăznim asta. Mi-aș putea închipui asta, dar nu am, firește, o credință fermă în acest sens întrucât ne aflăm încă prea departe de asta. Aș dori însă să mai adaug ceva aici, respectiv faptul că frica este un impuls natural pe care îl posedă toți. Suntem condiționați de frică de când ne aflăm în situația nefericită ca supraviețuirea și comportamentul nostru să depindă unul de altul. Așa suna și celebra afirmație a lui Schlelling pe care Heidegger o cita atât de des: „Frica vieții mână creaturile din centrul lor”.

D.: Este aceasta aceeași angoasă descrisă în analiza existenței a lui Heidegger sau este o cu totul altă frică, cea la care vă referiți?

G.: Nu știu nici eu exact. Ce mi-a devenit clar, este faptul că Heidegger era un om profund religios și în acest sens, desigur, un gânditor eșuat, și știa despre el însuși acest lucru. Dar ceea ce el gândește aici nu este încă fals din această pricină, de fapt, el se află pe drumul corect în analiza existenței umane, avea foarte multă fantezie. Jaspers, dimpotrivă, așa fantezist nu era, era aici o certă nebunie a gândirii.

D.: Ați spune, așadar, că iluminarea existenței este o analiză psihologizantă a omului?

G.: Da, și moralitate burgheză. Jaspers era mult mai burghez decât credea, pe când Heidegger, era, dimpotrivă, doar un țăran.

D.: De aceea avea un contact mai direct cu natura, în timp ce Jaspers era un om al orașului; așa încât urbanizarea hermeneuticii s-ar afla mai curând la Jaspers?

G.: Da, negreșit. Dar mă mir puțin, că ea joacă un rol așa de important la Jaspers, nu înțeleg asta. M-am întrebat într-adevăr o vreme în sensul întrebării dumneavoastră, dacă iluminarea existenței nu este, fără îndoială, pentru Heidegger o formulare bună, elegantă. Între timp, văd cât de diferit stau lucrurile astăzi; în principiu sunt totuși crize globale cu care ne confruntăm, și, după am reușit ca prin știință să periclităm însăși viața pe această planetă , trebuie să ne întrebăm: există ceva care să împiedice să se întâmple un atare lucru? Probabilitatea nu este tocmai mare; nu vrem să supraevaluăm energia atomică, dar între timp progresul din chimie este atât de mare că îmi pot închipui că nu va începe îndată la prima lovitură. Așadar, faptul că un Hussein sau oricine altcineva încearcă asta, consider că este inevitabil; omenirea nu poate aștepta mai mult. Dacă se va întâmpla ca un ținut să sufere de pe urma nenorocirilor energiei atomice sau a produselor chimice, atunci va reuși poate o organizare a *background*-ului tehnic pe partea armelor, pe partea reprezentărilor despre lume (Weltanschauungen) nu va reuși.

D.: Iluminismul singur nu ajută deci? După Jaspers acest lucru ar fi suficient.

G.: Nu, asta este prea puțin. Eu cred mai curând că omenirea va merge pe acest drum pe jumătate catastrofal, ar putea fi o epidemie ce n-ar putea fi stăpânită, acest lucru nu poate fi prevăzut. S-ar putea ajunge ca frica să conducă la faptul ca omenirea să se oprească. Dacă frica, să zicem așa, amenință pe toată lumea, am putea spera poate ca oamenii să se înțeleagă între ei într-o manieră rațională pe baza unui concept de transcendență, ca ei să se întrebe, de ce ne-am născut, fără a fi întrebați de ce murim și așa mai departe.

D.: Acestea sunt întrebări religioase, nu –i așa?

G.: Da, în cele din urmă acestea sunt întrebări religioase.

D.: Și religia a făcut până acum greșeala că a vrut să impună măsurile ei omenirii, că a vrut să stăpânească sau că, după părerea lui Heidegger, a fost imperialistă?

G.: Da, acest abuz revine în întreaga teologie.

D.: Doriți să încheiem discuția noastră cu această acuză împotriva teologiei?

G.: Nu, eu nu am nimic împotriva teologiei, care mai ales în Germania a jucat un rol important în dezbaterea politică și culturală din timpul Reformei și a contribuit la ascuțirea și rafinarea sensibilității pentru problemele religioase, etice și filosofice, precum și la →

Ana Ocoleanu

Olga Greceanu și redescoperirea picturii feminine europene

„Cine își mai aduce însă, aminte, azi și cine mai vorbește despre Olga Greceanu? Nici chiar istoricii consacrați, cu câteva foarte puține excepții. Cine mai exploatează azi tezaurul de idei, de împătimire națională, identitară, și de dragoste față de specificul național în pictura noastră națională, și nu numai, toate cuprinse în opera Olgăi Greceanu?" se întreba Dinu Săraru într-un articol din ziarul „Adevărul" („Oameni care au fost și vor rămâne: un Artist, un Patriot, un împătimit Istoric și Restaurator al artei meidevale românești: Olga Greceanu" în *Adevărul* din 06.06.2014).

În anul 1943, pictorița Olga Greceanu publica în limba franceză la Editura „Ziarul" din Craiova volumul *Femmes peintres d'autrefois*, care va apărea și în versiunea românească mai bine de șaizeci de ani mai târziu la Institutul Cultural Român, în anul 2005, cu titlul *Femei-pictori de altădată*. Trei ani mai târziu (2008), era tipărită o altă carte a autoarei despre femei pictorițe, cuprinzând articolele publicate de ea în limba română în ziare din perioada 1938-1939. Acest volum din urmă, ce poartă titlul *Femei-pictore necunoscute*, deși scris în stil eseistic, reprezintă totuși un demers bine documentat atât cu informații biografice, cât și cu informații de ordin estetic și artistic. Este vorba de una din puținele monografii pe această temă și, după cum autoarea însăși confirmă, prima de la noi din țară: „Vor mai scrie desigur și alții despre femeile pictore de altădată. Și vor avea bucuria de a fi mai complecți decât mine, dar eu am avut și am bucuria de a fi fost cel dintâi istoric al lor" (*Femei-pictore necunoscute*, prefață și postfață de Adina Nanu, ediție îngrijită de Iuliana Mateescu, Editura IDACO „dar din dar", Otopeni, 2025, p. 15).

Pornind de la o reproducere a unei miniaturi găsite într-un anticariat din Liège, care le înfățișa pe Sfânta Ecaterina și pe Sfânta Agnes sub semnătura Margrietei van Eyck din sec. al XIV-lea, artista întreprinde o cercetare prin muzeele și bibliotecile din țări precum Belgia, Franța, Spania, Germania, Italia etc. Astfel, descifrând scrisori și manuscrise, albume și cărți vechi, Olga Greceanu va descoperi circa 30 de pictorițe, încă din antichitate și până în perioada barocului târziu, și va purcede la cercetarea amănunțită a vieții și operei acestora: „Și iată-mă cu adevărat la lucru. De dimineața până seara scriu, compar, notez. Călătoresc, corectez, adaug, suprim, consult. (...) Am început cu una, cu Margriete van Eyck din veacul al XIV-lea, ca să descopăr alte treizeci, dintre care, chiar unele celebre înainte de Hristos. Dar pentru aceasta, nenumărate drumuri am bătut" (*ibidem*).

După o scurtă prezentare a genezei cărții, volumul se deschide cu un capitol în care Olga Greceanu se apleacă asupra unor femei-pictore dinainte de Hristos începând cu cele pictorițele menționate și de Pliniu cel Bătrân în *Caietele* sale. Aceste sunt Timarete, Helene și Irene. Timarete, fiica pictorului Micon, de la care aceasta a deprins meșteșugul picturii, a trăit la Atena în jurul anului 470 î.H., cunoscând probabil marile personalități ateniene ale vremii, precum Herodot, Alcibiade, Miltiade, Pericle sau Socrate (p. 19). După spusele lui Pliniu, Timarete îl ajuta pe tatăl ei la zugrăvirea tuturor lucrărilor, deoarece acesta doar le începea și nu avea răbdare să le ducă la bun sfârșit. Olga Greceanu este de părere că Timarete a contribuit la realizarea picturii de pe Porticul Atenei intitulată *Lupta atenienilor contra amazoanelor*, care îl va inspira secole mai târziu și pe Rubens în realizarea unei lucrări pe aceeași temă și cu același nume.

În capitolul următor, Olga Greceanu o amintește pe Sfânta Odile (650-720), „prima pictoriță a erei creștine" (p. 36), născută oarbă în Alsacia, ca fiică a lui Adalric, un mare și bogat senior, care își va abandona odrasla pe treptele unei mănăstiri. Aici va fi crescută de măicuțe și la vârsta de opt ani își va recupera în mod miraculos vederea și va începe să picteze pe pergament, înfrumusețînd inițialele fiecărei pagini cu multe culori, aurind marginile foilor și încheieturile de metal, desenând cu măiestrie porumbei, pești, cerbi, mâini încrucișate pentru rugăciune sau chipuri de sfinți.

Pe tot parcursul vieții sale, Olga Greceanu va fi fascinată în mod deosebit de pictorița medievală Margrieta van Eyck (1368-1428), sora pictorilor Jan și Hubert van Eyck sau, poate, soția unuia dintre aceștia (după cum consideră unii istorici de artă). Tabloul acesteia înfățișându-le pe Sf. Ecaterina din Alexandria și pe Sf. Agnes, descoperit de către artista româncă în copie într-o după amiază ploioasă de vară într-un anticariat din Liège, o va impulsiona, de altfel, să scrie textele ei despre „femeile-pictore": „În tot acest amestec fără nicio valoare, ochii îmi cad pe o reproducere în culori, în curat stil flamand, o pagină desigur rătăcită dintr-o carte. Dedesubt sunt tipărite câteva cuvinte: «Pictură de Margriete van Eyck, în colecția Quedeville». (...) Mă uitam la reproducere: Sfânta Caterina și Sfânta Agnes, față în față. Sfânta Caterina ține într-o mână o roată dințată și în cealaltă o sabie, instrumentele cu care a fost torturată. Sfânta Agnes ține pe genunchi o carte de rugăciune, și în mâna dreaptă un inel. La picioarele ei un miel, simbolul jertfei. Desenul este minunat, coloritul plăcut cu intenții largi decorative. Are o frumoasă știință a perspectivei, o linie pură, o viziune clară, o perfectă întrebuințare a clar-obscurului, și apoi, ce răbdare în amănunte, ce suplețe, ce frumoasă înțelegere a ornamentului!" (p.13).

Fără să se mulțumească doar cu acea copie, Olga Greceanu a căutat cu multă pasiune să afle unde se află originalul acelei fotografii. „Călătoriile, scrisorile, cercetările minuțioase nu mi-au dat niciun rezultat timp de șapte ani", mărturisește artista, după care se orientează în descoperirea altor lucrări ale acesteia și în explorarea altor pictorițe femei.

Mulți ani mai târziu, pe când se afla la New York cu prilejul unei expoziții internaționale, Olga Greceanu descoperă într-un pavilion special amenajat pentru operele maeștrilor primitivi „o operă mai mult decât văzută, mai mult decât cunoscută, mai mult decât dorită. (...) Și cât am căutat-o la colecționarii din Europa, ca acum s-o regăsesc aici! *Sfânta Ecaterina și Sfânta Agnes de Margriete van Eyck*! Nu-mi vine să cred! E posibil? Și ce osteneală mi-am dat să aflu! Și iată, că el, tabloul, a venit spre mine, întovărășit de un pandant: Două sfinte. Cercetez catalogul: «Operă împrumutată de dl Solomon R. Guggenheim». Urmează dimensiunile: «20 cm pe 25 cm». Mai mic decât am crezut!

Dacă cineva mi-ar fi spus, acum 18 ani, că va trebui să trec Atlanticul ca să găsesc originalul picturii Margrietei van Eyck, aș fi pierdut curajul de a alerga spre celelalte colecții" (p. 56).

Cu toată preferința pentru pictorița flamandă, Olga Greceanu nu o neglijează nici pe o altă reprezentantă a picturii feminine din Evul Mediu, pe Catarina de Vigri (1413-1463), o pictoriță din Bologna, numită de aceștia „Sfânta din Bologna", călugăriță aparținând ordinului Sfintei Clara și întemeietoare a Mănăstirilor Santa Sacramenta și Corpus Domini din același oraș. De altfel, aceasta se va număra printre puținele pictorițe despre care scrie Giorgio Vasari în celebra lui carte „ Viețile pictorilor, sculptorilor și arhitecților".

Mare va fi fost bucuria artistei Olga Greceanu la descoperirea celor mai importante femei pictorițe din perioada renascentistă și barocă, precum Sofonisba Anguisciola, Artemisia Gentileschi , Lavinia Fontana sau Elisabetta Sirani.

„Nu știam cine a fost Sofonisba Anguisciola" , mărturisea pictorița românca despre ea, dar spusele lui Antony van Dyck care declara că a învățat mai mult de la acea femeie oarbă decât de la maeștrii lui care vedeau bine, au îndemnat-o să pornească pe calea descoperii ei . Prin urmare, ea a aflat că toate tablourile Sofonisbei au fost atribuite inițial lui Titian, că a fost invitată să picteze la curtea regelui Filip al II-lea al Spaniei și că unele desenele de-ale ei i-au fost trimise lui Michelangelo și acesta le-a prețuit. „Nu există muzeu în Europa care să nu aibă cel puțin o operă de Sofonisba Anguisciola. În majoritatea portrete, și mai ales autoportrete"(p. 89).

Despre Artemisia Gentlieschi, Olga Greceanu scrie: „Iată o pictoriță cu un adevărat talent viril, care intră cu pumnii în pânză și construiește cu lovituri de spatulă planuri solide, figuri, peisaje. Oriunde s-ar găsi plasate pânzele Artemisiei, ele te strigă, te cheamă, trebuie să le vezi, îți sar în ochi. Parcă te cheamă să le admiri mai îndeaproape, mai îndelung. (...) A adus în arta ei echivalentul temperamentului propriu, maniera sa particulară, fără compromis, fără bâjbâieli. Ce avea de spus, spunea cu energie, în câteva trăsături de pensulă. Era da sau nu. Așa a fost și în viață" (p. 113). Fiica pictorului Orazio Lomi Gentileschi, este cea mai cunoscută dintre pictoriițele enumerate anterior, în mare parte tumultoasei ei povești de viață (a fost victima unui viol), dar și din pricina stilului artistic, asemănător cu cel al lui Caravaggio, un apropiat al tatălui ei. „Toate operele ei respiră sănătate, forță, patimă, toate elementele fizice și morale ale caracterului îi domină pictura", afirmă Olga Greceanu (p. 115). Picturile ei cu cel mai puternic impact emoțional sunt cele care redau în mod sângeros decapitarea lui Olofern de către Iudita și servitoarea ei, aflate la Florența.

Pe Lavinia Fontana, Olga Greceanu o numește „pictorița traiului dulce": „Iată un pictor optimist, un pictor care evită sentimentalismul, disprețuiește drama, suspinul, melancolia, îndoiala, teama, necazul. O pictoriță care se bucură de viață și care își împărtășește în operă fericirea"(p.95). Lavinia Fontana s-a remarcat prin a fi o mare portretistă, autoarea romîncă evidențiind faptul că „un portret ieșit din mâinile Laviniei Fontana, reprezenta o mare laudă, valora cât o decorație, cât un titlu sau cât un rang de noblețe; asta însemna că artista socotea modelul demn de arta ei și de faima de care se bucura"(p. 96). Acest lucru i-a adus bogăție și faimă, deoarece artista avea, în general, comenzi din partea memrilor înalta societate. În special doamnele doreau să își etaleze în portrete bogația și statutul social, tablourile constituind, în același timp, un inventar ale averii. Lavinia Fontana picta, așadar, odată cu chipul și întregul lux al îmbrăcămintii doamnelor, lucru deloc simplu, deoarece veșmintele de atunci erau brodate în întregime cu perle și femeile purtau o mulțime de bijuterii. Olga Greceanu afirmă că „Lavinia avea o stranie răbdare, căci era mai degrabă răbdare, lucru de artizanat, de meșteșug, decât artă. Nu trecea cu vederea nicio perlă. (...) Picta mii de astfel de perle și perlișoare, fiecare cu rotunjimea ei proprie, cu lumina ei specială, când albăstruie, când vineție" (pp. 98-99), la acestea adăugându-se „brățări, agrafe, diademe, coliere, lanțuri, panglici de aur încrustate cu pietre prețioase, catarame care încheiau cordoanele, broșe, medalioane, cercei și încă alte podoabe mărunte care se pierdeau în cutele gulerului de dantelă" (p. 99).

Cu toată faima de care majoritatea acestor pictorițe s-au bucurat în timpul vieții, ele au fost uitate de-a lungul secolelor. Multă vreme nu s-a mai auzit nimic de ele, iar operele lor au fost uitate sau atribuite altor pictori, bărbați, desigur. În ultimii ani, însă, au fost publicate o serie de lucrări care le redescoperă viețile și creația. Cărțile Olgăi Greceanu reprezintă un veritabil instrument și un punct de plecare într-un astfel de demers.

Pornind de la o reproducere a unei miniaturi găsite într-un anticariat din Liège, care le înfățișa pe Sfânta Ecaterina și pe Sfânta Agnes sub semnătura Margrietei van Eyck din sec. al XIV-lea, artista întreprinde o cercetare prin muzeele și bibliotecile din țări precum Belgia, Franța, Spania, Germania, Italia etc. Astfel, descifrând scrisori și manuscrise, albume și cărți vechi, Olga Greceanu va descoperi circa 30 de pictorițe, încă din antichitate și până în perioada barocului târziu, și va purcede la cercetarea amănunțită a vieții și operei acestora...

→ apariția hermeneuticii. Vreau doar să avertizez cu privire la abuzul, pe care o doctrină teologică îl face atunci când ea devine instrument al imperialimului unei biserici în interiorul unui stat. Vina nu aparține teologiei ca atare, ci subordonării teologiei unei doctrine și sentimentului religios implicit, sub puterea unei biserici.

D.: Ce este atunci sentimentul religios, după părerea dumneavoastră?

G.: O problemă de neevitat pentru noi, o speranță poate, mai degrabă o sarcină, care ne unește pe toți în înțelegerea noastră reciprocă. Această ultimă îndatorire etică nu poate fi despărțită de acea sarcină de a ne pune sub semnul întrebării și a ne înțelege propria noastră existență.

Note:

* Partea a doua a capitolului X din vol. Hans-GADAMER: *Die Lektion des Jahrhunderts. Ein philosophischer Dialog mit Riccardo Dottori,* Münster: Lit, 2001, pp. 140-153, aici: pp. 147-153.

* A se vedea Heinirich RICKERT: *Das Eine, die Einheit und die Eins [„Unul, unitatea și unu"],* ediția a II-a, J.B. Mohr Tübingen: (Paul Siebeck), 1924.

* Protocolul acestei ședințe a fost publicat de mine, a se vedea R. DOTTORI: Kritisches Nachwort zu „Hegels Dialektik" von Hans Georg Gadamer und zum Verhältnis Hegel – Heidegger-Gadamer, în: Bijdragen, 38 (1077), pp. 176-192.

Ninel Ganea

Recviem pentru gândirea critică

Argumentul pentru necesitatea introducerii unei materii cu numele de „gândire critică” apare cu regularitate în discuțiile privind educația publică. În locul „miturilor religioase”, ar fi mult mai bine, se consideră, ca elevii să studieze forme de a raționa și a analiza argumentele, care să-i facă imuni la ideologie, la manipulare, la îndoctrinare, la intoleranță etc. ASUR, de pildă, promovează, pe lângă multe alte teorii, și gândirea critică. Diverse asociații pentru ajutorarea minorității rome doresc o instituționalizare a acestei materii. Potrivit UNESCO, gândirea critică reprezintă un instrument de bază al educației moderne, deoarece împiedică discriminarea. „Gândirea critică trebuie să devină metoda transversală de predare a tuturor disciplinelor prin programă și trainingul profesorilor”, afirma anul trecut ministrul Educației. Cu alte cuvinte, votul organizațiilor respectabile merge categoric în favoarea introducerii cât mai grabnice a materiei cu pricina.

Sincer nu mi-e prea clar în ce ar consta mai exact acest curs, dar, din câte am aflat, pe baza unor surse autorizate, gândirea critică este cea mai adecvată materie pentru mintea unui copil de secol XXI, deoarece presupune logica. Un autor publicat de Oxford University Press oferă detalii suplimentare: „gândirea critică este mai cuprinzătoare decât logica, întrucât nu presupune doar logica, ci și adevărul sau falsitatea enunțurilor, evaluarea argumentelor și a dovezilor, folosirea analizei și a investigației, aplicarea mai multor competențe care ne ajută să decidem ce merită să credem sau să facem”.

Așadar, gândirea critică pretinde a-i oferi copilului capacitatea de a fi sceptic, de a nu lua lucrurile de bune, de a investiga pe baza rațiunii discursive varii argumente și teorii. Orice aberație, prejudecată, fals și inepție, susținută de autoritate, va fi demolată de elevii care au deprins gândirea critică. Ce și-ar putea dori mai mult un părinte decât un astfel de copil sclipitor, protejat împotriva minciunilor și a fanatismelor?

Totuși, dacă această materie are un neajuns, acesta constă în faptul că nu este suficient de critică. Adică ne îndeamnă să supunem toate informațiile unor criterii logice sau empirice, mai puțin propriile-i pretenții. Conform cărei autorități sau logici ar trebui să abandonăm educația tradițională pentru a îmbrățișa acest scepticism paralizant? Nu e deloc clar răspunsul la această întrebare, iar asta arată o intenție ascunsă. Nu e vreo conspirație la mijloc, ci doar o modalitate de a submina fundațiile sociale.

Să luăm, însă, de bună pretenția profesorilor de gândire critică. Să ne imaginăm că am parcurs cu brio cursul, iar acum avem tot repertoriul de mijloace pentru a ne croi drumul în lume eliberați de prejudecăți și idei false. În primul rând, așa cum sugera undeva Chesterton, ar trebui să ne chestionăm identitatea personală. Nu avem niciun argument puternic, care să ne dovedească faptul că noi suntem ceea ce pretindem că suntem. Biografia noastră se bazează pe încrederea pe care o acordăm părinților noștri. E, de altfel, un gând recurent al copiilor că este posibil să fi fost adoptați. Așadar, în conformitate cu lecțiile gândirii critice, toate datele noastre și relațiile personale familiale trebuie puse sub spectrul scepticismului. Și oricâte argumente ni s-ar aduce (acte, filme, poze etc.) ele tot nu pot oferi o probă decisivă. Chesterton nu s-a lăsat sedus de această perspectivă. „Ploconindu-mă în credulitate oarbă în fața autorității și tradiției bătrânilor, după cum mi-e obiceiul, înghițind superstițios o poveste pe care nu am avut cum s-o testez la momentul respectiv prin experiment sau judecată privată, pot afirma cu certitudine că m-am născut pe 29 mai, 1874”.

Înainte, însă, de a fi la modă ca o îndeletnicire educațională, gândirea critică a luat, în prima parte a secolului XX, forma unui atac împotriva prejudecăților, descris de Richard Weaver într-un eseu magistral. Filozoful american arăta că există „unificatori transcedentali” (familie, religie, comunitate) care susțin individul și îi creează o identitate personală. Înainte de 1848, de pildă, țăranul român răspundea că este „creștin” la întrebarea „ce ești tu?”. După episodul revoluționar și introducerea educației publice, la aceeași întrebare afirma că este „român”. Pe viitor se dorește, probabil, ca răspunsul să fie „european”, iar spre final „cetățean al Universului”, cu un număr aleatoriu în loc de nume, după modelul anticipat de Zamiatin în „Noi”. Până atunci însă, este important să înțelegem, pe urmele lui Weaver, că aceste concepte nu pot fi demonstrate matematic sau aprioric, dar de aici nu rezultă că ar fi iraționale. Dimpotrivă. Ideea fundamentală este că întreaga noastră viață se sprijină pe prejudecăți și fără ele, pur și simplu, am ajunge rapid la spitalul de nebuni, o idee exemplificată, de altfel, tot de Chesterton când afirma că un nebun nu este un om care și-a pierdut rațiunea, ci este un om care a pierdut totul în afară de rațiune. Weaver, de asemenea, încerca, dar nu reușea, să-și imagineze cum ar arăta pentru un bărbat alegerea fără prejudecăți a cravatei în fiecare dimineață.

În același timp, există diferențe între prejudecăți sau presupoziții, ceea ce înseamnă că nu toate stau pe același plan, iar pentru a distinge între ele trebuie introduse criterii metafizice, istorice sau antropologice. Dar este suficient pentru moment dacă înțelegem că nu putem trăi fără prejudecăți, iar cei care ne îndeamnă să o facem, ne ascund, deliberat sau nu o trăsătură fundamentală a realității. E limpede că o astfel de gândire critică, luată în serios, ne face incapabili de acțiuni elementare și ne distorsionează cunoașterea. Culmea e că adevărata gândire critică, cea clasică, rămâne ocultată.

Însă, dacă nu ne oferă avantaje serioase și nici nu rezistă criteriilor interne, rămâne să ne întrebăm la ce bun această materie. Cui îi folosește?

Răspunsul ar trebui, cred, căutat în direcția demolatorilor, deoarece gândirea critică este bună să distrugă doar anumite prejudecăți, anumite idei, anumite concepte. Doar unele, nu toate, și, deloc surprinzător, sunt exact acele concepte invocate de Weaver. Gândirea critică nu le va spune copiilor despre presupozițiile empiriste, nu le va vorbi despre limitele rațiunii discursive, despre chestionarea autorității științifice și despre multe alte lucruri desprinse din scripturile lumii moderne. În schimb, gândirea critică ține să facă tabula rasa din personalitatea copilului, să-l transforme într-o mașină de măcinat concepte în gol și care acceptă complet necritic orice poartă ștampila „științei” sau a altor surse de autoritate care nu vor intra niciodată sub lupa investigației raționale. Obiectivele sunt mărețe, „să gândească cu propriul cap”, „să fie independenți”, „să accepte diversitatea de opinii”, dar în realitate nu va reuși nimic mai mult decât o de-individualizare.

Scepticismul general astfel indus prin gândirea critică pregătește de minune terenul pentru orice grup de satrapi gata să încerce mai sistematic o utopie postmodernă. Odată ce „balastul” tradiției a fost eliminat, iar indivizi își folosesc neîncrederea doar într-un anume sens, formele de rezistență devin caduce. Nu te mai poți împotrivi în numele familiei, al comunității sau al oricărui drept metafizic. Pentru că toate acestea sunt prejudecăți sau baliverne retrograde.

...există diferențe între prejudecăți sau presupoziții, ceea ce înseamnă că nu toate stau pe același plan, iar pentru a distinge între ele trebuie introduse criterii metafizice, istorice sau antropologice. Dar este suficient pentru moment dacă înțelegem că nu putem trăi fără prejudecăți, iar cei care ne îndeamnă să o facem, ne ascund, deliberat sau nu o trăsătură fundamentală a realității.

Mircea Petean

ÎN AMURG

Ca în toți anii din urmă,
și în anul acesta, la sfârșit de octombrie și început de noiembrie,
am plecat amândoi în pelerinaj la mormintele alor noștri,
adormiți întru Domnul, la Jucu Nobil și Sighetu Marmației.

Am traversat sate pustii și păduri mucede,
iar când am decis să zăbovim oleacă,
am trecut dintr-o poiană într-alta până când, osteniți de atâta drum,
am poposit într-un luminiș –
lumina soarelui răzbătea printre crengile arborilor
lovindu-ne drept în mijlocul frunții.

Atât de luminos era caisul rămas în urma noastră,
în Grădinile Anei,
încât am lăsat frunzele căzute în juru-i neatinse.
L-aș asemui cu o navă cosmică în miniatură, ai zis,
de nu mi-ar fi frică să nu cad în apele unui lirism desuet.

Stai blândă, zic,
liniștea e sfârâitoare,
tăcerea – dumnezeiască.
Pe cât de sâsâitoare, liniștea,
pe-atât de liniștitoare, tăcerea – un zid impenetrabil
dincolo de care în zadar se zbate Sfârâiacul.

Într-un târziu ne-am ridicat și am dat să sărim –
precum într-unul din jocurile copilăriei –
peste pârâiașul de la marginea poienii în care se zăreau urme
de sânge închegat – între două pietre atârna pielea salamandrei.
Numele i se desprinsese de trup precum coaja uscată de pe salcâmul
din preajmă sugrumat de tulpinile vorace de liane și viță sălbatică
și căzuse în abisul tăcerii.

După ce soarele dispăru dincolo de dealul acoperit cu iarbă arsă,
scaieți putreziți și tufișuri uscate,
gândul ne-a fugit la soarta celor retrași în sălbăticie
și atunci ne-am lăsat copleșiți de așa o cruntă melancolie...

Fără sentimentalisme, ai zis,
unde ți-e luciditatea care ți-a fost sprijin la tinerețe
în surghiunul tău montan mai mult sau mai puțin voluntar
unde nimeni nu ți-a purtat grija ori baiul?

Că bine zici, atunci eram bun căci nu deranjam pe nimeni,
iar acum, ca-n străvechime, exilul e cel mai bun mod
al celor întrocoțopeniți
de a scăpa de concurență.

Uite, mi-e gândul la tânăra aceea, care,
după ce absolvise cu brio un liceu clasic,
fugise din Torino departe de ai ei,
găsindu-și refugiul într-o pădure scandinavă; adineaori răscolea
un tomberon în căutare de ceva de-ale gurii, iar acum cântă
un cântecel compus chiar de ea, acompaniindu-se la ghitară,
la marginea străzii, în orășelul acela scandinav,
departe de jocurile de pe tabla geopoliticii mondiale;
o prefer – mai încape vorbă? – oricărui star inventat de industria muzicală.

Ah, marginea,
marginea marginii și,
dincolo de marginea marginii,
marginea universului!

Tată ceresc, te rog ține-mă,
alunec, risc să mă prăbușesc
dincolo de marginea tablei!

Mircea Bârsilă

Nichita Stănescu: „Frunză verde de albastru”

Poezia „Frunză verde de albastru” (care face parte din volumul *Oul și sfera*) se circumscrie poeziilor de factură ludică ale lui Nichita Stănescu. Poetul a acordat o atenție specială folclorului, interesat de imaginarul folcloric, în ampla sa varietate (de la cel de tip gratuit și paradoxal, la cel de o inegalabilă profunzime), de frumusețea limbajului, de spectaculoasele frământări de limbă prezente în folclorul ludic și de schemele de organizare a limbajului instituite de discursul folcloric. Multe dintre poeziile lui Nichita Stănescu sunt intitulate, în mod semnificativ, ,,Cântec”, ,,Doină”, ,,Colindă”, ,,Baladă”, ,,Strigături”, ,,Descîntec”, ,,Basm”, iar volumul *Epica Magna* se încheie cu poemul ,,Săgetarea cerbului stretin și harponarea peștelui Vidros”, poem în care motivul cerbului stretin – atât de frecvent în colinde – interferează cu tema pescuitului interzis din balada populară ,,Antofică, fiul lui Vioară”.

În aria poeziei sale ludice, raporturile cu folclorul se concretizează în varii modalități. Unele texte sunt ,,compuse” în spiritul unui anumit tipar al discursului folcloric (însă în altă literă), cum ușor se poate constata din această secvență a poeziei „Matematică poetică” (,,dau cu piciorul în 1/ plâng pe 1/ scuip pe 1/(...)/ Cucurigu”) unde este evident modelul descântecelor de tip negativ (bazate pe exorcism), în cadrul cărora apostrofele și interjecțiile sunt considerate a avea o eficiență sporită împotriva răului.

În altele, este respectată doar ,,litera” folclorică, în timp ce spiritul textului este incompatibil cu tiparul referențial: ,,A venit și a trecut/ ca sâmburele în alt fruct /ca prezentul în trecut / ca vederea-n umere /ca treiul în numere/ ca iuțeala din ardeiul / și ca damful de din teiul /altuia și altcuiva /Aleluia sfinte A”.

O categorie specială, din care face parte și poezia „Frunză verde de albastru”, o constituie textele în care sunt parodiate anumite procedee de producere a discursului de tip folcloric. În astfel de texte, Nichita Stănescu procedează, jucându-se într-o notă fals-polemică de-a renegarea unui tipar discursiv, la o subtilă izolare (de textura din care fac parte) a mărcilor formale ale modelului, spre a le supune unui proces de declișeizare, de redresare sau chiar de reînnoire, în așa fel încât ,,dublul” pare a fi însuși modelul în mișcare către un alt ,,anotimp” al său : ,,Și-am zis verde de albastru / Mă doare un cal măiastru,/ și-am zis pară de un măr,/ minciună de adevăr,/ și-am zis pasăre de pește,/ descleștare de ce crește,/ Și secundă-am zis de oră,/ curcubeu de auroră/ am zis os de un schelet/ am zis hoț de om întreg,/ și privire-am zis de ochi/ și că-i boală de deochi/ (...)/ și-am zis inimă de piatră/ și cântec la tot ce latră/ și octavă/ la potcoavă/ și uscată la jilavă.”

Sub semnul unei totale gratuități, ce amintește de folclorul ludic al copiilor, poetul realizează o trecere în revistă a feluritelor specii folclorice – cântecul de haiducie, descântecul de deochi, cântecul de dragoste (,,și ținut de gât cu mine/ tot în dragoste de tine”), doina, cântecul de lume, bocetul, basmul etc – și a unor mărci formale - caracteristice - ale acestora.

Un prim aspect frapant al poeziei „Frunză verde de albastru” îl constituie plăcerea rostirii antonimice, care se circumscrie, deopotrivă, și ,,purului joc cu poemul”, cu limbajul, și, totodată, și așa-numitului ,,joc al lumii” (cu lumea). Cuplurile de contrarii se multiplică într-un regim antitetic, în cadrul căruia fiecare dintre părțile structurilor binare se fixează pe fundalul contrariului său. În pofida opoziției lor semantice, termenii acceptă ,,cu bucurie” asocierea, comportându-se ca și cum ar fi două fațete ale aceluiași gând. Sub aparența de „joc absurd”, se desfășoară o spectaculoasă acrobație verbală ce pune în mișcare uitatele mecanisme ale gândirii arhaice, care nu separa cele două părți ale antitezei și pe care nu o ,,deranja” solidaritatea semantică a termenilor opuși sau, altfel spus, misterul ambivalenței ce anulează deosebirea dintre contrarii.

Versul ,,frunză verde de albastru” pare o invenție care iese din tradiția sintagmei ,,frunză (foaie) verde”, „o inovație prin care poetul își asumă libertatea de a contesta ,,incipitul poeziei populare /(...)/, contestare care subînțelege dinamitarea structurilor cele mai rezistente ale limbii, reconstruirea altora care să instaureze o nouă realitate, deopotrivă necunoscută și posibilă transformarea limbii în poezie” (Daniel Dimitriu, *Nichita Stănescu, Geneza poemului,* Editura Universității ,,Al. I. Cuza, Iași, 1997, p 74).

În poezia populară există, totuși, nenumărate expresii ,,fără sens“ cerute de rimă sau de ,,dicțiunea orală a textelor”, pe care larg folosita formulă ,,frunză verde ...” le absoarbe: ,,frunză verde solz de pește”, ,,foaie verde gheață rece”, ,,foaie verde trei soroace” sau... ,,foaie verde nu și nu/ cu ce te ții, bade, tu?“

Pe de altă parte, sub aspect ideatic, sintagma „frunză verde de albastru” nu este lipsită de sens decât în aparență. Cuvântul albastru incumbă sentimentul cerului albastru, iar albastrul cerului este un factor ce provoacă reveria aeriană: ,,cea mai leneșă dintre reverii”, „o nirvana vizuală”. Sentimentul cerului albastru „este sentimentalitate pură; este sentimentalitate fără obiect: el (cerul, n.n. M.B.) poate servi drept simbol al unei sublimări fără proiect, unei sublimări evazive” (Gaston Bachelard, *Aerul și visele*, Editura Univers, București, 1997, p. 172). Dacă se ține seama de aceste valențe ale albastrului – culoarea ,,adâncimii de sus” și a îndepărtării, prin visare, prin reverie, de valorile și întâmplările lumii terestre – și, respectiv, de faptul că verdele, simbolizând „regimul contingent”, este culoarea sub semnul căreia se desfășoară dramele – terestre – din balade, din doine și din alte cântece populare, înseamnă că structura din care fac parte cele două cuvinte este, în planul semnificativ al ei, o structură logică de factură oximoronică. Dincolo de expresivitatea ei ludică, asocierea termenilor din enigmaticul vers anticipează și, respectiv, susține, subtextual, tragica imagine a călărețului cu ochiul în potcoavele calului (,,Și-am zis verde de albastru/ mă doare un cal măiastru/ pe care mă țin călare/ cu capul la cingătoare,/ cu călcâiul la spinare, / și cu ochiul în potcoave,/ și cu inima-n silabe “), în care este încifrată liric opoziția ființială dintre ipostaza, „înaltă”, ,,albastră” (cosmică) a celui ce călărește un cal măiastru (înaripat) și aceea a adâncirii subiective în existența terestră, concretă, o chinuitoare ipostază, de vreme ce ochiul (vederea) subiectului se află în partea cea mai de jos (în potcoave) a hibridei alcătuiri om-cal. De la tipurile de joc amintite (și care sunt investite cu ,,funcția de de-dramatizare a realului”) se trece, brusc, în ,,jocul lumii”, iar bucuria de ,,a se juca” este înlocuită de obligația de ,,a se lăsa jucat” (vezi Ion Pop, *Nichita Stănescu. Spațiul măștile poeziei,* Editura Albatros, 1980 și *Jocul poeziei,* Editura Cartea Românească, l985). În opinia lui Daniel Dimitriu, poezia „Frunză verde e albastru” este „un fel de artă poetică a deconstrucției, un fel de reprezentație, un spectacol al luptei cu inerția limbajului” (Daniel Dimitriu, op.cit. p. 75).

Deconstruirea modelului, în stilul nichitian, echivalează cu o imprevizibiă activare a latențelor nebănuite ale modelelor. Astfel, textul stănescian se instituie, pe de o parte, pe o dinamică a continuității în raporturile cu poetica poeziei populare, iar pe de alta, pe o dinamică a discontinuității menite să faciliteze realizarea textului ca „spunere” care se desparte de realitatea apriorică a modelului în care de fapt sălășluiește. Nu este vorba, așadar, de un refuz radical al modelului, al reperului, ci de o strategie a în-depărtării de ,,totalitarismul” modelului și a subminării lui, într-o modalitate care lasă impresia unei frazări lirice bazate pe armonizarea – ludică – a două voci asociate într-o linie melodică unică.

Eliberând parodia de parazitismul ei specific și de valențele sale polemice, Nichita Stănescu a oferit actului parodic o nouă și imprevizibilă cale de afirmare.

În poezia populară există, totuşi, nenumărate expresii ,,fără sens“ cerute de rimă sau de ,,dicţiunea orală a textelor”, pe care larg folosita formulă ,,frunză verde ...” le absoarbe...

Urmașii Romei

(urmare din p. 8)

câțiva ani, când a fost arestat și condamnat pentru o crimă și trimis în lagărele de la Canal. Cutumele, atmosfera și victimele acestor lagăre sunt descrise în amănunt de Baraba. Grație priceperii lui de exterminator, era trimis cu o țepușă de fier să verifice și, totodată, să îngroape în gropi comune morții lăsați în urmă de munca de la Canal, din pricina inaniției, epuizării și bătăilor administrate de gardieni. Printre acești morți, Baraba a aflat membri ai partidelor istorice, intelectuali, ofițeri care au refuzat să depună jurământul pentru armata sovietică, partizani care au vrut să continue războiul anti-bolșevic în munți, țărani care s-au opus colectivizării și țărani relativ înstăriți, socotiți chiaburi exploatatori. Făcându-și meseria de exterminator de strigoi pe cadavre ce puteau fi bănuite că simulează moartea, ca să evadeze din lagăr, Baraba avea un regim privilegiat printre deținuți, beneficiind de hrană mai multă și mai bună și de o baracă cu condiții mai bune de locuit, împreună cu cei doi deținuți care îl ajutau să îngroape morții.

De jur împrejurul Canalului, e plin de morminte comune, neînsemnate cu vreo cruce, în care sunt mii și mii de morți neștiuți de nimeni, până în ziua de azi, dar a căror identitate, este de presupus, s-ar afla în niște scripte existente undeva, dacă n-au fost distruse. În lagăr, Baraba și-a structurat o filosofie de viață care spune că oriunde în lume oamenii buni sunt săraci lipiți și rataţi și că nu obțin mărirea decât cei în stare să calce pe cadavre. Comandantul lagărului îi face un fel de instructaj ideologic spunându-i că aici, în lagăr, se forjează omul nou, pentru o viitoare epocă de aur care presupune eliminarea „bandiților”, cum erau numiți deținuții politici. Astfel, colonia penitenciară ar fi un sanctuar în care sunt purificați oamenii. Apogeul mărturiilor lui Baraba este atins în momentul când el mărturisește că nu-i poate uita pe morți, sub pământ, cu gura plină de țărână, pe jumătate putreziți, dar pentru el sunt încă vii, străpunși de râme și coropișnițe, încercând să sape cu unghiile pământul, pentru a ieși la lumină... Sinistră și deopotrivă magistral redată viziunea. Romanul abundă de asemenea pasaje, pliate pe atrocitățile de la Canal.

„Sunt ca un burete îmbibat cu sânge”, spune Baraba, spre final. „Dacă m-ar strânge cineva, ar curge din mine sângele lor”. Iar ca o concluzie: „Credeți că mai suntem urmașii Romei? Nu, suntem urmașii comuniștilor.”

„Povestea lui Rudi Baraba făcuse o breșă în lumea superficială în care trăiam”, spune personajul central, scriitorul plecat din carantina covidului. „O breșă spre iad. Văzusem, pentru o clipă, pălălaia de foc spumegos a gheenei.”

Un roman de excepție, spuneam, acest al paisprezecelea roman al lui Dan Perșa, *Recensământul morților,* care pare să distileze și să decanteze acumulările unei vieți dedicate scrisului. Recomand pasionaților de literatură și istorie și, mai ales, celor care vor să afle ce trăim în România acestor vremuri și încotro ne îndreptăm. Un roman pentru cel care știe să citească în grila potrivită, având șansa de a decripta limpede viitorul, din perspectiva trecutului, aidoma marelui poet național, lansând întrebarea retoric vehementă: *Voi sunteți urmașii Romei?!*

Dragoș Grusea

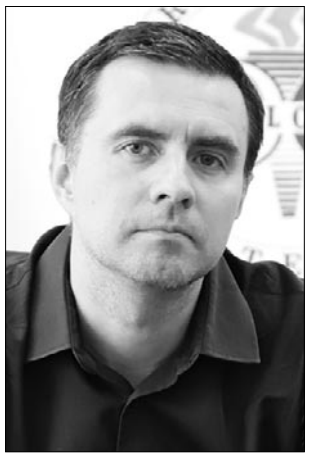

Platon și experiența infinitului

Să spunem că ne aflăm în fața unei grămezi de bețe din care trebuie să alegem unul singur, cu scopul de a găsi pe urmă alt băț, egal ca mărime cu cel dintâi. Vom alege mai întâi un singur băț din grămada aflată în fața noastră. După această primă alegere vom constata că cele două nu sunt perfect egale și vom porni în căutarea altuia până când vom avea impresia că am atins în sfârșit egalitatea. După ce vom fi găsit bățul potrivit și vom fi convinși că avem în față două bețe de lungimi egale, cineva cu un microscop ne va arăta că cele două sunt doar aparent egale, și că primul este mai lung cu câțiva milimetri. După ce vom găsi alt băț, altcineva, cu un microscop și mai performant, ne va demonstra că există totuși o diferență de câțiva micrometri. În acel moment ne-am aduce aminte de o întrebare pe care Socrate i-o pune lui Simmias în dialogul platonician *Phaidon*: „în cazul bețelor și a celorlalte obiecte egale de care a fost vorba adineaori impresia noastră este că ele sunt egale pe potriva egalității în sine? Sunt ele sau nu inferioare egalității în sine în gradul lor de asemănare cu aceasta din urmă?" (Platon – <Phaidon> în *Opere. Vol IV*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, traducere de Petru Creția, 74b). Prin această întrebare, Platon ne indică un fenomen de care nu am fost conștienți: în timpul căutării bețelor egale, noi judecam egalitatea sau inegalitatea celor două bețe comparându-le cu o egalitate perfectă la care nu se puteau ridica, reușind doar să o aproximeze. Este de altfel foarte posibil ca în lume să nu existe două lucruri perfect egale, fiind absolut cert că se vor găsi mici diferențe la nivelul infinit de mic. Și atunci Platon ne va întreba de unde știm noi ce este egalitatea perfectă, dacă nu am văzut-o niciodată. Cu ce am comparat noi cele două bețe atunci când judecam că nu sunt suficient de egale? Sigur, cu o egalitatea perfectă, dar una care nu se află în lume: „dacă e așa, atunci când cineva, văzând un obiect, se gândește așa: <obiectul pe care îl văd în clipa aceasta năzuie să semene cu o altă realitate, dar îi lipsește ceva, nu izbutește să fie la fel cu acela, îi rămâne inferior>, într-o asemenea situație putem cădea de acord că spusele lui implică în mod necesar o cunoaștere prealabilă de către el a realității cu care spune el că se aseamănă obiectul văzut, dar față de care obiectul acesta rămâne inferior." (*Ibidem*, 74 d-e). Cu alte cuvinte, pentru *a căuta* cele două bețe perfect egale, noi trebuie să deținem deja cunoașterea a ceea ce înseamnă o egalitate deplină. La fel stau lucrurile și în cazul altor proprietăți generale, cum ar fi unitatea. Eu pot spune că văd *un* perete, el fiind însă alcătuit din câteva sute de cărămizi. Unitatea peretelui este totuna cu multiplul cărămizior. Dacă îmi îndrept atenția asupra *unei* cărămizi, ea este, așa cum spunea Nichita Stănescu despre pușcă, alcătuită din partea de sus, partea de mijloc și partea de jos. Sau, dacă inversez ordonarea, pot spune că această cărămidă e formată de partea din stânga, partea de mijloc și partea din dreapta. Apoi, pot aplica aceeași logică uneia dintre părți, iar procedeul va continua la infinit, concluzia fiind că unitatea pe care o căutam se află mai degrabă în mintea mea decât în realitate. Toate lucrurile poartă în ele „o năzuință insuficient realizată" (*Ibidem,* 75b) spre forme arhetipale la care nu avem acces prin senzații, ci doar prin gândirea pură. Știm că obiectul frumos pe care îl vedem nu epuizează frumusețea și că nu poate fi frumosul în sine, știm că omul înțelept pe care-l avem în față nu atinge înțelepciunea desăvârșită sau că două bețe ce par egale nu vor fi niciodată perfect egale. În lumea vizibilă nu există forme depline. Lucrurile sunt toate tendințe înspre anumite modele pe care noi le cunoaștem într-un fel sau altul fiindcă altfel nu am putea percepe această străduință a lumii de a realiza forme perfecte. De aceea, Platon ne îndeamnă să părăsim lumea celor văzute pentru a lăsa sufletul să se întoarcă spre el însuși și să devină gândire pură: „când gândește sufletul cel mai bine? Când nu îi vine nici o tulburare nici de la auz, nici de la văz, nici de la suferință, nici de la vreo plăcere, de la nimic din toate acestea; când rămâne, atât cât este cu putință, singur el cu sine" (*Ibidem,* 65c). Sufletul rămas singur, întors numai către sine poate cunoaște acele arhetipuri spre care lucrurile tind: „nu este oare tocmai acela care, recurgând doar la gândirea în sine, pură de orice amestec, se pune pe urmele fiecărei realități luate de asemenea în sine, pură de orice amestec?" (*Ibidem*, 66a). Cu alte cuvinte, abia atunci când sufletul devine ceva ce există doar în sine, poate el cunoaște „în sine"-le lucrurilor, numai mintea devenită gândire pură „vede" formele pure. În acel moment, sufletul nu mai este „al nostru", nu mai putem vorbi despre „eul meu" care cunoaște, fiindcă sinele individual s-a ridicat la regiunile eterice ale neschimbătorului, iar „rătăcirea lui ia sfârșit și el rămâne acolo, neschimbat și identic cu sine, căci neschimbătoare și identice cu sine sunt și cele cu care vine în contact." (*Ibidem*, 79d). Aceasta este faimoasa „pregătire pentru moarte" ridicată de Platon la rangul unei definiții a filosofiei. Ea nu trimite către nimic morbid, nu se referă la autoflagelări sau la trăirea constantă sub iminența sfârșitului, ci numai la această „adunare în sine a sufletului" care astfel „moare" ca individualitate schimbătoare și devine una cu ceea ce cunoaște, adică neschimbătorul, identicul și eternul în sine: „sufletul seamănă cât se poate de mult cu ceea ce este divin, nemuritor, inteligibil, cu o unică Formă, indisolubil și mereu neschimbător în identitatea cu sine și, dimpotrivă, trupul seamănă cât se poate de mult cu ceea ce este omenesc, muritor, cu forme multiple, neaccesibil gândirii, supus disoluției și niciodată identic cu sine." (*Ibidem*, 80b).

Formele arhetipale, Ideile lucrurilor și ale valorilor există în stratul neschimător al sufletului nostru. Dacă ne-am opri aici însă, am ajunge la o concluzie absurdă, ne arată Platon în dialogul *Parmenide*: „întrucât afirmi că orice lucru participă la forme, nu este necesar ca fiecare lucru să fie din gânduri alcătuit și ca totul să gândească? (Platon, <Parmenide> în *Opere Vol. VI*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, traducere de Sorin Vieru, 132c). Toate lucrurile tind spre împlinirea unei forme depline, dar dacă acea formă ar fi gând, toate lucrurile ar participa la gândire, ceea ce Platon nu poate admite (deși într-un dialog ulterior, intitulat *Timaios*, filosoful grec va introduce ideea unui suflet al lumii). Egalitatea perfectă sau unitatea în sine, a căror absență în lumea reală o percepem, se află în noi ca structuri înăscute, fiindcă sufletul le-a cunoscut înainte de a intra în trup: „noi trebuie neapărat să fi cunoscut egalitatea înainte de momentul în care văzând pentru prima oară niște obiecte egale, ne-am format ideea că toate acestea doar năzuie să se identifice cu egalitatea." (Platon, *Phaidon*, ed.cit, 75a). Cuvântul pe care îl folosește Platon aici este *Chronos*, astfel că o mai exactă traducere ar fi aceea că noi am cunoscut egalitatea înaintea timpului în care am putut percepe obiectele ce tind spre egalitate, adică a timpului în care sufletul privește printr-un trup. În dialogul *Phaidros*, Platon descrie călătoria sufletului spre marginile cosmosului dincolo de care se află un „loc supraceresc" în care se află formele depline, Ideile eterne, ființând în strălucirea lor pură, nemurdărită de noroiul materiei. Căzut într-un trup, sufletul își aduce aminte de ceea ce a văzut în acel loc supraceresc și tinde spre atingerea purității de atunci.

Deși viziunea lui Platon tinde să fie mitică în unele momente, ea pune pentru prima dată o problemă perenă, aceea a structurilor înăscute sau *a priori*. Știm astăzi că noi nu învățăm gramatica, ci doar actualizăm o serie de structuri gramaticale generale pe care nu le putem obține din lumea ce ne înconjoară. Când am învățat acea gramatică profundă? La fel stau lucrurile cu ceea ce numim „categorii". Pentru a ști că ceva e unitar, eu trebuie să posed deja ideea de unitate. Așa cum arată Platon, nu aș putea formula nici o propoziție fără deținerea prealabilă a Ideii unității: „Într-adevăr, omul trebuie să se deschidă pentru ceea ce s-a numit Idee și, plecând de la mulțimea de simțiri, să ajungă la unitatea cuprinsă în actul judecării." (Platon, *Phaidros*, Editura Humanitas, București, 2016, traducere de Gabriel Liiceanu, 249b). Atunci când judec „Acesta este un băț", eu adun și aranjez părțile în vederea unui întreg, pe care trebuie să-l cunosc înainte. Fără o asemenea cunoaștere, aș avea doar elemente disparate pe care nu aș ști să le ordonez: „băț", „acesta" „este".

Avem așadar în noi o latură eternă la care nu ne putem ridica decât atunci când cunoaștem neschimbătorul. Înseamnă aceasta că nu putem atinge nemurirea decât dacă facem matematică, logică sau filosofie? Nu, deși șansele ca sufletul să cunoască nemurirea sunt mult mai mari pentru cei care renunță la tot în vederea sesizării structurilor invariante ale lumii. Există însă și *experiențe ale infinitului*, accesibile tuturor. Atunci când trăiești o iubire care simți că nu s-ar epuiza chiar dacă ar fi prelungită la infinit, sufletul se vede nevoit să se ridice spre eternul din el pentru a putea înțelege inepuizabilitatea ce i-a fost dată.

Deși viziunea lui Platon tinde să fie mitică în unele momente, ea pune pentru prima dată o problemă perenă, aceea a structurilor înăscute sau *a priori*. Știm astăzi că noi nu învățăm gramatica, ci doar actualizăm o serie de structuri gramaticale generale pe care nu le putem obține din lumea ce ne înconjoară. Când am învățat acea gramatică profundă? La fel stau lucrurile cu ceea ce numim „categorii".

O fereastră spre anii 1990

(urmare din p. 7)

spatele facultății (care pe atunci împărțea sălile de curs cu Facultatea de Drept, pe Kogălniceanu) la o cârciumă căreia îi zicea „Mica Academie de Șpriț și Bere" și care astăzi nu mai există, pe locul ei aflându-se o spălătorie auto *self-service* la care, culmea, am ajuns acum, după trei decenii, să-mi spăl cel mai des mașina. Din vorbă în vorbă am ajuns să ne întrebăm: „Și acum, ce facem?"... fiindcă nu îi era nimănui clar ce va urma după ce devenisem „filosofi cu patalama". Câțiva colegi auziseră că s-ar face angajări la „Cotidianul", un ziar care pe atunci abia apăruse, așa că după ce am băut o bere și ne-am bucurat de promovarea examenului, am pornit într-acolo cu un prieten, tot bucureștean. Redacția ziarului era undeva pe bd. Iancu de Hunedoara, într-o casă veche, impunătoare. Am sunat, am intrat și ne-a ieșit în întâmpinare un domn. „Bună ziua, vrem să ne angajăm, am auzit că aveți nevoie de oameni." Omul s-a uitat la noi ca la doi ciudați – n-o să-i uit niciodată privirea, un pic șocată – și ne-a zis scurt: „Nu, nu angajăm, redacția e completă." Ne-am dezumflat instant și am ieșit cu coada între picioare. Băieți de București, cu casa și masa asigurate până atunci „de mami și de tati", dădeam nas în nas, în sfârșit, cu realitatea pieței muncii anilor 1990, pe care Ernu o descrie, pe scurt, astfel: „Nimeni nu angaja pe nimeni. Iar dacă te angajai, fie nu primeai banii, fie primeai un salariu de mizerie." (p. 166).

Din păcate, fix așa era, după cum aveam s-o constatăm curând cu toții pe pielea noastră.

Și tocmai de aceea, oricât de amuzantă ar fi pe alocuri lectura *Generației canibale*, la final nu poți decât să răsufli ușurat că și tu ești unul dintre cei care au supraviețuit acelor ani. Și închizi cartea fără să regreți vreo secundă că ai fost cândva tânăr.

Felix Sima

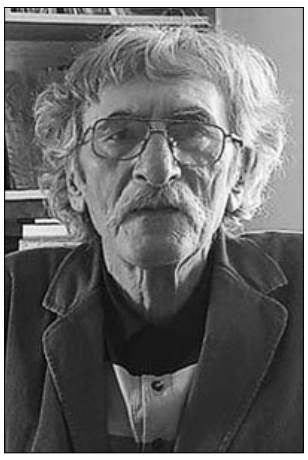

CĂRŢI POŞTALE

...Acuma timpul ne discerne...

Ne toarce-n tâmplă şi ne cerne,
Ne-ntreabă către răsărit:
Ce-ai dreptăţit, ce ai iubit
Ce frunze se întorc pe după plop,
Ce cruce arde-n Sfântul Episcop?

Dar nici nu este vreme de spaime, întristări,
Când viaţa noastră, Doamne, e-un şir de lumânări
Tu ai deschis odată în noi atâtea porţi
Şi umblă lumânarea de la cei Vii la Morţi
Şi ai deschis odată atâtea bucurii
Şi umblă lumânarea de la cei Morţi la Vii...

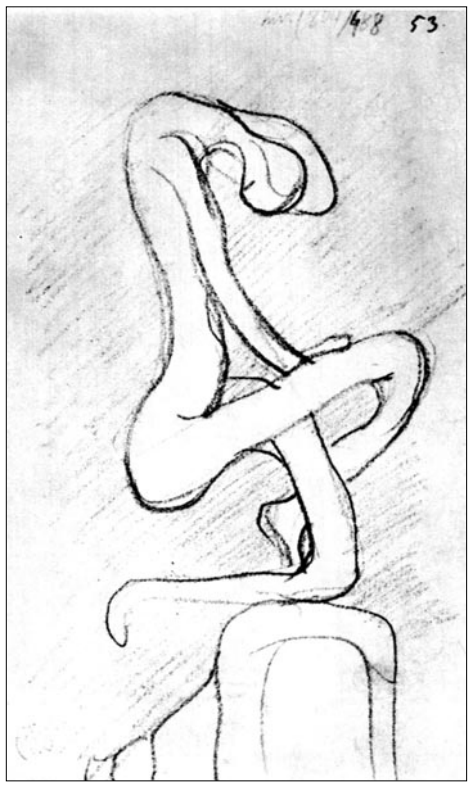

Iar mai jos, la Dumnezeu,

Oasele tatălui meu...
Albe sunt, nimic nu sunt
Şi nu scot niciun cuvânt
Şi pământul le-nconjoară
Ca o graniţă de ţară...
Oase sunt din trup de om?
Crengi căzute dintr-un pom...
Şi trec ape printre ele
Ca prin gardul de nuiele
Ridicat în dosul stânii
De bătrânii şi stăpânii...
Să cântăm: „Florile dalbe”,
Graniţă din oase albe...

Fă, Doamne, curcubeie şi mari bucurii

Atuncea când, pe fruntea noastră, scrii!

Fă, Doamne, curcubeie şi mari bucurii
atuncea când, pe viaţa noastră, scrii!

Fă, Doamne, curcubeie şi mari bucurii
atuncea când, cu mâna noastră, scrii!

se opreşte-n faţa casei

se opreşte-n faţa casei
sub gorunul temerar
trup de miel muşcat de haita
dintr-un codru secular...
astfel a rămas la mine
vătămatul tristul miel...
într-o blândă contopire
am intrat de tot în el...
şi nu poţi să ştii de-a fire
când te paşte vreun ţel:
cine-i primul la pieire?
El din mine? Eu din el?

poezia

îşi cunoaşte bine glasul
îşi cunoaşte bine rostul
cântă sus în vârful casei
precum cântă-n gândul nostru
învăţată de la soare
de la spicul 'nalt şi verde
apa vieţii dumisale
tot prin viaţa noastră-şi pierde
stă acolo sus şi cântă
despre ce aude-n vis
este tot ce vreau să spun
despre ea oral şi-n scris...

umblă-n mine o secure

umblă-n mine o secure
fermecată ca să sparg
lemnul greu dintr-o răscruce
trunchiul cel mai vechi de fag...

câte inimi are-n el
de voinic purtând inel
de fecioară cu cercel...

unde-l văd înalt cu umbră
acolo şi pasu-mi umblă
fără pace până când
îmi ucid copacu-n gând...
capu-mi cade amărui
pe o scândură de-a lui...

Într-un ceas de acalmie

Se mai poate, încă, scrie
Despre lemnul de sicrie,
Despre frunza ce învie...

Într-un ceas de alchimie
Se mai poate, încă, scrie:

Omul nostru, zilnic, pierde
Lumânări prin iarba verde...

Omul nostru, zilnic, pierde
Lumânări prin iarba verde,

Omul nostru, zilnic, pierde
Lumânări prin iarba verde,

Pe drumul fumului

mă duc -
nimic n-aduc,
nimic n-apuc...
Spre Slava Cerului
mă duc,
ca un miros de tei
sau nuc...
Cu mine singur
ca un cuc...
Pe drumul fumului
mă duc...
Primeşte-mă în Cer,
Christoase,
să dorm pe patul tău
De oase...

Ion Dogioiu

Privighetoare captivă

sub pleoapele închise
dorul de tine
se zbate
ca o privighetoare captivă

pe aleile parcului
nimeni nu mai trece
amintirile-ierburi străvezii
bune sunt de coasă

un înger desenează cu cretă
pe asfalt
chipul tău

peste noapte
ne învăluie ploaia de vară
ca o mare caldă

din când în când
peşti de tinichea
cu ochi fosforescenţi
sparg întunericul nopţii

rămânem îmbrăţişaţi
pe banca din parc

nu călcăm pe stele
colţuroase

tălpile noastre goale
s-ar putea răni
în cioburile de lumină

în părul tău blond
degetele mele îşi găsesc odihna
nisipul unei mări îndepărtate
i-a împrumutat culoarea

împletesc din ceaţă
zăbrele împotriva nopţii

culeg luna
ca pe o floare de bumbac
în zori vom ţese
rochia ta de mireasă

Pomul de Crăciun

când a murit străbunica
eram prea mic
nu înţelegeam ce înseamnă să mori
credeam că urmează să plece
pentru un timp
îmi luasem ghetuţele de lac în braţe
şi o rugam să mă încalţe

când dragostea a murit
ştiam deja ce înseamnă să mori:
e ca atunci
când stai nedumerit, cu ghetuţele în braţe,
şi rogi pe cineva
care pare adormit
să te încalţe
şi-ţi piere cheful
să mai risipeşti frunzele uscate cu ele,
până botul strălucitor devine alb,
ca botul unui peşte
întins pe masa din bucătărie

lumea devine atât de mică,
încât ar putea încăpea
în buzunarul pantalonilor —
şi tot ar mai rămâne loc
pentru câteva bomboane
învelite în staniol,
furate din pomul de Crăciun

Când sunt foarte trist...

în serile când sunt foarte trist
mă aşez în pat îmbrăcat în hainele de peste zi
cu mâinile aşezate pe piept
ca un mort cumsecade
pe care rudele l-au încuiat în capelă
şi au plecat să îşi vadă de viaţa lor măruntă

încerc să îmi imaginez
cum ar fi arătat lumea fără mine
și rezultatul îmi iese întotdeauna pe plus

poate că aş învia dacă cineva
s-ar apleca deasupra mea
și mi-ar șopti
în loc de odihnă veşnică
te iubesc
dar tu eşti departe și pe deasupra
o fiinţă raţională
ce rost ar avea să-mi spui
între două îmbrăţişări
și despărţiri temporare
te iubesc?

într-un târziu adorm
și de fiecare dată visez o gară atât de mică
încât abia încăpem pe peron
eu și tata
mama ne face semn cu baticul
să ne vedem de drum
și să nu mai privim înapoi

în depărtare casele satului
înalţă coloane de fum spre cer
tata dă zăpada la o parte de pe banca de lemn
ne aşezăm. Zăpada ne acoperă încetul cu încetul
dinspre tălpi spre creştet
mama încă mai flutură baticul
ca pe un steag capturat
într-o luptă necunoscută
mă întorc cu faţa spre ea
și brusc mă transform
asemenea femeii lui lot
într-o stană de sare

.....
tu ştii să împarţi norii
în două
ca pe o mare
astfel încât
dragostea mea
îşi găseşte întotdeauna
drumul către tine

mă îmbrăţişezi tandru
de parcă întreg pământul
s-ar prăbuşi în mine
o privighetoare ţîşneşte
din inima mea către cer
cântând un cântec de dragoste
căruia îi împrumut
întotdeauna cuvintele

Stănesciană

tu îmi cobori în inimă
călcându-mi pe coaste
ca pe o scară

eu îţi întind nervii
ca pe nişte corzi de chitară

și cântăm
până nu ne mai auzim
și dansăm
până când noi de noi
ne despărţim

umblă-n mine o secure fermecată ca să sparg lemnul greu dintr-o răscruce trunchiul cel mai vechi de fag...

câte inimi are-n el de voinic purtând inel de fecioară cu cercel...
(F.S.)

în serile când sunt foarte trist mă aşez în pat îmbrăcat în hainele de peste zi cu mâinile aşezate pe piept ca un mort cumsecade pe care rudele l-au încuiat în capelă şi au plecat să îşi vadă de viaţa lor măruntă
(I.D.)

poesis

Alexandru Măgureanu

136 de ani

Se uita la mâna noduroasă cu degetele lungi şi uşor curbate, care ieşea de sub pătura groasă, de parcă ar fi fost ceva străin, de parcă nu ar fi fost mâna lui. De o vreme simţea o durere destul de ascuţită în creştetul capului, mai ales când se trezea. Îşi uni trei degete, le băgă în ligheanul cu apă şi îşi făcu o cruce.

-Ce cască ziceţi că e?

-Dragule, este o cască germană Pickelhaube, din Primul Război Mondial.

-Păi pare cam nouă, nu e reproducere?

-Ei cum o să fie reproducere, uite aici patina. Doar am curăţat-o puţin. Hai dă-mi 300 să-mi fac safteaua şi ia-o.

-Patină pe mă-sa, spuse Matei, în timp ce urca în maşină. Da tot e un preţ bun şi îmi place.

-Ce naiba e chestia aia?

-Asta, pisi, este o cască germană din Primul Război Mondial. Vezi cum luceşte în soare?

-Să o porţi sănătos, pisi. Mai bine ai porni, mai avem peste o sută de kilometri şi ne aşteaptă ăia de la primărie, spuse Elena, în timp ce îşi refăcea machiajul în oglindă.

Satul se lungea leneş între două dealuri. Un sat din Transilvania, cu case care zâmbeau din ochii acoperişurilor. Matei conducea încet, în timp ce căutau clădirea primăriei. Biroul era încăpător şi ordonat, cu o uriaşă sobă veche de teracotă ce trona într-un colţ.

-Bună ziua, doamna primar, eu sunt Elena şi colegul meu este Matei, am vorbit cu dumneavoastră despre reportaj...

-Îmi pare bine să vă cunosc, de la ce televiziune spuneaţi că sunteţi?

-De la niciuna, suntem freelanceri.

-Aha, adică independenţi, înţeleg. O umbră de dezamăgire trecu pe faţa Mirelei Bernea, primar la al doilea mandat. –Şi ce faceţi, vindeţi reportajul sau îl puneţi pe net? Întrebă ea în timp ce încerca să îşi aranjeze costumul mult prea strâmt.

-Cam aşa ceva. Anul trecut am vândut la CNN un reportaj pe care l-am făcut la Chişinău, poate l-aţi şi văzut? ,,O viaţă printre litere" se numea, cu o profesoară de limba română. Aici ar putea ieşi ceva chiar mai bun. Povestea este extraordinară. Doar posibilitatea ca în satul dumneavoastră să fie cel mai bătrân om din lume, gândiţi-vă ce potenţial are! Era greu să nu o asculţi pe Elena. Vorbea cu mâinile, cu ochii, cu tot corpul. Nici măcar un primar la al doilea mandat nu putea fi imun.

-Şi putem filma totul într-o zi, adăugă şi Matei pierdut undeva, între gesturile Elenei.

-Este într-adevăr un personaj interesant, interveni Ion, viceprimarul, din umbra uriaşă a Mirelei.

-Când eram mici ne spunea tot felul de poveşti şi mie şi... de fapt tuturor copiiilor din sat. Ne făcea jucării, arcuri cu săgeţi, ne învăţa să aruncăm coji de nuci şi de mere de pe pod, de Crăciun şi de Anul Nou şi multe altele. Ne spunea poveşti, preferata mea era una despre un fel de vrăjitor care călărea norii, îi transforma în balauri. Ne păcălea că şi el ar fi tot aşa un vrăjitor şi ne spunea că atunci când era un pic mai tânăr putea să zboare şi că putea să aducă ploaia. Arăta la fel şi atunci, iar eu am 43 de ani. Trebuie să vă spunem însă că ar putea fi şi o eroare în actele de stare civilă. El spune că s-a născut în 1882, dar aici la noi înregistrările civile au început în 1895. Am aici un registru parohial unde apare o căsătorie a lui Doru Solomaru în 1905. Din păcate, în documentele mai vechi nu prea se mai găseşte mare lucru... şi se pare că tatăl avea acelaşi nume, deci...

-Staţi puţin, dacă s-a născut în 1882, asta l-ar face acum în vârstă de 136 de ani? Ochii Elenei erau ca doi tăciuni aprinşi şi părea să respire mult mai repede.

-Ar fi fascinant, asta l-ar face cu adevărat cel mai bătrân om din lume!

-Da, noi am trimis şi la Guiness World Records, dar au refuzat omologarea, din cauza unor posibile confuzii in documente.

-Parcă am mai citit undeva o poveste asemănătoare, interveni Matei, un caz documentat de Parhon, tot undeva în Transilvania. Probabil o eroare sau un fals. Interesantă fascinaţia asta pentru cât de mult poate trăi un om. Poate ar fi interesant un reportaj despre cine a trăit mai bine, nu mai mult?

-Păi omologarea asta, până la urmă e un detaliu, spuse Elena fără să îl bage în seamă, poate după ce facem noi reportajul, cine ştie... Abia aştept să îl văd!

Se uita la mâna noduroasă cu degetele lungi şi uşor curbate, care ieşea de sub pătura groasă, de parcă ar fi fost ceva străin, de parcă nu ar fi fost mâna lui. De o vreme simţea o durere destul de ascuţită în creştetul capului, mai ales când se trezea. Îşi uni trei degete, le băgă în ligheanul cu apă şi îşi făcu o cruce. Luă un vas cu capac de pe masă şi scoase o bucată de brânză veche, apoi rupse un colţ de pâine. Turnă vin în pahar şi umezi pâinea în vin. Auzise o bătaie în poartă şi vocea unei fete.

-Uite-l Matei, filmează-l repede, uite ce bine merge şi pare să aibă tot părul în cap. Şi ce vânos e moşul! Parcă ar fi făcut din scoarţă de copac, nu din carne!

-Elena, poate te aude...

-Nea Dorule! Nimic nu o putea opri pe Elena. Doru rămase nemişcat pe prispă văzând claia de păr blond care se vedea după gard, iar în spatele ei, mult mai sus, o cameră de filmat pe umărul lui Matei.

-Bună ziua, ţipă fata, a vorbit doamna primar cu dumneavoastră aseară, am venit să vă ducem la petrecere. Vă ajut eu să urcaţi în maşină, aşa, perfect. Apoi se urcă şi ea lângă bătrân.

-E adevărat că v-aţi născut în 1882?

-E adevărat, drăguţo. Cel puţin aşa îmi amintesc.

-Perfect, asta o vă întrebăm şi în interviu, atunci când o să vă filmăm, ştiţi cu cameră de filmat, aparatul acela care suprinde...

-Ştiu ce este, am şi eu televizor, spuse bătrânul zâmbind.

-O să vă întrebăm mai multe lucruri, cum vă simţiţi, cum aţi trăit până acum, ce mâncaţi ce beţi, dacă fumaţi şi aşa mai departe. A, şi ar fi minunat dacă aţi avea nişte sfaturi, oamenii ar fi curioşi să audă ce îi poate învăţa un om care a trăit atât.

-Păi no, nu este niciun lucru complicat, am trăit ca toţi oamenii, doar că ceva mai mult. Cât despre sfaturi, din astea nu prea am.

-Ok, dar va trebui să daţi mai multe detalii, bine? Nu cred că nu aveţi măcar ceva, o poveste o pildă. Poate ceva din război? Uite am şi ajuns, ia uitaţi ce petrecere a pregătit doamna primar, acolo pe deal, pentru dumneavoastră.

-Elena, va trebui să urcaţi pe jos de aici, spuse Matei, eu iau camera şi trepiedul şi vin după voi.

Dealul era plin de oameni în haine de sărbătoare. În mijloc, câteva mese pline de mâncare şi băutură, iar în faţa lor trona, uriaşă, doamna primar. Soarele care îi bătea puternic în spate făcea ca umbra ei să se întindă neverosimil de mult, până la marginea dealului. Bătrânul urca cu o vigoare nebănuită, iar Elena îl însoţea radioasă.

-Ţăcănitul şi-a pus casca, uitaţi nea Doru, spuse Elena întinzând mâna înspre Matei, care se vedea venind înspre deal. Mergea repede şi casca lui Pickelhaube nouă, dar aparent veche, lucea puternic în lumina soarelui. Pe umăr ţinea trepiedul şi camera de filmat.

Elena nu înţelese ce se întâmplă, dar simţi contactul cu pământul şi, în cădere, reuşi să îşi muşte buza. Doru Solomaru făcuse un salt uriaş şi o trântise la pământ.

-Jos toţi! Mitraliorul!

-Luaţi moşul ăsta nebun de pe mine! Ce face? Nici nu mai mişcă, e mort sau ce naiba?

-Ioane ajută-mă, tună primăriţa, dar de fapt nici nu avea nevoie. Ajunsă prima lângă bătrân îl ridică de parcă ar fi fost un copil. Apoi îl întinseră cu grijă pe iarbă. Respira, dar nu reacţiona în niciun fel. Ochii lui albaştri priveau spre cer şi părea să zâmbească spre norii din depărtare, de parcă ar fi văzut cine ştie ce creaturi mistice. Nu mai păreau ochii unui bătrân, erau vii şi curioşi.

Matei conducea încet şi trăgea cu coada ochiului spre un fir de iarbă din părul ei şi la buza ei un pic umflată. Se gândea dacă să îl ia sau dacă acest gest ar enerva-o şi mai tare. Elena era roşie în obraji şi părea mai agitată ca niciodată.

-Fir-ar al dracului! Moş nebun, ce l-o fi apucat? Cred că a zis ceva în genul ,,toţi muritori" sau aşa ceva. Uite asta ar merge în poveste, dar nu prea l-am filmat, avem doar secvenţele alea cum iese din casa lui. Ce ziceau ăia de la spital că are, nu am înţeles nimic.

-Cred că nu ştiu nici ei. Ziceau că nu e în comă, că aparent nu are nimic. Dar nici ei nu înţelegeau de ce nu se mişcă deloc şi doar priveşte aşa în tavan.

-Mda, s-a dus naiba tot. Numai dacă... până la urmă cât mai poate să trăiască? Ne întoarcem şi facem un reportaj despre moartea celui mai bătrân om. Primăriţei îi lucesc ochii când e filmată, o să ne primească cu drag. Bagi cadrele alea pe care le-ai filmat cu el ieşind din casă, apoi poveştile oamenilor despre el. Ce zici, e o idee bună?

-Sigur, aşa o să facem, răspunse el privind cu atenţie în faţă, gândindu-se de ce o iubeşte tocmai pe ea şi cât de lipsit de sens ar fi fost să îi spună.

Primăria era tăcută în seara liniştită de mai. Era totuşi răcoare şi Ion privea spre uriaşa sobă, pe care primăriţa nu o aprindea însă aproape niciodată.

-Mă gândeam, Mirela, e totuşi foarte ciudat.

-Ce anume?

-Moş Doru, nu a zis ,,muritori" cum zicea tuta aia de jurnalistă.

-Da ce a zis?

-A zis ,,jos toţi, mitraliorul!".

-Foarte ciudat. Dar nu cred, adică... e imposibil. Păcat de el oricum, sper să îşi revină, cred că l-au agitat prea mult oamenii ăia. Tatăl meu povestea şi el că atunci când era copil mergea pe pod să arunce coji de mere şi de nuci cu Moş Doru.

Ion Toma Ionescu

proză

Maurul

Dimineaţa către ora zece l-am sunat pe Ică. Nu ştiu ce m-a împins, dar trebuia să discut cu cineva ca să mă limpezesc. Ieşisem din spital şi parcă se epuizase acolo toată scrierea creativă de care eram în stare. Romanul avansase destul de mult, dar intrasem într-un blocaj care mi se părea că se prelungeşte foarte tare. Nu vedeam cu niciun chip finalul. Mă deranja barba, o lăsasem să crească până ce va fi gata cartea dintr-un pariu cu mine însumi, dar trebuie să mă întâlnesc azi cu Maria, să-i duc fotografiile de la Viena şi îi promisesem că mă rad indiferent că voi câştiga sau nu pariul.

Miza era mare să găsesc un final de impact care să rămână în mintea cititorului şi de câte ori mă aflam într-un impas, la Ică sau la Nae apelam pentru o idee salvatoare care de cele mai multe ori, venea. Numai că Nae îşi pierduse vederea dintr-o operaţie nefăcută la timp şi nu apucase să citească ultimele capitole. Bine măcar că reuşise pentru liniştea lui sufletească să scrie cinci cărţi.

La capătul celălalt al firului nu răspunde nimeni. Soneria telefonului sună în gol, nefiresc de lung; o dată, de două ori. Număram apelurile şi ecoul l-am simţit în inimă cum se strânge ca un pumn într-o străfulgerare de gând tulbure la nivelul sinapselor şi acestea îl resping... Într-o logică a întâmplării putea fi orice. În ultima săptămână cât am stat internat, îl sunasem în fiecare zi. Precis se întâmplase ceva. Mai scăpase telefonul în vasul de la toaletă şi două zile jumătate i-a trebuit bateriei să se usuce. Altădată, mai înainte, prin 2010, vara, venisem din Bucureşti. Definitivam *Dosarul Albaştrii* atunci şi căutam linişte.

Şi-a uitat telefonul când să plătească în complexul de unde se aproviziona cu alimente, pe Craiovei lângă fostul cinematograf Dacia, dar blonda de la casa de marcat îl ştia. Omul care îşi lăsa câinele la uşă când intra în magazin şi câinele îşi aştepta cuminte stăpânul să se întoarcă.

A recuperat Nokia de la casieriţă în ziua următoare, când şi-a refăcut traseul în minte şi spera să găsească obiectul acolo. L-a găsit, oferindu-i casieriţei drept recunoştinţă un trandafir, pentru zâmbetul ei nu pentru telefon. Apoi au traversat strada, el şi câinele amândoi în aceeaşi lesă. Maurul s-a aşezat pe o bancă şi Ela (câinele lui era o fată bătrână şi ascultătoare), întinsă la picioare în părculeţul din faţa blocului meu, aşteptându-mă să cobor.

Aşa ne-am petrecut în discuţii îndelungi, zilnic, câteva luni bune în vara aceea, citindu-i fragmente din manuscris, în paralel cu notele informative din dosarul de la CNSAS şi încercând să punem ordine în memoria fricilor care ne despărţiseră, zidind între noi patruzeci de ani.

Cum au trecut acei ani de singurătate autoimpusă în care ni se părea că securitatea era cu ochii pe noi tot timpul?... Să nu cumva să reluăm legăturile vechiului grup (!).

L-am regăsit şi pe Nae, şi pe Gicu, şi pe Geo în vara aceea, şi dialogul între personaje a prins consistenţă în bula noastră din părculeţul dintre blocuri. Ulterior i-am reinclus şi pe ceilalţi, pe rând... Memoria mea era afectată probabil →

„Aloha e iubire”: poezia ca supravieţuire și confesiune

Volumul *Love* de Cătălina Novac este un itinerariu poetic al sufletului contemporan prins între dezrădăcinare și speranță, între dorul de acasă și supraviețuirea emoțională într-o lume străină, adesea ostilă. În aceste poeme, vocea feminină a autoarei se definește prin curajul de a spune tot, de a numi durerea, de a visa în pofida realității, de a traversa continente și epoci prin poezie – cu același dor pe limbă și cu aceeași iubire în inimă.

Cartea începe cu un poem-manifest: „Aloha azi”. Nu întâmplător, „aloha” devine simbolul central al volumului, un cuvânt polinezian ce semnifică iubire, pace, compasiune, dar și adio. În mâinile poetei, acest cuvânt se transformă într-un cod al supraviețuirii. Versurile traversează Hawaii, deșerturi, metropole americane, războaie, biblioteci, trenuri, lună și Veneția, dar centrul gravitațional al întregii cărți rămâne nevoia profundă de a fi văzută, înțeleasă, iubită. Versul autoarei e limpede, confesiv, cu o oralitate asumată și directă. Temele recurente – emigrarea, maternitatea, iubirea interzisă, prejudecata rasială, dorul, pierderea părinților – sunt abordate frontal, fără patetism, dar cu o delicatețe care îți strânge inima. Cătălina Novac nu scrie o poezie a gimnasticii lingvistice, ci poezie vie, ce nu se teme să fie emoțională, accesibilă și vulnerabilă. Aici nu găsim metafore opace sau exerciții de virtuozitate stilistică, ci trăirea autentică, uneori sfâșietoare, alteori mângâietoare. Există în *Love* o artă a fragmentului și a imaginii decupate – un fel de colaj poetic al vieții migrante. Poemele sunt, adesea, frânturi de jurnal liric, marcate de o memorie afectivă puternică: „Unde mă duceam / Unde mă grăbeam / Emigrantă într-o țară străină...” sau „E ziua ta / Și nu știu ce să fac / Cimitirul e atât de departe / Peste ocean...” Prin aceste versuri, poeta își construiește identitatea nu doar ca autoare, ci ca mamă, fiică, iubită, cetățean al unei lumi în continuă schimbare– o identitate neliniștită, fluidă, mereu în căutare de sens și adăpost.

Faptul că volumul este ilustrat cu gravurile artistului Ion Atanasiu Delamare adaugă o profunzime vizuală care transformă cartea într-un diptic artistic. Gravurile, încărcate de simboluri, forme fluide și figuri onirice, nu „ilustrează” strict poezia – ele nu sunt auxiliare, ci dialoghează cu poemele pe o frecvență paralelă, subtilă și tulburătoare. Atmosfera suprarealistă a acestor lucrări – cu trupuri fragmentate, figuri în levitație, animale mitologice sau personaje închipuite – funcționează ca o extensie grafică a tensiunii interioare din textele poetei. Gravurile lui Delamare par a capta exact starea de plutire pe care o trăiește migranta: între lumi, între limbi, între stări. Uneori fragilitatea personajelor sale grafice pare că se topește în cea a poeziei. Alteori, dimpotrivă, gravurile dau o contrapondere de forță și mister poemelor cu o expunere mai directă. În ambele cazuri, aceste imagini postume devin un omagiu profund, adus nu doar prieteniei artistice dintre autoare și grafician, ci și unei estetici comune: poezia ca revelație a nevăzutului.

Într-o epocă în care poezia se ferește de sinceritate, *Love* are curajul de a fi directă. Într-o epocă în care femeia e în continuare constrânsă la tăcere, vocea Cătălinei Novac e una care răsună puternic, dar tandru. Autoarea își asumă trauma, fragilitatea, pierderea, dar și capacitatea de regenerare. Aceasta este o poezie a vieții trăite cu toate nuanțele ei, o poezie în care palmierul din Hawaii si zmeul din Golești coexistă, în care rădăcinile românești și aripile americane se întretaie. Până la sfârșitul volumului, cititorul e purtat printr-un univers afectiv dens, încărcat de simboluri cotidiene și metafizice. „Adio, cititor iubit”, ultimul poem, nu închide cartea, ci o deschide spre o complicitate rară: poeta nu se ascunde în spatele textului, ci se oferă, se arată, îți mulțumește. Ceea ce rămâne după ce ai închis volumul, este exact ceea ce autoarea speră: zâmbetul, gândul, iubirea. Și o întrebare tăcută: cât de des citim poezie care chiar atinge?

Love e o carte de maturitate artistică; vie și surprinzător de lucidă. Gravurile lui Ion Atanasiu Delamare o însoțesc cu noblețe și poezie, într-un duet artistic care merită un loc special în bibliotecile noastre de azi. Nu e un volum care se citește pe fugă. E o carte care se trăiește, poem cu poem.

VASILE POENARU

COPILĂRIA LA PERSOANA ÎNTÂI

Parafrazând-ul pe filosoful francez Gaston Bachelard, părintele criticii moderne, realizăm la un moment dat că, dincolo de fantezie, copilăria rămâne prima poartă a timpului, *focul sacru care poate fi reaprins oricând, în noi înșine*. Timp al metamorfozelor și spațiu de căutare a cerului senin, amintirile devin, în viziunea poetului Alexandru Jurcan, *Un pod peste copilărie* (Editura Casa Cărții de Știință, Cluj – Napoca, 2025), un pod transformat în vers: „doar noi în casa devenită arcă a lui Noe / o, sfântă levitație a perdelelor / deasupra amintirilor înfrunzite! / ... / „o simfonie de culori sălbatice, o tăcere de catifea”. O tăcere în care se aud crescând *rădăcini*(le) poetului, *rădăcini* rămase departe „în satul de ceață / ascuns în coasta de bronz a Clujului / pe scaunul bunicii” aflat în inima regatului pe care orice copil îl stăpânește.

Versurile din volumul lui Alexandru Jurcan sunt însoțite de două componente reprezentative: una grafică – semnată de Alexandru Bodea –, cealaltă bilingvă, prin traducerea în limba franceză a primelor treizeci de poezii – traducere ce aparține Lilianei Șomfălean. Se poate pune semnul egal între vers și joc, între eul poetic și starea ludică a devenirii sale. *Omul de sticlă* este o metaforă a *omului de tinichea* și totodată replica *omului negru* din jocul primei copilării: „suntem doi oameni de sticlă / două felinare / în care lumina curge caldă”. Compatibile între ele sau dimpotrivă... (total incompatibile), elementele care măsoară fluiditatea timpului sunt reprezentate de imaginea *ceasului*, a *nopții*, a *trenului*. „Nu pot fi clopot magic” meditează poetul, „mi s-a propus să fiu șoarece de bibliotecă / am acceptat... ce era să fac”, iar prin această acceptare se reiterează imaginea biblică a propriei cruci, pe care o poartă fiecare ființă umană, în trecerea sa pe acest tărâm al lucrurilor (al formelor) materiale: „fiecare om are un cui în aripă / dar nu se târăște / ... / Voi care treceți prin insula mea / lăsați orice gând să redevină nisip – / la margine de viață / orice copac are rădăcini de fum”. Tot din nisip sunt făcute castelele primelor vise, dar speranța eului poetic este aceea „că un copil” aflat „pe covorul zburător” al propriului univers are puterea de a trece „dincolo de vulcanul” vieții „ce fumegă...”, pe tărâmul unde visătorii atipici ai fiecărui oraș, deschid larg o poartă spre inima copilăriei, o poartă prin care se poate vedea destul de clar, lumea poveștilor de altădată, lumea în care „Clovnul albastru” devine singurul maestru de ceremonii. Acordurile muzicii clasice și în special *Simfonia 40* a lui Mozart, trezește natura la viață, intersectează dimensiunile existenței, transformă rănile pământului în lumină: „De ce atâtea răni?”– „întreabă în șoaptă arbuștii – / „așa se plătește înțelepciunea” / oftează copacul.

În versurile sale Alexandru Jurcan nu trece cu vederea, ritmul în care prin tehnologie – acest galopant fenomen al modernizării – se șterg de fapt pașii valorilor trecutului, rădăcinile identității noastre: „Ați tăiat cireșul bunicului / ... / apoi mărul auriu al tatei / ... / curtea poleită cu zmeură / zace sub marele centru comercial / mi-ați așezat copilăria / sub ghilotina progresului. / Atunci... de ce plânge cerul??” Vibrația poetului ne poartă cu gândul la ceea ce spunea Giacomo Leopardi cu secole în urmă, despre universurile paralele ale umanității: „Copiii descoperă totul în nimic”. *Oamenii mari nu găsesc nimic în acest tot* – nimic important... Aceasta este consecința pierderii purității, surprinsă atât de bine de Mark Twain, prin alăturarea imaginii copilului, unui înger care își pierde aripile „pe măsură ce picioarele îi cresc”. Mesajul apoteotic al acestui volum de versuri devine un mesaj cadru – *aici* și *acum* – ca o ramă universală ce poate încadra tabloul oricărui creator: *răstigniți poetul* (cu tot cu poezie) „până nu fuge / în buncărul viselor sale albastre”.

Un pod peste copilărie este simbolul paradisului terestru, prin care Alexandru Jurcan redescoperă „puterea sensului pierdut” al cuvântului, ca unic acordor spre tărâmul de basm al copilăriei.

AMALIA ELENA CONSTANTINESCU

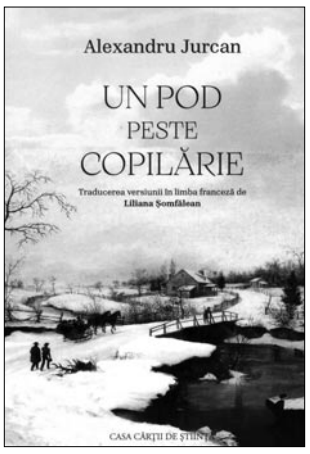

→ de la tratamentul cu xanax recomandat de doctorița Eremia șefa Laboratorul de Sănătate Mintală (o lună întreagă n-am lipit geană pe geană după nopțile petrecute la securitate și după procesul de demascare publică de la Casa Elevilor și Studenților). Îi vedeam pe securiști urmărindu-ne peste tot, rămăsesem cu sechele. După zeci de ani, când am scris *Dosarul Albaștrii*, aveam nevoie de sprijin să pot discerne între realitățile trăite de noi și fabulațiile dosarului primit de la arhive.)

Maurul nu se simțise prea bine în ultima vreme. Vorbeam aproape zilnic la telefon, mai ales după ce îi murise câinele. Nu mai era obligat să iasă afară, nici nu se mai putea de când cu covidul și chinul de a coborî și urca scările înapoi. Nu-și mai găsea justificare efortul. Ela a murit de bătrânețe. Lacrimile din ochii ei mari și blânzi se mutaseră temporar în ochii lui, simțeam asta în tremurul vocii.

Ultima dată, era târziu, mă întindeam grijuliu în patul acela de spital care scotea un zgomot infernal de la *protecția* de plastic a saltelei. Atingând fără să vreau *touchscreen*-ul am sunat pe numărul lui și am închis cât am putut de repede. M-a sunat înapoi și, deschizând telefonul, am auzit un *alo* stins, nelămurit de ora nepotrivită. Mi-a răspuns și eu n-am zis nimic, am închis. Nu era prima oară când telefonul meu îmi făcea figuri și rătăcea pe potecile sale bătătorite, urmându-mi gândurile. De obicei schimbam câteva cuvinte explicând conjunctura și speculam momentul intrând în dezbaterile noastre lungi. Îl puneam la curent cu ce mai scrisesem și îl simțeam mustăcind mulțumit... Totuși acum era dincolo de miezul nopții și glasul întors de departe parcă nu mai era al lui!

M-a frapat la el când în *Dosarul Albaștrii* a trebuit să descriu momentul acela, scena regizată de securiști a „demascării noastre publice” ca „dușmani ai poporului”. Când ni s-au pus în cârcă fapte neadevărate, inventate de ei, într-un scenariu prost fără nicio noimă. Maurul fusese obligat atunci să citească un text scris de ei în care recunoștea că au fost unele greșeli de tinerețe din partea noastră...

A crezut că îl vor lăsa astfel să-și termine facultatea, i-au promis! Era student la regie teatru, coleg de grupă cu Alexa Visarion. Nu l-au lăsat!... Era periculos de deștept pentru o scenă cu vizibilitate atât de mare. Cu siguranță ar fi ajuns un regizor bun.

Dacă mi-ar fi cerut atunci în parc să schimb textul, să trec peste momentul acela teribil care l-a marcat și pe el și pe noi, sunt sigur că aș fi rescris pasajul, dar nu mi-a cerut să modific nici un cuvânt!...

Telefonul lui Ică nu se mai afla în rețea.

Maurul s-a stins! Am aflat la două luni după convorbirea eșuată. L-am bătut la cap pe Nae aproape zilnic să meargă să-l caute. Unde să-l caute? Nu-i mai răspunsese nici lui la telefon, brusc. Și mai era și covidul, problemele lui de vedere, cum să meargă, trebuia să fie însoțit... A aflat până la urmă că îl luase pe Ică una din fetele lui, avea două (cea care e antrenoare la judo), la ea acasă, bolnav, să-l poată îngriji.

Ieri, în zi de Crăciun, sora lui Nae a primit răspuns la un SMS pe telefon de la cealaltă fată a maurului stabilită în Germania. De două luni avusese premiera, fără spectatori din cauza covidului, printre stele, cu mari actori...

Și noi albaștrii, prietenii săi, l-am lăsat singur, fără a-l putea aplauda și rechema la rampă!

De-aș fi aflat la timp l-aș fi anunțat pe tata, să meargă el cu toate neamurile noastre aflate pe Insula din cer a *Tobârlanilor* să vadă spectacolul. Sau măcar pe Titi și Victoria, socrii mei din celălalt roman, *Casa roșie*, că-l știau pe Ică și ei, de la nunta mea cu Oana, când l-am avut frate de ginere.

Geo Constantinescu

Vasile Demetrius. *Tinerețea Casandrei* - roman al condiției umane

Deja autor a două volume de poezii, intitulate *Versuri* (1901), *Trepte rupte* (1906) prin care își exersa lira pentru a surprinde aspecte distincte ale realității din jur, dar și a cunoscutului volum de proză scurtă *Puterea farmecelor* (1913), Vasile Demetrius (1878-1942) va da luminii tiparului romanul *Tinerețea Casandrei* (1914), probabil cea mai profundă creație epică a autorului, întru reprezentarea condiției umane din zonele marginale ale Capitalei, de la începutul secolului XX.

Protagonista acestui roman, Casandra Casimcea, este fiica unui parlagiu tăcut, poreclit „Mocnitul" și al soției sale, Maria, la fel de tăcută, suportând cu greu cenușiul auster al sălașului sărac și gândul că fetița lor va cunoaște aceeași viață obscură, lipsită de orizont, armonie a trăirilor și, mai ales, de fericire.

Spațiul din jur nu-și lepădase aspectul patriarhal, semn că locuitorii lui se pripășiseră cu toții de prin satele nevoiașe, atrași de iluziile

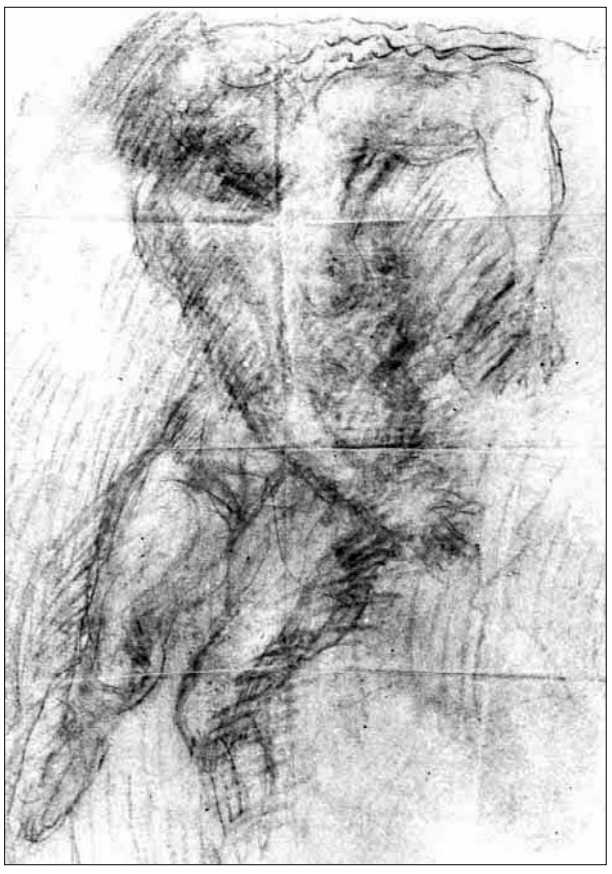

unei vieți tihnite la oraș. Astfel, în fiecare dimineață, reluându-și ciclul obișnuit al vieții, parcă pe veci neschimbat, oamenii respirau același orizont, în același decor mixt, sat-oraș, ca o pedeapsă a condiției lor marginale, de dezrădăcinați. Afirmă naratorul: „Văzduhul se înălbea, pâlcuri de vrăbii, ca aruncate din pom în pom, se azvârleau ciripind din toată puterea prin corcoduși, în zarzări, în tufele de liliac. Cocoșii săreau pe garduri, își băteau puternic aripile de trup, ca și cum cereau să fie ascultați, și-apoi, cu gâturile întinse, își ascultau cucurigul, mulțumiți. Găini și rațe, ca zăpăcite, umblau în cârduri, doar și-ar găsi stăpâna cu poala plină cu grăunțe. Zgomotul orașului venea în unde tot mai mari peste casele scunde ale suburbiei, peste curțile largi. Pe stradă se auzea mersul hurducăit al sacalei și tânguiosul oo, ao, ha! Al sacagiului străbătea în case" (p. 8).

Toată familia trăia din câștigul modest al bărbatului. El însuși luase ceva din duritatea, întunecimea, mirosurile fetide ale meseriei sale. Cu trecerea anilor, dintr-un bărbat voinic și frumos devenise un monstru. Afirmă naratorul: „Gheorghe Casimcea mânjit și îmbibat totdeauna de sânge și grăsime până la piele, părea o fiară însetată, posacă și dezgustătoare. Omul pierduse orice zâmbet și seninătate tot spintecând și jupuind vitele, pregătindu-le moartea și stând martor la spaima și cutremurul bietelor dobitoace până își dădeau duhul. Iar meseria făcută zilnic, ani peste ani, zdrobea în inima lui duioșia firească a omului, îi înăsprise glasul și privirea, și pusese pe chipul măcelarului o sălbăticie fără pereche" (pp. 8-9).

Prin urmare, în acest cămin al urâtului și sordidului, fetița devenea fecioară, iar tatăl sălbăticit de meseria ucigătoare, plătește și el obolul morții și Maria rămâne văduvă, cu fata de 16 ani, fără nici un sprijin material. Atunci nașa lor, cu soțul decedat de mai multă vreme și bisericoasă peste măsură, dar cu o înțelepciune a vieții superioară, le propune finelor disperate să încerce angajarea Casandrei la una din fabricile de filatură care se instalaseră în București. Astfel, fata care nu depășise pragul casei sale și pe cel al nașei bătrâne, bigote, a intrat în rândurile tinerilor și tinerelor, care văzuseră în acest început de industrie singura cale de salvare. Acum va depinde și ea de timpul vital săgetat de înfiorătorul fluier al sirenei. Afirmă autorul, citind parcă în ochii fetei speriate: „Șuierul lung, gros ca un urlet, ce poruncea să fie toată lumea la lucru să-și înceapă mașinile mersul, i-a aruncat parcă pe ușă pe toți ce-i de-afară" (p. 15). Intrând printre ultimii, Casandra ia cunoștință cu infernul mașinilor, al zgomotului lor, al prafului și al scamelor înfundându-le respirația. Atunci se prelinge în ritmul mecanic al monștrilor de fier, nu mai are timp să gândească, și mai ales să-și tragă sufletul. Constată în final: „Lucrul mergea iute, omul poate că l-ar fi încetinit, dar râvna mașinilor, suflul războinic ce stăpânea toată fabrica iuțea brațele, agerea ochii și deprindea urechea să culeagă prin vâltoarea de sunete graiul omenesc" (p. 20).

Acolo, printre tinerii îndrăzneți și fetele însetate de dragoste, toți angrenați într-un aspru joc al vieții, în competiții de cuceriri, victorii mici, suferințe, invidii și gelozii sfâșietoare, fetei i se deschide orizontul vieții. Nu este atrasă, însă, de vacarmul din jur, ci se lasă sedusă, sub ramurile dese ale plopului care străjuia ca un soldat etern vigilent casa lor umilă, de subcomisarul mahalalei. Are loc o dragoste furtivă, de aproape o iarnă în camera călduroasă de burlac a bărbatului și fata rămâne grea. Când își avertizează iubitul de nedorita veste, acesta își aranjează transferul în îndepărtata Moldovă, de unde provine, refuzând orice responsabilitate. În fața acestei realități, Casandra va naște în casa nașei sale, va da fetița la o doică și va încerca să-și ducă viața pe mai departe, cu acest stigmat necruțător pentru tinerele femei din epocă.

Cum între timp în jur se făceau modificări, viața orașului mergea înainte, naratorul omniștient, atent la detalii, parcă pentru a-i avertiza din nou pe cei stăpâniți de nenorociri, dar văduviți de noroc: „Mahalaua se împiestrița cu case mari. În locul căsuțelor bătrânești, cu acoperișuri țuguiate se ridicau gospodării ca-n culoarea de roșu. Funcționari, negustori, oameni de afaceri cumpărau bordeiele șubrede, le rădeau de pe fața pământului, clădeau pentru ei sau pentru specula închirierii". Și mai departe: „Orașul se umfla, împingând sărăcimea departe, pe unde fuseseră câmpii, gropi și șatre țigănești" (p. 33).

Dincolo de zidurile mari și mai ales între pereții mici, coșcoviți, ai caselor vechi, condiția umană era aspră, nemiloasă. Eliberată de presiunea maternității imediate, toate cele trei femei, mama, fata și nașa contribuind fiecare, după puteri, la onorariul doicei, Casandra se face mai frumoasă și este atrasă în lumea de huzur și vicii a micilor funcționari, de către fosta sa colegă de fabrică, Mina. Fata se măritase cu Tache Săvulescu, contabil la una din percepțiile Capitalei, „care nu se mulțumea cu leafa lui de funcționar al statului". Rod al micii corupții, averea lui îi îngăduia să aducă la masă colegi, prieteni, cu care să încingă lungi și „nevinovate" partide de cărți. Printre aceștia era spilcuitul Popescu S. Jean, elev la administrație, specialist în seducția frumuseților feminine de peste tot, Neagu Mihăescu, funcționar la domenii și un oarecare Spiridon Nuțu, funcționar comercial. Cum nici aceștia nu aveau alte preocupări decât să pălăvrăgească și să piardă timpul, frumoasa Casandra, reîntremată după nașterea dificilă, părea că se complace într-o asemenea societate, pentru ea simandicoasă, veselă. Afirmă naratorul omniscient: „Casandra se simțea bine în văzduhul acela de tutun și era mulțumită de lumea în care intrase. Ea crescuse într-o casă scofâlcită, lipită pe jos cu lut galben, pe când aci simțea sub talpă un covor, pe pereți erau porteretele regelui și ale reginei, privelişti frumoase, în rame aurite" (p. 46).

Ajungând în acest loc al trândăviei la adăpostul micii corupții, Casandra retrăiește o aventură tot fără noimă cu seducătorul Popescu S. Jean, și o legătură lungă de concubinaj absurd cu Neagu Mihăescu, flăcăul tomnatic ce nu știa să se facă îndrăgit de femeia cu care împărțea patul. Mereu se lăsa măgulit de gelozia maladivă a mamei posesive care-și ura „rivala" la sentimentele fiului și-i făcea viața imposibilă.

Aici autorul are prilejul de a prezenta viața cohortei de chiriași care umpluse curtea în care Neagu Mihăescu, cu mama sa ocupa un loc privilegiat. Aici se întâmplau aventuri mondene și drame, iar un alt seducător, Titi Isăcescu, după ce sărăcise grupul de fete mari, imbătrânite, care creșteau pisici, o aduce la sapă de lemn și pe sora lor, Margareta, care era profesoară și cunoscuse viața. De dincolo, din casa lui Tache Săvulescu, vin vești neliniștitoare. Contabilul corupt, venind acasă mai devreme, își găsește frumoasa soție în brațele lui Popescu S. Jean, spilcuitul și îndrăgostitul de sine, din pricina căruia Mina o expulzase pe Casandra din societatea lor. Atunci se produce despărțirea celor doi, cu scandalul de rigoare, ale cărui ecouri zdruncină mahalaua.

Între timp, și Neagu Mihăescu își dă obștescul sfârșit, mama lui o alungă pe „țiitoare" din căminul ei, iar Casandra se vede din nou pe drumuri. Fiica pe care încercase să o recupereze îi moare de dorul doicei de care tocmai o despărțiseră. Nașa a murit, mama a plecat cu noul ei soț undeva la țară, iar femeia nu mai găsește nici un sprijin din tinerețea zbuciumată. Alergând pe străzi, fără sens, se vede ademenită cu zâmbete largi, cu subînțelesuri, de către o „pensionară" a străzii „Crucea de Piatră", strada plăcerilor precupețite din acea vreme, din București.

Cu tinerețea friptă de visuri de fericire și greșeli tot atât de mari, Casandra evită ispita demolatoare a ființei și pleacă. Ajunge din nou la poarta fabricii de tricotaje, precum atunci, la prima încleștare a vieții, fecioară fiind, o dată cu moartea tatălui. Afirmă autorul citindu-i gândurile, cu forța omniscienței creatoare, inexpugnabilă: „I se părea că va trăi viața de unde o lăsase când părăsise fabrica. Se credea copil, deși cutezanța cu care gândea era de femeie, prin multe nefericiri trecută" (p. 193).

Prin urmare, tinerețea Casandrei nu depășise cadrul auster al venirii sale pe lume, cu tot arsenalul de visuri și valori general umane spre care aspirase. Locul și timpul și-au pus pecetea lor, anulându-i orice speranță. Ea se scursese necruțător, printre nevoi și necazuri, printre năzuințe și eșecuri. Lumea umilă a periferiilor Bucureștilor de la începutul secolului XX își trăia condiția necruțătoare cu același tragism și neîmplinire. Un fir de înțelegere, în același timp, din partea autorului se conturează în final: viața, oricât de strâmtorată, nu trebuie nicicând abandonată. Apare sugerat un soi de eroism al tuturor personajelor sale în permanenta ciocnire cu obstacolele vieții. În acesta se dezvăluie umanismul scriitorului, lăsând să se întrevadă discret umanitatea de dincolo de piedicile obiective sau subiective pe care impune personajelor condiția de a fi a lumii de la marginea Bucureștilor a începutului de secol XX.

Jean Dumitrașcu

PACE ȘI RĂZBOI.
Veselarul (6)

M-am trezit forţat, după miezul nopţii. „Alarmă!” „Alarmă!” „Pe coridoare, adunarea!”, tot striga un caporal. Eram cu palmele pline de zgârâieturi de la foile scorojite de porumb și cu un gust acru în gură. Privind pe geamul fără sticlă al grajdului de vaci unde dormeam, cerul părea încă violet, iar aerul rece mușca pielea neacoperită. Eram cu capul sub pătură, pe bârnele de deasupra noastră mișunau șobolani. „– Aveţi grijă să nu vă mănânce urechile și nasul”, ne tot avertiza sergentul Pascal. Ni s-a ordonat să mergem pe un câmp proaspăt arat din apropiere. Imediat am aflat și motivul alarmei. 100 de „culcaturi”. „Drepţi!”, „Culcat!”, „Drepţi!”... Lutul îmi părea că mi se lipește de oase, iar fiecare mișcare îmi scotea un tremur care nu era de frig, ci de umilinţă.

- Hai, mă, mai repede! striga sergentul, cu vocea lui ascuţită ca o lamă.

- Da, domn sergent! răspundeam în șoaptă, ca un ecou pierdut în câmpul gol.

Gradaţii stăteau în faţă, noi, cei 200 de „pufarezi”, acopeream pământul sub lumina lunii. Am căzut de mai multe ori, pământul era moale și rece. Nu am văzut, însă, cum un caporal, David din Vaslui, s-a deplasat în spatele nostru. La „culcatul” 80 îi zic unui coleg că nu mai pot să mă ridic. Am rămas „pe burtă”. Dintr-un colţ al câmpului, fruntașul mă privea, așteptând o greșeală, ca o fiară care mângâie pumnalul înainte să lovească. Și nu a întârziat mult: lovitura a venit peste spate, cu forţa unui fulger. A văzut că „umbra” mea nu se ridică. Eram întins pe pământ, cu ochii înlăcrimaţi, fără să fac vreun sunet. Nu l-am simţit cum se apropie și mă lovește cu sete în rinichiul stâng cu o coadă de cazma. Ţipătul a spart liniștea nopţii. Nu am mai putut să mă ridic decât luat pe sus de câţiva colegi. Mai apoi, m-am târât la patul meu. Spatele și rinichiul mă dureau îngrozitor. Am mers la W.C.-ul de afară. Am urinat sânge. De mai multe ori, până s-au ivit zorii.

Caporalul aflase starea mea. La raportul de dimineaţă mi-a susurat în ureche:

- Să nu raportezi nimic, ai încurcat-o cu mine, te ia mama dracului, te termin! (o frază pe care am mai auzit-o în viaţă).

Totuși, am ieșit la raport, să spun că sunt bolnav, fără a acuza pe cineva. Am fost luat din câmpul de la Redea și dus la Spitalul Judeţean din Slatina. Mai întâi mi-au luat tensiunea. 19 cu 12. Apoi probe de sânge. Trebuia să fiu internat, a zis un doctor.

-Nu se poate interna, nu are acte. Buletinul e la cazarmă, legitimaţii nu au primit, a intervenit sanitarul care mă însoţea.

-Atunci îl duceţi la dispensarul vostru, până se face bine. Uite și reţeta. Să sperăm că nu face nefrită.

Nici nu voiam să raportez; știe cineva ce înseamnă să spui adevărul aici? Era ca și cum ai striga în pustiu: cine te-ar fi auzit?

Când am fost trimis la spital, am sperat că poate măcar acolo va fi altfel. Nimeni nu s-a uitat la faţa mea chinuită, iar eu am rămas cu durerea ca singura mea companie. M-am întors în unitate, cu durerea care pulsa în rinichi ca un clopot pe care nu-l poţi opri. În dispensar mai era un soldat internat...

A doua zi am fost numit „veselar”. Era un fel de rușine, dar și condamnare: să speli toate vasele cu apă rece, să freci sala de mese până la epuizare, să observi cum lumea mănâncă și tu nu ai voie să te atingi de nimic. Trei mese pe zi pentru militari, și duminica, iar eu, după ce plecau, frecam mozaicul imens, curăţam vasele reci, metalice, lingurile, linguriţele, cănile, și mă întrebam ce sens avea totul.

- Mai repede, veselarule! — striga cineva, de parcă eu nu știam ce înseamnă să nu mai ai putere.

- Da, să trăiţi! - răspundeam, cu vocea mea stinsă.

În timp ce spălam vasele cu apă care-mi îngheţa mâinile, mă gândeam la absurditatea acestei existenţe. De ce să fiu eu aici? De ce să existe durere fără rost? Nu era o luptă, nu era onoare, nu era nici măcar frică de moarte (deși încă urinam cu sânge, m-am gândit la moarte) - era doar așteptare. Așteptarea unui alt ordin, a unui moment în care cineva să spună că nu contez.

Ziua începea și se termina cu apă rece și cimentul ud. Mă trezeam primul și mă culcam ultimul. Aveam impresia că munca asta nu era menită să cureţe nimic, ci să-mi șterpelească orice urmă de demnitate. În timp ce frecam cimentul mozaicat după micul dejun, colegii mei treceau pe lângă mine cu zâmbete reci sau cu priviri care nu spuneau nimic. La prânz la fel, după masa de seară la fel.

- Vezi să nu scapi pe jos vreo farfurie, veselarule! — mormăia un fruntaș care trecea pe lângă mine.

- N-am scăpat, să trăiţi! — răspundeam mecanic, de parcă vocea mea nu mai era a mea, ci a unei marionete.

În pauze, nu exista nimic de făcut. Chiar și gândurile mele păreau că se dizolvă în aerul rece al unităţii. Rinichiul mă dureau constant, deși luam medicamente, fiecare mișcare îmi amintea că sunt viu doar pentru că există ordine să continui să fiu. Uneori îmi imaginam că aș putea să fug, să dispar într-o noapte fără stele, dar mă opream imediat: unde să fug? Și pentru ce? Libertatea era doar un cuvânt frumos, fără coajă sau miez aici.

- Ai fost la spital? - m-a întrebat, într-o zi, un coleg mai tăcut, care părea că știe totul despre durere.

- Da... dar m-au trimis înapoi... n-am acte. Am rostit cuvintele acestea aproape șoptit, ca și cum le-aș fi spus unui zid.

- Așa e aici... — a zis el, și tăcerea lui a fost mai grea decât loviturile primite.

În acele momente, singurul gând era absurdul existenţei. Încercam să găsesc sens, să prind o explicaţie, dar tot ce simţeam era golul: trupul meu muncind fără scop, mintea mea plină de întrebări fără răspuns. Mă gândeam la libertatea pierdută, la viaţa de dinainte, la oamenii care nu știau ce se petrecea aici. Și mă întrebam: poate că singura libertate adevărată este să accepţi absurdul, să nu mai cauţi sens acolo unde nu există.

După trei săptămâni de veselărie, timpul a încetat să mai aibă formă. Zilele nu se mai deosebeau între ele decât prin gradul durerii din rinichi. Dimineaţa era o apăsare surdă, prânzul o arsură constantă, seara o oboseală care nu mai promitea somn, ci doar o amorţeală grea.

Mă trezeam înainte de apel, nu din disciplină, ci pentru că durerea nu mai știa să doarmă. Stăteam pe marginea patului și mă uitam la mâinile mele crăpate, roșii. Nu mai semănau cu mâinile mele de dinainte. Parcă aparţineau altcuiva, cuiva care nu avea trecut. Se terminase cu culesul la porumb, compania revenise în unitate, numai eu refuzam să mă fac bine. Dar cum să te faci fiind veșnic cu mâinile în apă rece? Apă ce pătrundea și-n bocanci.

- Ce faci, mă, te crezi la sanatoriu? — m-a întrebat într-o dimineaţă același caporal care mă lovise. Mă așteptam la recunoștinţă că nu-l turnasem.

- Nu, să trăiţi... - am spus, fără să ridic privirea.

- Vezi-ţi de treabă, că aici nu eşti om, eşti funcţie.

Funcţie? Cuvântul mi s-a înfipt în cap mai tare decât orice palmă. O funcţie nu simte, nu gândește, nu cere explicaţii. O funcţie se execută până se strică. Și când se strică, se înlocuiește.

La prânz, cazanele erau pline. Aburul se ridica gros, iar eu spălam vasele unul câte unul, ca într-un ritual absurd. Farfurie după farfurie, lingură după lingură. Apa rece îmi amorţea degetele, dar nu îmi amorţea gândurile.

- De ce nu l-ai raportat, poate scăpam de el? - m-a întrebat, într-o zi, colegul acela tăcut, piteștean, Coco Iconaru, în timp ce mă ajuta pe ascuns să mut un lighean.

- Cui? - l-am întrebat.

A ridicat din umeri.

- Așa..., întrebam.

Seara, după ultima masă, spălam iar sala de mese. Pașii celorlalţi se îndepărtau, iar eu rămâneam singur cu mirosul de mâncare, cu găleata, cu mopul și cu durerea mea. Mă aplecam greu, fiecare mișcare era o negociere cu trupul. Rinichiul pulsa, parcă voia să-mi amintească faptul că încă exist, că nu sunt doar o funcţie.

Mă gândeam atunci la libertate. Nu la cea mare, din cărţi sau discursuri, ci la una mică: libertatea de a spune „ajunge”, libertatea de a te opri. Dar aici, oprirea era un act de rebeliune, iar rebeliunea nu avea loc. Uneori îmi spuneam că nu caporalul m-a învins, nici sergentul, nici sistemul. Ci faptul că, zi după zi, învăţam să tac. Și tăcerea devenea o a doua piele...

Dispensarul mirosea a clor și a resemnare. Eram, acum, câţiva internaţi, fiecare cu boala lui, fiecare cu tăcerea lui. Patul era tare, cearșaful aspru, iar frigul intra prin pereţi ca un ordin nerostit. Un caporal sanitar era responsabil de noi. Avea o voce calmă, aproape egală, dar în spatele ei nu exista nici urmă de milă.

- Holul ud! Holul ud!

Nu era o cerere. Am luat găleata și mopul și am început să spăl cimentul rece, mozaicul lucios care nu păstra nimic, nici măcar urmele pașilor noștri. Apa rece îmi urca prin mâini și parcă se oprea direct în rinichi. Mă durea, dar durerea nu mai avea forţa să se revolte.

- Sunt bolnav... - am spus odată, fără convingere.

Caporalul s-a uitat la mine scurt.

- Știu. Dar holul tot trebuie să strălucească.

Atunci am înţeles că boala nu mă scutea de nimic. Dimpotrivă, mă făcea mai potrivit pentru muncile care nu necesitau explicaţii. Spălam încet, metodic, ca și cum aș fi lustruit însăși ideea de supunere.

Și totuși, cu el s-a întâmplat ceva neașteptat. Într-o seară, după ce terminasem, m-a văzut stând pe marginea patului, cu privirea pierdută.

- Ce-ai fost înainte de armată? - m-a întrebat.

- Om - am spus, și m-a surprins chiar pe mine sinceritatea răspunsului.

- Ce carte citești acolo?

- „Fenomenologia spiritului”, de Hegel.

A zâmbit slab.

- Știi..., eu știu arabă. Dacă vrei, te învăţ. Am acceptat. Era ceva cu totul nou.

- Hai să-ţi scriu alfabetul. Fiecare literă se scrie în patru feluri. Într-un fel dacă e la începutul cuvântului, altfel dacă e în interior, diferit dacă încheie cuvântul și, în fine, altfel dacă e singură, între cuvinte. Nu am decât o carte, dar te ajută dacă o știi în românește, „Kitabu al - Kitab”, „Cartea Cărţilor”, „Coranul”. Repetă după mine alfabetul: Alif. Ba. Ta, Sa... Și, deodată, am simţit că am redevenit om. Le-am privit ca pe niște semne dintr-o altă lume. Le-am repetat în gând, apoi cu voce joasă. Pentru câteva minute, nu mai eram veselarul, nici bolnavul, nici funcţia. Eram un om care învăţa ceva nou, deși inutil, și tocmai de aceea liber. Cuvintele au căzut ciudat în încăpere, ca un obiect străin. Arabă. O limbă care nu avea nicio legătură cu unitatea, cu mozaicul, cu rinichiul meu bolnav. Și tocmai de aceea conta.

(fragment din volumul în lucru „Frontul Salvării Personale”)

După trei săptămâni de veselărie, timpul a încetat să mai aibă formă. Zilele nu se mai deosebeau între ele decât prin gradul durerii din rinichi. Dimineaţa era o apăsare surdă, prânzul o arsură constantă, seara o oboseală care nu mai promitea somn, ci doar o amorţeală grea.

amintiri

David Ilina

GLUMIND CU HEGEL

Motto:

** Există oameni care îl cred rezonabil pe acela care afișează o față serioasă.*

** Am remarcat că persoanele a căror față e marcată de o oarecare lipsă de simetrie sunt adesea capetele cele mai bine dotate.* (G. C. Lichtenberg)

„Fenomenologia spiritului", carte scrisă de G.W.Fr. Hegel cu mai mult de două secole în urmă, a pus pe jar multe minți. Unii au fost entuziasmați, seduși de ceea ce alții au respins cu vehemență de la început: nebunia limbajului. După apelul la modestie și temperanță pe care Kant l-a adresat filosofilor prin „Critica rațiunii pure", Fichte, Schelling și Hegel au evacuat misteriosul „lucru în sine" și au redeschis orizonturile speculației, practicând o „filosofie a absolutului". Totodată, monismul idealist (spiritualist) dă o lovitură serioasă dualismului cartezian. Totul e Idee și Ideea e totul, altfel zis Ființa este Gândirea, Gândirea este Ființa – aceasta e faimoasa formulă pe care a consacrat-o „Fenomenologia" lui Hegel. Sub aspectul notorietății, al faimei, „Fenomenologia spritului" a cunoscut ea însăși un traseu oscilant. Steaua ei pare să fi apus: în prezent sunt tot mai puțini cei care o deschid; cei care o citesc – și mai puțini.

Emil Cioran, sacerdot al limbii, fără a fi îndragostit de cuvinte, l-a plasat pe Hegel în rândul marilor tirani ai spiritului, stăpâniți de „mania de a aprofunda, de a se explica la infinit, de a nu omite nimic [încât] ne face să-i citim cu teama de a nu-i putea citi până la capăt." În schimb, Constantin Noica îl îndeamnă pe cititorul derutat să nu abandoneze lectura: „Cu Hegel totul este ca în viață: poți trișa. N-ai înțeles bine, ai mers mai departe – și pe urmă înțelegi... Cititor al lui Hegel, învață necinstea, deprinde «viclenia rațiunii», după vorbele lui chiar; falsul e o față a adevăratului și ce pare sofistic poate fi logic". Vorba lui Hegel: „*sofisticării* – acesta-i cuvântul de ordine al simțului comun contra rațiunii cultivate".

Încurajat de îndemnul noician („insistă, mergi mai departe și ai să înțelegi!") propun cititorilor o lectură (deci nu o interpretare) oarecum neobișnuită, mai puțin convențională, mai „relaxată", dar nu arbitrară, a unora din paginile „Fenomenologiei". E vorba de a-l „priza" (citi) pe Hegel în cheie umoristică. Asta presupune că o parte din cele scrise de el se pretează la o astfel de lectură. Rămâne să depistăm filonul de ironie și pepitele de umor și să le extragem din „zăcământul" multistratificat al abstracțiilor închise în sistem.

„Ironia înseamnă a exprima ceea ce credem spunând exact opusul" iată o posibilă definiție a ironiei, propusă de Gregory Vlastos în cartea sa „*Socrate/Ironist și filosof moral*". „Ce matinal ești!" îi spunem celui trezit din somn aproape de ora prânzului. Facem o glumă. Comitem o ironie. Rămâne de văzut dacă somnorosul știe sau nu de glumă. E aici o intenție de a induce în eroare? De a ridiculiza? De a da cu tifla (a dispreţui, a sfida)? Credem că nu. Dar ironie ar mai putea să însemne și să spui lucrurilor pe nume cu aerul că glumești. Câte adevăruri nu se pot spune glumind! „Dacă tăceai, filosof rămâneai", sună o vorbă foarte cunoscută. „Mulți ar prefera să moară decât să gândească. Ceea ce se întâmplă", observa Bertrand Russell.

Cu siguranță, unii vor privi cu scepticim propunerea mea, nu vor ezita să o taxeze drept extravagantă, alții vor zâmbi îngăduitor: să-l asociezi pe Hegel cu umorul pare un demers neserios, mai ales că nu dispunem de o definiție standard a umorului. E o glumă? „Filosofia, opinează G. Liiceanu, nu e oricum foarte veselă, de vreme ce misiunea ei este să înțeleagă și, înțelegând, să rostească adevărul. Iar adevărul nu e întotdeauna vesel...". Indiscutabil, așa stau lucrurile (deși, riguros vorbind, adevărul, în el însuși, ca adevăr, nu e nici vesel, nici trist).

Îmi dau seama că maniera „umoristică" de abordare a unui text ne-umoristic ascunde anumite riscuri (alunecarea în frivolitate, în derizoriu și grotesc). Din fericire, acestea pot fi evitate. În primul rând, nu trebuie să exagerăm ori să avem așteptări nerealiste. Hegel nu a fost o fire glumeață (ceea ce nu înseamnă că nu știa de glumă); ca om de idei (ca paradigmă de gândire) nu aparține taberei lui Aristofan, Juvenal, Erasmus, Rabelais, Swift, Voltaire, Lichtenberg sau E.T.A. Hoffman. Nu a fost un scriitor satiric, un umorist recunoscut de breaslă și aplaudat de public în această calitate. „Fenomenologia spiritului" e prin excelență o creație filosofică, o construcție conceptuală abstractă, impresionantă, una dintre cele mai originale din toate timpurile, nu o satiră. În fine, e aproape de la sine înțeles că perspectiva propusă aici nu e una perfidă, nu ascunde o intenție defăimătoare. Mai degrabă încerc să-l aduc pe Hegel mai aproape de cititori, să-l fac ceva mai simpatic, evitând să-l numesc „clovn", „escroc", „șarlatan", „gropar al filosofiei" etc.

Karl Popper, unul din cei mai importanți gânditori contemporani, a supus filosofia lui Hegel unei critici virulente, socotind că e de datoria lui să demaște hegelianismul ca pseudo-filosofie. Cum era de așteptat, critica radicală a lui Popper a stârnit și reacții de dezaprobare. E surprins: „filosofi serioși s-au simțit jigniți de atacul meu, într-adevăr pe jumătate glumeț, asupra unei filosofii pe care nu mă văd nici acum în stare s-o iau în serios". Popper recunoaște că acest mod de a formula critici n-a fost pe gustul tuturor, „n-a izbutit să-i înveselescă" pe oponenții lui, dar speră că unii dintre cititori se vor „amuza". Mi se pare relevantă *maniera* în care Karl Popper a întreprins critica la adresa lui Hegel: a făcut-o cu toată seriozitatea, dar în stil *scherzo*! Pare că i-a impus-o „obiectul".

Dincolo de disconfortul indus de jargonul aiuritor, lectura „Fenomenologiei" oferă și momente de răgaz, prilej pentru descreţirea frunții și redobândirea ritmului natural al respirației. În astfel de luminișuri terminologice descoperi că autorul e *om*, nu artefact conectat la priza Adevărului Absolut, care le știe pe toate. Fără a fi maliţios, ci mai degrabă preocupat de starea de sănătate a filosofiei, Hegel strecoară în text ironii, chiar observații sau remarci tăioase, sarcastice, oferă spre ilustrare exemple cvasi-comice din viața și comportarea practică a oamenilor, pe seama cărora croșetează comentarii amuzante, pline de miez. Ici și colo, intercalează istorioare comice, prin care critică ignoranța, rostogolirea prostiei, credința în miracole, mulțumirea cu puțin, impostura, obișnuințe de gândire aflate în conflict cu logica sau cu faptele. Între altele, se vădește că nu toți cei care cad în groapă sunt filosofi.

O sursă de umor (de tipul umor involuntar) este chiar limbajul folosit (inventat) de Hegel. În text întâlnim sintagme, expresii insolite, multe cu iz oximoronic sau pleonastic, cu efect câteodată comic: „nimicul determinat"; „conștiința conștiincioasă", „instinctul rațiunii", „complexitate simplă", „diferențiere indiferentă". Dăm și peste titluri neobișnuite, oarecum șocante, ca „Domeniul animal al spiritului". Acestea nu sunt „greșeli", „scăpări", „neglijențe". Sunt mai curând invenții impuse de metoda sa de gândire – *dialectica*. Hotărât să fluidizeze gândirea, Hegel forțează uneori limba. De pildă, transformă unele adverbe în substantive, îl scrie pe „aici" cu majusculă (Aici), apoi îl trece la plural: Aici-uri.

Umorul capătă intensitate și virulență satirică în capitolul dedicat combaterii „escrocilor filosofici, care vând fum intelectual" (expresie împrumutată de la Michel Onfray). E capitolul în care Hegel (consumând parcă prea multă energie) combate „false arte și studii nesănătoase" (în special fiziognomia și frenologia), care se bucurau de mare succes în epocă, mai ales în mediile mondene.

Fiziognomia sau *fiziognomonia* (pseudoștiință cu rădăcini în lumea antică, resuscitată în secolul al XVIII-lea de către Johann Kaspar Lavater) susține teza fantezistă, moralmente scandaloasă, cum că „realitatea omului ar fi figura sa" și că am putea deduce trăsăturile de personalitate ale individului din observarea trăsăturilor și a expresiilor faciale.

În combaterea pretențiilor fiziognomiei, Hegel îl citează pe Georg Christoph Lichtenberg, celebru în epocă pentru aforismele sale satirice. Chiar dacă nu a fost el însuși autor de satire, Hegel a simțit nevoia unei colaborări cu „profesioniștii" satirei. Tehnica argumentării putea fi îmbinată cu arta satirei. Credința fiziognomului în adevăruri și legi definitiv stabilite, asupra cărora el nu ar trebui să mai revină, e dezmințită de fapte: „Dat fiind că fiziognomul a catalogat deja omul, ar fi de ajuns o decizie curajoasă/hotărâtă din partea acestuia spre a se face din nou neînțeles pentru mii de ani". Ce repede e dată peste cap toată „știința" fiziognomiei! Pentru că „adevărurile" ei sunt numai presupuneri, păreri, conjecturi, existând tot timpul posibilitatea de a fi contrazise de fapte.

E cu adevărat hazliu episodul anecdotic de care se folosește Hegel pentru a demasca „înțelepciunea" fiziognomiștilor arătând că ea este de același tip cu a negustorului de mărunțișuri și a menajerei. Aceștia susțin, cu titlu de lege, că „plouă de câte ori avem zi de târg" și ,respectiv, că „plouă de câte ori usuc rufe". Amândoi se bizuie pe păreri sau observări accidentale, conjucturale. Nu există niciun temei rațional care să susțină necesitatea legăturii, invocată de ei, între ploaie și celelte împrejurări. Dacă se întâmplă să nu plouă în ziua cu pricina, ei se apără zicând că ar fi trebuit totuși să plouă, dată fiind *dispoziția* pentru ploaie. „Posibilității goale" i se atribuie aceeași valoare cu cea pe care o are realitatea efectivă a ploii.

Din nou Lichtenberg: „Dacă cineva ar spune «lucrezi ca un om onest, însă eu văd pe figura ta că o faci în silă și că în inima ta ești un ticălos», desigur că omul onest ar răspunde până la sfârșitul lumii unei atare ofense printr-o palmă". Așa găsește el de cuviință să-i răspundă celui pentru care realitatea omului ar fi figura și nu fapta sa. Fapta (pălmuirea) fiziognomistului de către omul onest e justificată, de vreme ce acela și-a permis „să nege caracterul rațional în cel ce acționează".

Frenologia pretinde că am putea afla ce este omul („omul interior"), care îi sunt înclinațiile, predispozițiile, tendințele ce se vor actualiza în viitor, luând în considerare conformația craniului, protuberanțele și adâncimile acestuia.

Pe scurt, există două serii de elemente de naturi diferite, chiar opuse: pe de o parte o mulțime de zone inerte ale craniului, pe de altă parte o mulțime de proprietăți spirituale (pasiuni, nuanțe de caracter, imaginație, dorințe). Craniul criminalului prezintă o anumită protuberanță plasată într-un anumit loc. E o constatare ce are la bază simpla observare a cazurilor cunoscute. Dar acest criminal are încă o mulțime de proprietăți, după cum are și alte protuberanțe, și o dată cu protuberanțele are și adâncituri. Cu vădită ironie, Hegel punctează: „avem de ales între protuberanțe și adâncituri". Și e de așteptat că, în viitor, dată fiind dezvoltarea frenologiei, aceste legături vor funcționa nu doar la același individ, ci și la indivizi diferiți. Frenologul va constata că „soția infidelă are, nu ea →

În combaterea pretenţiilor fiziognomiei, Hegel îl citează pe Georg Christoph Lichtenberg, celebru în epocă pentru aforismele sale satirice. Chiar dacă nu a fost el însuşi autor de satire, Hegel a simţit nevoia unei colaborări cu „profesioniştii" satirei. Tehnica argumentării putea fi îmbinată cu arta satirei.

Viorel Nica

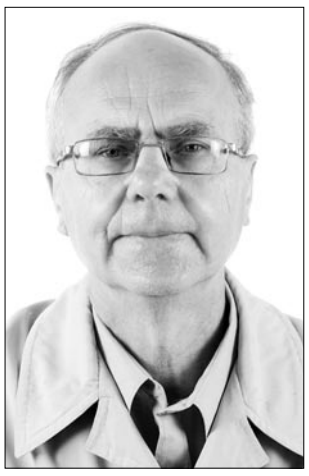

FICȚIONALA CONFRUNTARE DINTRE PHYSIS-UL INOCENT ȘI ANTIPHYSIS-UL PERVERS

Prezentându-ne lumea mesopotaniană din unghiuri cât mai diferite și mai inedite, recurgând când la pitorescul abundent, când la grațiosul fecund, când la grotescul efervescent, când la picarescul incitant, când la exuberantul copios, când la frumosul irezistibil spre a crea o atmosferă estetică de o consistență remarcabilă, impunându-i tonalității narative să se plurimodeleze asiduu, „*Poarta cerului*" (apărut în franceză în 2021 sub titlul *La porte du ciel*, tradus în românește de Doru Mareș, publicat de Humanitas Fiction în 2023) de Eric-Emmanuel Schmitt, unul dintre cei mai dotați (cu măestrie, cu inventivitate, cu simț de observație, cu reflexivitate, cu imaginație) scriitori francezi contemporani, este o construcție ficțională impresionantă (prin profunzime, prin robustețe, prin epicitate), de o dezinvoltură admirabilă, de o calitate imposibil de contestat (în condiții normale), de o anvergură fenomenală.

Scurtul Prolog al cărții menționate ni-l înfățișează pe protagonistul multimileniar, nemuritor, Noam într-un moment critic, datorat faptului că a descoperit între survivaliștii de pe Arca din Beirut un primejdios grup terorist pregătit să distrugă, în scurt timp, întreaga civilizație omenească.

Continuându-și memoriile prodigioase, naratorul memorialist Noam ne transportă într-un orizont termporal îndepărtat, unde devine posibilă reîntâlnirea cu Noura cea miraculoasă, iubita lui nemuritoare, devenită hangiță prosperă într-o lume simțitor schimbată, mereu capabilă de „un subtil joc al voalatului și devoalatului" sub a cărui ispitire s-aprindea „focul dorinței". Din cauza răpirii Nourei de către niște oameni răi, probabil crunții oșteni ai lui Nimrod, s-a văzut nevoit să pornească în căutarea ei. Din păcate, la un moment dat, i-a pierdut urma celei căutate îndârjit. Străbătând mai multe regiuni mesopotamiene (alături de preafidelul câine Roko) a putut admira felul cum se făcea „comerț prin etalarea de produse", a hoinărit „în voie" săptămâni la rând, l-a reîntâlnit pe Tibor agonizând, jucând (într-o farsă mitologică) rolul lui Zalmoxis, a devenit "jucăria plăcerilor" unei roșcate focoase, întâlnite în calea străbătută cu nesaț. Ajuns la Babel, s-a simțit azvârlit „în mijlocul unei existențe tumultoase", s-a împrietenit cu Gawan Magicianul care mult de tot „se iubea pe sine", era generos, cunoștea multe despre atrocele conducător (rege) Nimrod, avea să-l călăuzească prin civilizata Țară a Apelor Blânde (Mesopotamia), de la care urma să deprindă arta scrisului cuneiform, grație căruia se deprindea să contemple „panorama remodelată de mâna omului" deosebit de activ și de abil. După despărțirea de prietenul-magician, s-a bucurat de atmosfera urbană ca de un „dulce vertij", a descoperit metehnele (mai concret spus: fanfaronada, supușenia, egoismul, trufia, opulența, suficiența, prefăcătoria) babelienilor îndrăzneți, întreprizi, dornici să atingă cerul din Turnul la care lucrau cu îngânfare. Dus cu forța la palat de niște soldați ce nu știau de glumă ori de procrastinare (tărăgănare), i s-a cerut să-l vindece (căci i se dusese buhul că ar fi mare vindecător) pe „faimosul arhitect al lui Nimrod", pe Gungunum cel preocupat în exclusivitate să ridice până la cer Turnul cel nou, privilegiatul simbol al puterniciei și măreției celei mai abițioase civilizații din acea vreme, constructorul emfatic, aflat într-un iremediabil conflict de durată cu fratele său, vestitul astronom (ori mai de grabă, astrolog) Messilim. Luându-și numele de Naram-Sil, deghizat în „femeie mătăsoasă", s-a strecurat în bine păzitul pavilion al femeilor lui Nimrod, unde presupunea c-ar fi putut-o găsi pe mult îndrăgita Noura. De îndată ce l-a recunoscut pe Derek în Nimrod, a luat-o la sănătoasa, îndepărtându-se cât i-a stat în puteri de ceea ce putea fi mai rău decât orice pentru el unul. Din pur „reflex" s-a îndreptat către regina Kababa, temuta adversară (din Kish) a fiorosului Nimrod, așadar către prea frumosul loc unde „vegetalul făcea cu ochiul mineralului". Chemat la palat de hazlia regină cu față de broască țestoasă, a beneficiat de ospitalitatea-i regelă, i-a inspirat încredere înaltei demnitare, din care motiv a primit însărcinarea să-i spioneze dușmanii, să-i prepare un antidot potrivit unei eventuale otrăviri puse la cale de nepoftitul, crudul musafir Nimrod. Drept urmare a faptului că a fost livrat (ca vindecător iscusit) de Kubaba lui Nimrod, s-a întors în Babelul cu înfățișare de „căpcăun tiranic", dispus să se creadă „poarta cerului", singura cale spre transcendență. Luându-și în serios atribuția vindecătoare, studia „martiriul nefericiților" bolnavi de holeră, s-a luptat cu boala crâncenă, și-a făcut dușmani necruțători, invidioși pe reușita lui sanitară, l-a adoptat pe fragilul copil Mael și s-a ocupat de educarea lui, s-a încredințat că Gawan nu era numai „un maestru al iluziilor", ci și un spion dublu nemaipomenit de ambiguu și de enigmatic, s-a implicat în procesul de igienizare a urbei suprapopulate. Printre babelieni s-a obișnuit să nu confunde dragostea cu posesiunea, l-a întâlnit pe Abram, unul dintre descendenții săi de fală, de-a dreptul adorabil, consecvent adept al traiului frust, nebabelic, în mijlocul naturii, acerb critic al babelismului artificios, bazat mai degrabă pe perversul antiphysis decât pe inocentul physis, sufocant, samavolnic, al politeismului deruntant, al idolatriei nesăbuite, s-a simțit obligat să-l îmblânzească pe satrapicul Nimrod, să-l vindece de babelita strașnică, teribila maladie spirituală a unui ins dezaxat. De teamă să nu fie executat de pacientul său regal zănatic, a fugit din Babel. Alături de Abram și Roko a avut curând șansa de a o regăsi pe Noura (ca Sarai, soția lui Abram). În noua situație triunghiulară s-a dedublat, a fost copleșit de frustrare, a trăit printre „păstorii în continuă mișcare", a aflat de existența lui Dumnezeu. Încredințat că Noura era fericită cu Abram, și-a îndreptat atenția spre slujnica ei, Agar (în care și-a identificat sufletul-pereche, precum și o minunată sursă de voluptate, de ardoare). Întors (cu tot tribul lui Abram) la curtea reginei Kubaba cea plină de umor, a reușit să supraviețuiască unor grele încercări. După un scurt sejour aulic, a făcut cale întoarsă în pustie, cu Abram și ai săi, acolo unde totul se desfășura firesc, degajat, străin de orice babeliană „perversitate urbană". Martor al disputei dintre Sarai și Agar, s-a tulbulat simțitor. După neașteptata dispariție a lui Sarai, s-a simțit dator să pornească iar în căutarea ei. Capturat de soldații babelieni, a fost izolat, încarcerat. Grație lui Gawan s-a văzut salvat. A jubilat când a luat act de prăbușirea Turnului Babel. Regăsind-o pe Noura s-a bucurat. Din Epilog reiese că Noam, aflat în escală în Dubai, constată că „Babelul renaște și se transformă perpetuu" punându-și pecetea asupra lumii contemporane înclinate spre exces și artificiu.

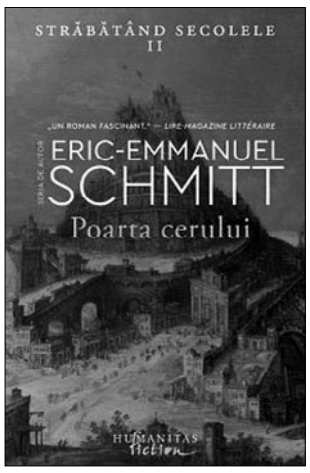

Scriind „*La porte du ciel*" (2021), Eric-Emmanuel Schmitt izbutește să creeze o lume ficțională debordantă, alcătuită din blocuri narative compacte, din proiecții panoramice, din stratificări limpezi, din figuri proteice.

→ însăși, ci soțul ei, protuberanțe în frunte".

Din orice parte ai privi lucrurile, între aceste serii de elemente nu găsești niciun raport necesar, ci doar raporturi contingente. Forma bobului de strugure nu determină gustul vinului, acestea sunt proprietăți nelegate, libere una față de alta. Craniul nu este un organ, cum ar fi ochiul, gura, mâna sau creierul, prin urmare, precizează Hegel, „experiența ne învață că, așa cum vedem cu ochiul ca organ, nu în același fel se omoară, se fură, se fac poezii cu craniul". Spiritul există, dar altfel decât osul inert, rigid al craniului. Spiritul are o „realitate singulară", dar prin aceasta nu se înțelege că „îl poți vedea sau lua în mână, că poți să îl împingi".

Pentru întărirea argumentului, Hegel plusează, tot în notă ironică, persiflatoare: „Negustorul și gospodina, scrie el, ar putea face și observația că plouă întotdeauna când trece acest vecin sau când se mănâncă carne de porc. La fel cum ploaia e indiferentă față de aceste împrejurări, tot astfel pentru observație este indiferentă această determinație a spiritului față de această ființă determinată a craniului". Dacă cel desemnat de frenolog ca predispus să comită un omor nu comite efectiv nicio crimă, frenologul se apără spunând că predispoziția nu e încă ștearsă ori anulată. Nu există crima, dar predispoziția tot există. Nu s-a înfăptuit, dar nu rezultă că posibilitatea ei a fost anulată. Am ajuns în situația în care „craniul semnifică ceva ce nu are realitate efectivă", adică am ajuns la o contradicție, la situația în care „părerea spune contrarul a ceea ce crede", respectiv că „prin acest os este indicat ceva, dar tot atât de mult că prin el nu se indică nimic". De această dată, răspunsul la o astfel de judecată ar trebui să fie mai mult decât o palmă: „aici riposta ar trebui să meargă atât de departe încât să spargă craniul celui ce judecă astfel și să-i arate înr-un mod atât de pregnant, pe cât este propria sa înțelepciune, că un os nu este pentru un om nimic în sine și cu atât mai puțin adevărata sa realitate".

În alcătuirea naturală a omului, spiritul e partea elevată („ce e mai înalt"), iar osul craniului, ca os, întrucât e lipsit de spirit, reprezintă partea cea mai grosieră („ce e mai jos"). Cum se leagă realitatea vie a spiritului („ce e mai înalt") cu obiectivitatea inertă a osului cranian („ce e mai jos")? Hegel răspunde cu o glumă: „E aceeași legare a ce e mai înalt și a ce e mai jos, pe care natura o exprimă naiv în organismul viu, în legătura perfecțiunii sale celei mai înalte, organul reproducerii cu organul urinării". Ca și când natura – fie din naivitate, fie din neatenție, fie din parșivenie – ar fi vrut să-l încurce pe frenolog în presupunerile lui fanteziste, să-i compromită „știința".

În spiritul romantismului, de care nu s-a rupt niciodată, Hegel a apărat gândirea capabilă să cuprindă *întregul*, *universalul*, în care individualul conștient de sine își va găsi locul potrivit și împăcarea. Combaterea metafizicii neștiințifice, a formalismului, a falsei cunoașteri ce „flutură păreri" – în această direcție s-au consumat în mare parte resursele de umor și ironie ale autorului „Fenomenologiei spiritului". La Hegel, umorul și ironia sunt *unelte ale criticii*, forme pașnice ale negării negației. Filosofia trăiește din critică și delimitare. Fără raportare critică la rătăcirile și performanțele ei anterioare, gândirea nu ar fi decât ploaia închipuită de negustorul de mărunțișuri într-o zi de târg.

Mihai Barbu

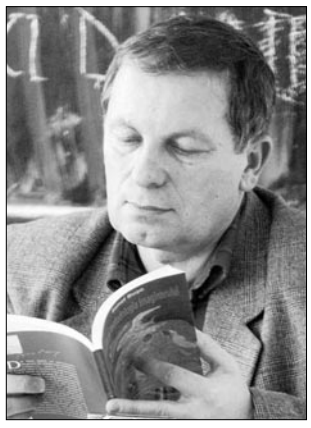

Eroii unui Ținut uitat de lume. Și, uneori, chiar de Dumnezeu…

Efortul de a scrie o povestire este la fel de intens ca începutul unui roman. Căci în primul paragraf al unui roman trebuie definit totul: structură, ton, stil, ritm, lungime și, uneori, chiar și caracteristicile unui personaj. Restul e plăcerea de a scrie, cea mai intimă și solitară care se poate imagina. Și dacă nu-ți petreci restul vieții corectându-ți cartea e fiindcă aceeași rigoare de fier de care e nevoie ca s-o începi se impune și ca s-o termini. Asta e lecția lui Marquez. Noi am ales ca, în acest reportaj, scris la început de ianuarie, să vă prezentăm doar caracteristicile unor personaje care au plecat, la sfârșit de an, dintre noi. Au fost, ca și cum nici n-au fost. Altele mai dau semne de viață doar prin rândurile de mai jos…

S-a dus pe Apa sâmbetei și Magia bunicii… / Am vrut să (re)aprindem focul în vatra celor plecați folosindu-ne/ de chibritele de altădată, cele de la Gherla, dar nu/ le-am mai găsit (cine știe mama mare pe unde le-o fi rătăcit…)/ Nu vă faceți griji, ne-a zis amabilul domn Ștefănescu din Craiova,/ le aducem noi, că-s doar sunt unic distribuitor,/ chiar dintr-o zonă de conflict aprins./ Adică direct din Pakistan și fac asta an de an…

Fericirea? Umblă hai-hui și ia-o de unde nu-i!

Când am fost ultima oară în Turcia am dat de un mic local, *Chez Luna*, care, pe unul din pereți, vizibil încă de la intrare, te avertiza (sau poate că doar îți readucea aminte) că *Viața e făcută din mici fărâme de fericire*. Cum noi eram în căutarea unei cafele turcești, iar franțuzoaica Luna nu ne putea oferi decât limonadă și câteva sucuri a trebuit să ne căutăm fericirea în cu totul altă parte. La noi în oraș, am găsit-o într-o cafenea minusculă (țară mică, doar câteva mese) unde toți mușteriii se cunosc între ei și unde, tot acolo, ca scriitor, poți afla cam tot ce mișcă prin târg dar și cine, unde și când a mai dat, pe neașteptate, ortul popii.

Poetul Modest Campestru și Cioara sa fără de nume

Primul care ne-a părăsit, imediat după Moș Nicolae, a fost un poet căruia îi plăcea să semneze discret *Cel din ceață*. A publicat de-a lungul unei vieți destul de generoase, ca număr de ani, un singur volum de versuri primit elogios de un critic masiv și important din epocă. După acest gest de recunoaștere ca poet, omul a vrut să fie un artist de tip renascentist. În acest sens, el mergea des în pădurea din spatele blocului său, în căutarea rădăcinilor unor copaci pe care vânturile și intemperiile vremii le-au adus, din negrul pământ, la lumina soarelui. Din ele, omul încerca să facă un fel de artă contorsionată, arhaică & onirică, izvorâtă din pământ, din iarbă verde și din visele și coșmarurile sale. Lumea îi zicea Bădie, iar dacă ar fi putut vorbi și Cioara sa, de care nu se mai putea despărți, i-ar fi zis la fel. Puiul de cioară a căzut din înaltul unui falnic copac din parcul Poștei, acolo unde trudea amicul său, poetul Arthuro Tomato, chiar la picioarele Bădiei. L-a dus acasă, l-a crescut, împărțind cu el și masa și casa. Când știa că n-o să-l mai părăsească, Bădia a deschis larg ferestrele apartamentului său, iar Cioara pleca și venea după cum o tăia capul. La întoarcerea acasă, Ciorii îi plăcea să se odihnească pe umărul drept al poetului și când erau doar ei doi acasă dar și atunci când ieșeau, împreună, în lume. Cioara, dacă nu sunteți la curent cu ultimele descoperiri ale cercetătorilor englezi, e o păsăre extrem de inteligentă și mai ales foarte generoasă cu binefăcătorii ei. Ea ilustrează perfect dictonul latin *Do ut des* (*Îți dau ca să-mi dai*) pentru că, de câte ori se întorcea acasă, îi aducea poetului, după cum se nimerea, câte un ciob de oglindă, o frunză de leandru sau o floare de *nu mă uita*. Zilele au trecut ca nouri lungi prin Vale și, știe Necuratul de ce, poetul n-a scris nicio poezie despre Cioara sa. Exemplul lui Poe cu Corbul Nevermore nu l-a inspirat deloc. Așa se face că, într-o zi, Cioara i-a lăsat pe masă un koson dacic și a zburat pe fereastră fără să se mai uite, o clipă, înapoi. Bădia a avut o presimțire cum că acea zi a fost ultima pe care au petrecut-o împreună. Deși ciorile trăiesc mult, ea nu a mai trecut să-l vadă deși știa că poetul sulfa tot mai greu, ca locomotiva pe care o conducea, odinioară, atunci când se apropia de gara noastră mică…

Un personaj colectiv: Cei trei nemuritori de la cârciuma Efemerida

Vis a vis de Capela Mortuară *Ultimul popas* era localul *Efemerida* unde își făceau veacul Supraviețuitorii. Veneau dimineața, consumau cantități impresionante de bere și diverse tării iar, din această pricină, se socoteau a fi cei dintâi dintre profesioniști din urbe. Priveau cu superioritate convoaiele mortuare care se perindau, pe la ora prânzului, prin fața lor. Era vremea când ei se îndreptau, pe mai multe cărări, spre casă iar mortul se ducea, cu mici popasuri pricinuite de încrucișarea drumurilor, spre locul lui de veci. Imaginile acelea când dalbul pribeag se intersecta, fără se vrea, cu ei, îi deprimau peste măsură. Unul dintre ei era Fotograful Onanie, altul era Traducătorul Azarie iar cel de-al treilea era Geologul Misăilă. Nu-i lega decât pasiunea comună pentru zăbovitul, din zori pân-la prânzișor, la localul lui Abrămoiu și disprețul total pentru mâncarea de orice fel. *Fiecare își ia caloriile de pe unde poate*, se justificau ei în fața nevestelor și a nutriționiștilor de ocazie. Pentru că *Efemerida* era peste drum de Primărie, celor trei profesioniști le plăcea să filosofeze și pe tema puterii.- Puterea înseamnă să ai toate motivele să ucizi și să n-o faci, a deschis discuția Traducătorul Azarie. -Tu crezi că asta înseamnă putere?, l-a contrazis Geologul. Misăilă -Da, dar asta-i caracterizează doar pe împărați. Când un om fura ceva era dus în fața Împăratului, omul se târa în genunchi și-i implora milă. Știa că urma să moară dar Împăratul îl ierta pe acel om de nimic și îl lăsa să plece. -Cred că ești beat, i-a zis Fotograful Onanie. -Nu, nu sunt, a protestat Traducătorul. Dacă vrei poți să consulți și Lista lui Schindler, i-a închis gura cel care, poliglot fiind, avea cheia cu care deschidea ușor lăcătele altor limbi. Ajuns la acest punct culminant al discuției, cei trei au hotărât, de comun acord, să nu ceară îndurare Împăratului și, după ce nu vor mai fi, să se dea pradă focului. S-au prăpădit la doar câteva luni, după ce a avut loc amintita dezbatere despre putere. Primul s-a dus Onanie, l-a urmat Azarie iar ultimul a plecat dintre noi Misăilă. Ei au fost primii, din urbea noastră, care au ales să nu aibă un loc de veci deși puteau să aleagă între Cimitirul Vechi și Cimitirul cel Nou. Familiile le-au respectat dorințele și o urnă funerară cu o parte din cenușa celor trei i-a fost oferită, spre veșnică pomenire, patronului Abrămoiu. Omul a declinat oferta pe motiv că are destule scrumiere unde fumătorii lui pot să-și scuture, lejer, scrumul.

Ultimul dialog filosofic între Benoit Blanc și Mafalda Carbonel

-Eu am motive întemeiate să cred că volumul prietenului tău, *Cartierul Vulturului*, va avea un final la fel ca-n *Curcubeul gravitației*, s-a băgat, tam-nisam, în vorbă și detectivul Benoit Blanc. -Pe ce te bazezi?, l-a întrebat distinsa domnișoară Mafalda Carbonel. -E o poveste mai lungă dar, pentru tine, o să-ncerc să o sintetizez, i-a răspuns Detectivul. E un roman, știu, dar eu nu l-am citit. Descrie calea proiectilului determinată de legile naturii. E vorba de o metodă de-a mea care constă în a observa faptele fără nici o prejudecată. Eu determin arcul de cerc, drumul lin către punctul final. Iar adevărul îmi cade la picioare. Dar, veți constata și-n această carte, ca-n orice carte care se respectă, complexitatea și dificutatea problemei nu se află în aflarea adevărului ci ce vei face cu acel adevăr după ce l-ai aflat… Mafalda Carbonel a rămas cu gura căscată. După ce și-a mai revenit a continuat discuția doar așa, ca să aibă dumneaei ultimul cuvânt. -Îngerul meu mi-a zis că aceste cuvinte sunt vrednice de crezare pentru că par adevărate. Din această pricină, Domnul mi l-a trimis pe Îngerul său ca să-mi arate care sunt lucrurile adevărate care au să se întâmple cât de curând…

Viața de la capătul Ținutului. Depoziția poetei Lory Aflorilor

Poeta dela capătul Ținutului, Lory Aflorilor, i-a povestit profesorului ei de limba și literatura română că majoritatea fetelor în floare din acea parte de Vale și-au pierdut virginitatea pe iarba verde din curtea Bisericii din centru. -Cum așa?, s-a mirat profesorul care, la școală, le vorbea, atât de frumos, despre *Sburătorul* lui Ion Heliade Rădulescu și despre *Sara pe deal*. Dom' profesor, acum sunt alte vremuri, poezia a devenit prozaică și apoi, dacă e să dăm cărțile pe față, ce dracu' să faci, ca poetă tânără, talentată și, mai ales, frumoasă, într-o localitate atât de anostă, moartă și, mai ales, uitată de lume, fără librărie și fără bibliotecă publică. Așa că…

Magia bunicii Martha. Altă lume, alt foc, alți furnizori…

S-a dus pe Apa sâmbetei și Magia bunicii… / Am vrut să (re)aprindem focul în vatra celor plecați folosindu-ne/ de chibritele de altădată, cele de la Gherla, dar nu/ le-am mai găsit (cine știe mama mare pe unde le-o fi rătăcit…)/ Nu vă faceți griji, ne-a zis amabilul domn Ștefănescu din Craiova,/ le aducem noi, că-s doar sunt unic distribuitor,/ chiar dintr-o zonă de conflict aprins./ Adică direct din Pakistan și fac asta an de an…

Despe *Al 41-lea* și *Cei 41*

Am scris despre *Al 41-lea* (sau *Sorok Pervâi*), cel care, în timpul războiului, a fost împușcat de iubita lui pentru că ea era bolșevică, iar el era de partea Albilor, l-am pomenit, adesea, și pe George Herbert Walker Bush, al 41-lea președinte al Statelor Unite. Dar niciodată, până acum, nu am scris despre Cei 41 de călugări aflători în Defileul Jiului. Pe Defileul Apei care ne străbate vijelios Ținutul se află, la mijloc, între fostul Imperiu și fostul Regat, o Mănăstire, minunea lui Dumnezeu. Stareț este arhimandritul Ioachim Pârvulescu, omul care împreună cu cei 40 de viețuitori ai lăcașului de cult, au ridicat Cetatea lor spre folosul nostru. Cetatea dela Lainici n-are trebuință nici de Soare, nici de Lună ca s-o lumineze, căci o luminează slava lui Dumnezeu iar făclia ei este Mielul.

Ales, bules! Un mesaj subliminal de la un Organ ales

În Parcul copiilor, botezat *Micul prinț*, din centrul orașului nostru/ nu mai calcă picior de copil. Au mai rămas/ puțini, dar și ăia sunt pe picior de plecare./ -Lumea-i mare, le-a sugerat veșnicul nostru primar,/ și că acolo veți avea totul la picioare./ Parcul lor a fost acaparat, fără lupte și tratative inutile/, de pensionarii noștri care au dat, fără niciun regret, în mintea copiilor./ Acum sunt, mereu, doar ei de ei, doar ei cu ei./ *Hey, men, have a very nice day!*/, a venit un mesaj specific/ de peste Oceanul Pacific…

La final, grădinarul Năsturel Ababii face o urare dragului său popor vegetal

…Și să trăți ca frații!, ne-a îndemnat părintele la sfârșitul predicii sale. -Cum părinte să trăim ca frații? Nu ne-ai dat dumneata un exemplu prost, stingând lumina fratelui, preot și el, care ținea o slujbă de pomenire în amintirea unui enoriaș care, în timpul vieții, nu ți-a cam fost pe plac. -Și cum ați fi vrut să vă urez în Noul an? Aici a intrat în vorbă grădinarul așezării, Năsturel Ababii, care a zis, în cunoștință de cauză: -Puteai să ne urezi, părinte, ca în Noul an să ne aflăm precum porumbul cu fasolea și dovlecelul, ca roșiile cu usturoiul, ca varza cu menta, ca năstureii cu castraveții, ca morcovii cu ceapa, ca vinetele cu busuiocul și precum brocoli cu salata. În lumea vegetală, o plantă se sprijină una pe alta, nu se pizmuiesc între ele și se protejează în mod reciproc. Cresc împreună ca niște frați adevărați. Și apoi, părinte, n-a zis, odată, poeta Ana Blandiana că suntem un popor vegetal? A zis, și o urare ca asta ni s-ar potrivi ca o mănușă…

O aducere aminte: Azi e miercuri/ Mâine-i joi/ Vine Domnul pe la noi./ Dară de văzut Îl vede/ Numai omul care crede…

SFÂRȘIT

reportaj

Știri de la Centrul Cultural Pitești

Centrul Cultural Pitești a organizat luna trecută noi evenimente cultural-educative și de dezvoltare personală, publicate pe pagina oficială de Facebook a instituției și pe site-ul oficial (www.centrul-cultural-pitesti.ro). Dintre ele, amintim:

Conferinţa cu tema „Puterea numerelor. Simbolism şi calcul matematic", în cadrul proiectului cultural "Culisele istoriei – Societăţi secrete şi mari iniţiaţi", susţinut de scriitorul Cristian Cocea, directorul Direcţiei Judeţene pentru Cultură Argeş.

Dezbaterea cu tema „Solidaritate şi demnitate – Dizabilitatea în comunitatea noastră", dedicată Zilei Internaţionale a Persoanelor cu Dizabilităţi, coordonată de Lavinia Besnea, director executiv al Asociaţiei de Sprijin a Copiilor Handicapaţi Fizic din România, Filiala Argeş.

Prelegerea cu tema "Hora satului, poveşti din croşetă", susţinută de Raluca Diaconu, artist plastic autodidact din Piteşti.

Lansarea volumului de versuri "Negustor de fluturi", de Ion Dogioiu, în cadrul proiectului cultural-educativ „Confluenţe literare", coordonat de scriitoarea şi profesoara Allora Albulescu, eveniment editorial care a avut loc sub egida Fundaţiei literare „Liviu Rebreanu".

Conferinţa cu tema „N. Steinhardt: Între viaţă şi cărţi", în cadrul proiectului cultural-educativ „Colocviile Municipiului Piteşti", coordonat de redactorul-şef al revistei de cultură Argeş, scriitorul dr. Leonid Dragomir, avându-l invitat pe teologul şi poetul Ioan Pintea.

Spectacolul de balet „Spărgătorul de nuci", susţinut de copii care urmează cursul de balet şi gimnastică ritmică sub îndrumarea antrenoarei, arbitru internaţional de gimnastică Nicoleta Andrei la Centrul Cultural Piteşti, eveniment desfăşurat sub egida Târgului de Crăciun.

Dialogul cu tema „Prozatori piteşteni, între debut şi consacrare", în cadrul proiectului „Personalităţi culturale", coordonat de scriitorul Jean Dumitraşcu, avându-i invitaţi pe Cristian Meleşteu, prozator şi poet, şi pe Alina Dinu, prozatoare.

Spectacolul de pian „Sunetul iernii", ediţia a III-a, susţinut de copiii şi tinerii care urmează cursul de pian sub îndrumarea profesorului Denis Stancu la Centrul Cultural Piteşti.

Prelegerea cu tema <„Domnia legii" în ultimii 4.000 de ani>, în cadrul proiectului cultural-educativ „Istorie şi istorii cu Marin Toma", coordonat de redactorul-şef al revistei-document „Restituiri Piteşti".

Dialogul cu tema „Literatura din România şi Republica Moldova", în cadrul proiectului cultural „Invitaţi la Cafeneaua literară", coordonat de poetul Virgil Diaconu, directorul revistei „Cafeneaua literară", avându-i invitaţi pe Î.P.S. Calinic, arhiepiscopul Argeşului şi Muscelului, şi pe poetul Valeriu Matei, directorul general al Editurii Academiei Române.

Dezbaterea cu tema „Ziua Constituţiei României. Constituţie şi Constituţionalism în România. Trecut, Prezent şi Viitor. Prezentarea monografiei „Drept Constituţional. Instituţii constituţionale", ediţia a V-a, autori Marius Andreescu şi Andra Puran, în cadrul proiectului cultural-educativ „Cultură şi Credinţă în Societatea Contemporană", coordonat de dr. Marius Andreescu, cercetător ştiinţific la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu" al Academiei Române, membru al Asociaţiei Române de Filosofie a Dreptului şi Filosofie Socială.

Lansarea cărţii electronice cu titlul „Constantin Şerban Basarab, Ctitor la Piteşti", autor Octavian Dărmănescu, şi prelegerea cu tema „Constantin Şerban Vodă, 340 de ani de la moarte", în cadrul proiectului cultural-educativ „Biografii de Excepţie", susţinut de muzeograful, scriitorul, istoricul dr. Octavian Dărmănescu.

Prelegerea cu tema „Cultura – Restitutio in integrum. Biblioteca Colegiului Naţional Ion C. Brătianu din Piteşti", în cadrul proiectului cultural-educativ „Teme culturale în emoţii raţionale", susţinut de scriitorul, eminescologul, profesorul de limba şi literatura română Lucian Costache.

Prelegerea cu tema „Decembrie – legendă şi mit", în cadrul proiectului cultural-educativ „Literatura Română Necanonică", susţinut de scriitoarea şi profesoara de limba şi literatura română Iudita Dodu Ieremia.

Dialogul cu tema "Psihologie socială", în cadrul proiectului cultural "La vama vremii", coordonat de scriitorul şi publicistul Nicolae Badiu, avându-l invitat pe psihologul, scriitorul, publicistul Gheorghe Smeoreanu.

Conferinţa cu tema „Presiunea socială asupra imaginii femeii", în cadrul proiectului cultural-motivaţional „Arta devenirii", coordonat de scriitoarea Silvia Grigore, având-o invitată pe Romaniţa Duminică.

Prelegerea cu tema "Despre bunătatea/ răutatea umană", în cadrul proiectului cultural „Vaccin împotriva virusului manipulării", susţinut de psihologul, scriitorul, publicistul George Smeoreanu.

Prelegerea cu tema „Barbu Ştefănescu-Delavrancea. Elocinţa, o ştiinţă timpurie", în cadrul proiectului cultural „Biografii triste şi destine tragice din istoria literară", susţinut de criticul literar, scriitoarea şi profesoara de limba şi literatura română Magda Grigore.

Spectacolul muzical-instrumental cu titlul „Magia Crăciunului", susţinut de copii şi tineri care urmează cursurile Şcolii de Muzică „Sound, Music, Art", sub îndrumarea profesorilor Cornelia şi Alexandru Ionescu.

Lansarea nr. 3/2025 al revistei-document "Restituiri-Piteşti", în cadrul proiectului cultural-educativ „Istorie şi istorii cu Marin Toma", coordonat de redactorul-şef al revistei-document „Restituiri-Piteşti", istoricul dr. Marin Toma.

Dezbaterea cu tema „Sub Zodia Săgetătorului", susţinută de acad. Gheorghe Păun şi de prof. dr. de limba şi literatura română Gabriela Georgescu în cadrul proiectului cultural „Clubul literar-artistic <Mona Vâlceanu>", coordonat de editorul, scriitoarea, profesoara de limba şi literatura română Maria Mona Vâlceanu.

Lansarea romanului cu titlul „Smarald pentru ochii tăi – Roman în doi", autori Loreta Din şi Ion Dogioiu, în cadrul proiectului cultural „Suflet pe Rime şi Nuanţe", coordonat de artistul plastic şi scriitoarea Loreta Din.

Dialogul cu tema „Naşterea Domnului şi Mântuitorului Nostru Iisus Hristos. Sfântul Macarie Egipteanul vs. Jacob Böhme", în cadrul proiectului cultural-educativ „Cultură şi credinţă în societatea contemporană", coordonat de dr. Marius Andreescu, cercetător ştiinţific la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu" al Academiei Române, membru al Asociaţiei Române de Filosofie a Dreptului şi Filosofie Socială, avându-l invitat pe părintele profesor univ. dr. Ion Popescu.

Dialogul cu tema „Între haos şi lumină, muzica îmi este puntea", în cadrul proiectului „Medalion artistic cu Mariana Filipescu", coordonat de interpreta de romanţe şi folclor Mariana Claudia Filipescu, având-o invitată pe artista şi profesoara de canto Adina Sima.

"Crăciunul Artelor", sărbătoare de tradiţie a Centrului Cultural Piteşti, la care au participat angajaţi şi colaboratori ai instituţiei. Evenimentul a cuprins momente artistice oferite de participanţi în cinstea anului care se încheie, dar şi pentru întâmpinarea noului an.

"Gala Şahului", eveniment organizat de Clubul de Şah ALFIL Piteşti, coordonatori dr. Ovidiu Stancu şi ing. Andrei Rădulescu, în parteneriat cu Centrul Cultural Piteşti şi Filarmonica Piteşti.

Clubul literar-artistic «Mona Vâlceanu»>, invitaţi: acad. Gheorghe Păun şi prof. dr. de limba şi literatura română Gabriela Georgescu

Invitaţi la Cafeneaua literară: Î.P.S. Calinic, arhiepiscopul Argeşului şi Muscelului, şi poetul Valeriu Matei, directorul general al Editurii Academiei Române

Cultură şi credinţă în societatea contemporană", invitat: părintele profesor univ. dr. Ion Popescu

Spectacolul de balet „Spărgătorul de nuci"

actualitate

Rubrică realizată de **CARMEN ELENA SALUB** și **SIMONA FUSARU**

Cristian Meleșteu

Pintea notează doar ce arde, ce lasă urme, ce se decantează. El nu păşeşte deasupra lumii actuale precum s-a păşit peste ape. Din pagini răzbate imaginea celui autoînjugat în sarcini grele: paroh, director de bibliotecă, autor având conştiinţa propriei valori şi spiritul Meşterului Manole ce vrea fiecare edificiu mai aproape de cer, mai aproape de prima izbucnire a luminii.

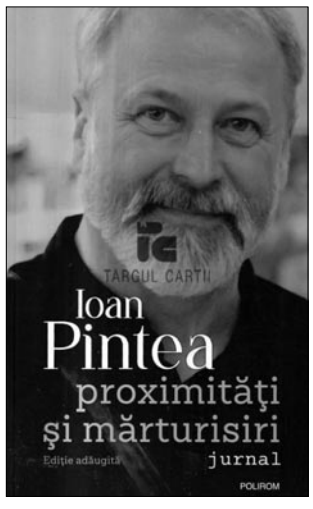

Note de lector

IOAN PINTEA, *proximități și mărturisiri* – Editura *Polirom*, 2025

„Mă simt bine şi fericit sub părul bătrân de la casa parohială.” Aşa îşi începe Ioan Pintea cartea. Poate că e pomul sub care s-a odihnit Dumnezeu, ziua a şaptea. Ştiu doar că pomul acela înmugureşte prin întreaga carte cu liniştea şi răbdarea unui om care ştie să asculte: însemnări, reflecţii, notaţii culturale şi teologice, gândite, trăite, de-a lungul anilor. Iar dacă Dumnezeu vine încă acolo, duminica, şi şi-ar întinde degetul mic, Ioan Pintea s-ar legăna pe el, ca pe un balansoar - între cele două vocaţii ce i-au marcat destinul: liturgică şi culturală.

Volumul, subintitulat *jurnal*, notează în fapt, aparent aleatoriu, momente din ambele lumi - viaţa din parohie, cu ghemuri de sânge şi oase însufleţite, cu îngropăciuni, botezuri, spovedanii, urmată la câteva pagini de un entuziasm aproape paroxistic pentru un paragraf din Proust sau o propoziţie din Steinhardt. Această aparentă fractură, pe lângă faptul că e osatura cărţii, e poate şi definiţia nescrisă direct a autorului: Pintea, confidentul copacilor, al poeţilor, teologilor şi filosofilor şi poate chiar duhovnicul lor, nu se sfieşte deseori să devină mărturisitor, cu sufletul strâns în palme împreunate: „Scriindu-l, m-am pierdut, m-am nimicit de bunăvoie în conţinutul lui. ... facerea lui m-a desfiinţat, m-a devorat ca Autor. Aleluia”.

O carte în care pare că fiecare are un pom: paltinii lui Steinhardt de la Rohia, nucii lui Malraux de la Altenburg... Om şi lemn lungindu-se, amestecându-se şi născând poveşti din poveşti. Şi Steinhardt se întrupează în literă prin aceeaşi tehnică: când cel cu care se plimbă, vorbeşte, glumeşte la Rohia; când sub forma unor fragmente de text, citate, interpretate (în special din *Jurnalul fericirii*); când voce interioară – ca un reper de libertate şi de „eretism” bun. Criticii au insistat pe ideea discipolatului: Pintea este, într-un fel, „discipolul rural, carpatin” al lui Steinhardt. Dacă Steinhardt e urbanul rafinat, evreul creştinat, uns cu păcura lagărului şi mirul culturii franceze, Pintea e o rădăcină înfiptă temeinic în satul transilvănean, purtând în loc de podoabe robusteţea pământului şi şiragul obiceiurilor ancestrale. Când piatră şi cu piatră se întâlnesc, ies scântei. Când se întâlnesc două suflete se naşte un fenomen la care ne uităm mult timp, precum în nopţile în care zboară discuri lunguieţe peste dealuri: Steinhardt îi oferă modelul libertăţii şi al bucuriei creştine, Pintea îi oferă, postum, un fel de ancoră în ţărâna şi în parohia românească postdecembristă. Fără să fie „despre Steinhardt”, cartea nu poate exista fără el - devenind, adesea, un răspuns la interogările, provocările şi paradoxurile monahului de la Rohia – la mare distanţă după ce sufletul acestuia s-a despărţit de trup.

Poate cea mai firească accepţiune a termenului *jurnal* folosită de Ioan Pintea e cea a lecturilor sale: o bună parte din volum e, la propriu, jurnal de lectură. Însemnări despre cărţi, citate, micro-comentarii, şocuri de frază. Poetul (nu am greşit tastarea- Pintea nu ştie şi nu vrea să se dezbrace în nicio pagină de haina sa poetică), citeşte mult şi cu poftă. Prezent la Piteşti într-o conferinţă despre a trăi „Între viaţă şi cărţi”, Ioan Pintea şi-a dezvăluit apetenţele: a locui lumea, literatura e, pentru el, o formă de proximitate, de apropiere de oameni. Fie ei vii, fie morţi, aşa cum simţi că acel copac, omniprezent, când îl va tăia nemiloasa drujbă, va continua să-ţi crească din coastă.

Spuneam într-un roman în lucru că „fericirea e un colibri ce înghite realitatea”. La Ioan Pintea definiţia pleacă din apostolul Pavel: „Fericirea este posibilă, devreme ce însuşi Creatorul este numit Fericit”. Şi de aici, regăsim şi la autor forme ramificate, înverzite, ale fericirii, pe care ezit să le cataloghez ca un nou „Jurnal al fericirii”: fericirea din slujirea în mijlocul oamenilor – unde-l simt arzând ca o lumânare în noaptea de Paşte; fericirea de a descoperi în lectură că o frază poate lumina pântecul beznei mai puternic decât aurora boreală într-o zi de aprilie; fericirea de a întâlni oameni: de la scriitori, teologi, la cei simpli, ce poartă pământul drag chiar şi sub unghii. Iar peste toate, fericirea de a privi pomi şi păsări, cer şi pământ. Fericirea pur şi simplu de a exista în acest amestec de Vizibil şi Nevăzut.

Pintea notează doar ce arde, ce lasă urme, ce se decantează.

El nu păşeşte deasupra lumii actuale precum s-a păşit peste ape. Din pagini răzbate imaginea celui autoînjugat în sarcini grele: paroh, director de bibliotecă, autor având conştiinţa propriei valori şi spiritul Meşterului Manole ce vrea fiecare edificiu mai aproape de cer, mai aproape de prima izbucnire a luminii. Şi din toate cele ce vor să înainteze în aceeaşi măsură, precum un părinte iubitor egal al copiilor săi, răsare imaginea celui ce împleteşte frânghii, cu noduri pe care le numărăm precum nişte mătănii: între Biserică şi lumea intelectuală, între altar, naos, tindă şi clubul de lectură, între mărginimea satului şi zgârie-norii marilor oraşe europene. A celui care nu foloseşte cultura pentru decor, ci o metabolizează organic.

Viena, Amsterdam, Veneţia, Sankt Petersburg, Ierusalim... Vorbim la Ioan Pintea nu doar de o mobilitate culturală şi geografică. Oraşele, muzeele, bisericile apar ca pretext pentru ceva mult mai personal: o întâlnire, o slujbă, o carte. Iar Pintea pare fiul rătăcitor ce nu pleacă în lume din sminteală – ci doar să se poată întotdeauna întoarce: la Runcu, la Bistriţa, la biblioteca din oraş şi, mai ales, acasă.

Iar când închid coperţile, şi-i urmez pilda autorului, întorcându-mă din drumurile sale, din gândurile sale - în propriile-mi odăi, nu-mi rămân în minte cuvintele de final: cu pomul îmbătrânit, cu omul îmbătrânit. Ci locuri, cărţi, oraşe, sfinţi, săteni, prieteni. Lungindu-se. Amestecându-se. Şi bătându-mi în geam – să-i găzduiesc peste noapte.

Haiku

Mirela Duma

cer înstelat -
ochii mamei
urmăresc
pruncul din leagăn

fulgi de zăpadă -
bunicul scapă
din mâini
mâna bunicii

apus de toamnă -
bunul mai pune-o
poză
în focul mocnit

planuri de pace -
tot mai senină privirea
copilului

râul de munte -
frumuseţe clipei
într-un haiku

zorii de ziuă -
Biblia răsfoită
filă cu filă

lumină în zori -
înflorite în grădini
lăcrămioarele

lună nouă -
mama scoate
din cuptor
pâinea rumenă

drumul spre casă -
tata nu scapă din ochi
steaua lui David

semne de carte -
presărate între pagini
florile de câmp

Valeria Merca

leagănul din nuc –
doar un capăt
de sfoară
din toată povestea

fiorii de-atunci –
rămasă-ntre coperte
o floare de mac

zarzăr în floare –
peniţa poetului
scrie singură

cărarea spre schit –
de-o parte şi de alta
buruieni de leac

vechea cazarmă –
rămase de strajă doar
tufele de soc

un Crăciun altfel –
la geamul spitalului
doar globul lunii

Moş Nicolae –
în ghetele cât palma
doar grija mamei

concert de Crăciun –
în grajdul cu vite
toată
lumina lunii

câmp deşţelenit –
bunul
priveşte-ndelung
o potcoavă de cal

toamnă târzie –
în ograda bunicii
traista prinsă-n cui

Rubrică realizată de FLORIN GOLBAN

Vlad Alui Gheorghe

Polifonic

Anul nostru bun

În 2025, muzica alternativă românească nu mai funcţionează ca o scenă marginală, ci ca un ecosistem fluid, fragmentat și surprinzător de coerent în diversitatea lui. Nu există un „sunet românesc" ușor de identificat, dar există o stare comună: un amestec de melancolie urbană, ironie discretă și experiment asumat, care leagă proiecte aparent foarte diferite. Alternativul nu mai este un refugiu, ci un laborator.

Lansările din acest an confirmă o mutare clară de la ideea de „album-manifest" către proiecte mai flexibile: EP-uri, compilații tematice, release-uri digitale cu identitate vizuală puternică. Artiștii par mai puțin interesaţi de canon și mai preocupaţi de atmosferă. Albumele nu mai cer atenție prin declaraţii grandioase, ci prin consistență emoțională și detaliu sonor. Muzica alternativă românească din 2025 se ascultă mai degrabă ca un jurnal decât ca o teză, și am selectat două exemple relevante pe care le-am avut sub reflector în anul care tocmai ce-a trecut.

Privind înapoi la anul muzical 2025, Fine, It's Pink rămâne una dintre acele prezențe care au definit discret, dar profund, starea generală a scenei alternative. A fost genul de trupă pe care ai descoperit-o sau redescoperit-o într-un moment suspendat al anului, ca într-o dimineaţă cu ceaţă, când oraşul încă nu se mişcă, iar sunetele par mai oneste. Muzica lor a funcţionat ca un contrapunct calm într-un an aglomerat sonor: synth-uri care se retrag elegant, chitare aerate și ritmuri lente ce au oferit spaţiu pentru respiraţie într-un peisaj dominat adesea de urgenţă și zgomot.

Din acelaşi spectru, trupa Ska-nk apare ca una dintre acele formaţii care au confirmat că pop-punk-ul românesc nu este doar un revival nostalgic, ci un spaţiu încă viu, adaptabil și relevant. Lansarea lui *Poveşti cu distors* a consolidat această continuitate și a transformat Ska-nk într-un reper al anului 2025, pe fondul relansării globale a pop-punk-ului. Cu treisprezece piese noi, albumul a funcţionat ca o capsulă temporală care nu ignoră trecerea timpului, ci o metabolizează: referinţe pop, trimiteri la trecut, dar și momente de vulnerabilitate neaşteptată. Piese precum *Colţul de rai* au adus o pauză de sinceritate într-un discurs dominat de energie, vorbind despre pierdere, stagnare și nevoia de refugiu, fără a abandona perspectiva punkistă, aparent senină. În alte momente, trupa revine la acel imaginar debordant și haotic care pare neatins de ani, ca și cum timpul s-ar fi curbat în jurul lor. Într-un an muzical fragmentat și imprevizibil, Ska-nk a oferit ceva rar: senzaţia că unele lucruri pot rămâne la fel fără să devină irelevante.

Din punct de vedere sonor, graniţele dintre rock alternativ, indie și electronic sunt aproape complet dizolvate. Chitarele coexistă cu synth-uri fragile, beat-uri minimale și texturi ambientale, iar influenţele vin la fel de ușor din post-punk, dream-pop sau IDM. Această hibridizare nu pare forţată; dimpotrivă, sună ca un rezultat firesc al unei generaţii crescute simultan cu trupe rock locale și playlist-uri algoritmice globale – și de aici avem un melanj pe care de mult l-am dorit în muzică.

Live-ul rămâne un element central al scenei. Festivalurile dedicate exclusiv muzicii alternative românești și scenele secundare din evenimente mai mari au devenit spaţii de validare reală, nu doar vitrine. Aici se vede clar diferenţa dintre proiectele care există doar online și cele care reușesc să creeze comunitate – și aici putem menţiona Electric Castle, Summerwell, Rocanotherworld, Zilele Nordului, Codru festival, Republika Fest, ș.a. În 2025, concertul alternativ nu mai este doar despre sunet, ci despre context, lumină, storytelling și prezenţă.

Trupele cu istorie continuă să joace un rol esenţial, nu ca repere nostalgice, ci ca puncte de continuitate. Ele demonstrează că relevanţa nu vine din reinventare forţată, ci din capacitatea de a absorbi schimbarea fără a-ţi pierde vocea. În acelaşi timp, noile proiecte nu mai cer permisiunea nimănui: apar, lansează, dispar sau evoluează rapid, într-un ritm care reflectă perfect precaritatea și libertatea scenei actuale.

Platformele digitale sunt infrastructura invizibilă a acestui peisaj. Playlist-urile curatoriate, SoundCloud-ul, lansările surprise și distribuţia independentă au mutat puterea de decizie de la gatekeeperi la comunităţi mici, dar dedicate. Succesul nu se mai măsoară în cifre spectaculoase (de ceva timp!), ci în persistenţă și impact cultural.

Privită în ansamblu, muzica alternativă românească din 2025 nu încearcă să concureze cu nimeni și nici să exporte un brand naţional. Ea există într-o zonă intermediară, confortabilă cu ambiguitatea, unde experimentul este mai important decât validarea. Este o scenă care nu promite revoluţii, dar livrează constant momente de adevăr sonor — iar uneori, asta este exact ce contează.

REDACŢIA:
Senior editor: **CALINIC, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului**
Redactor-şef: **LEONID DRAGOMIR** (leoniddragomir@yahoo.com);
Secretar de redacţie: **SIMONA FUSARU** (fusaru@gmail.com, https://fusaru.blogspot.com); Consilier editorial: **NICOLAE OPREA;**
Redactori: **MIRCEA BÂRSILĂ, JEAN DUMITRAŞCU** (jeandumitrascu@yahoo.com)

Cristian Cocea

Cursive

Corbul și vulpea

Recunosc, Onorată Instanţă! Pe măsură ce timpul mi se adună-n spate, ca o povară, ca un drum aproape de sfârşit, devin tot mai conservator. Adică strâng tare-n mâini, în cap și-n suflet ceea ce mai am, ceea ce mai cred, ceea ce mai sunt. Pare o încercare inutilă - a trăi înseamnă, în definitiv, a sângera, a-ţi pierde iluziile, a vedea viermele ce roade mărul lumii. De când am fost alungaţi din Rai, arăm pustiul, semănăm prin scaieţi, construim pe nisip. Cu lacrimi, cu sudoare, cu un nod în gât. Cum zicea regele lui Israel: *"Ce folos are omul din toată truda lui cu care se trudeşte sub soare? M-am uitat cu luare aminte la toate lucrările care se fac sub soare și iată! Totul este deşertăciune și vânare de vânt"*. În fine. Mă vait prea tare, taman la început de an. Dacă nu ne putem schimba condiţia omenească, măcar să învăţăm să păstrăm, să conservăm lucruri, atitudini și valori care s-au dovedit bune în timp. Să nu ne lăsăm furaţi de cântecul înșelător al sirenelor, să nu dăm vrabia din mână pe cioara de pe gard. Apropo de cioară - scriitorul rus Evgheni Vodolazkin (mă rog, ucrainian, născut la Kiev, dar trăitor la Sankt Petersburg) are o povestioară frumoasă în "Istoria Insulei", best seller-ul său din 2020, care-mi dă dreptate. "*Cică un corb stătea fără grijă într-un brad, cu o bucată de brânză în cioc. Împrejurările au făcut ca jos, sub brad, să fie o vulpe. Spune-mi, frate, a zis vulpea către corb, te pregătești să votezi pentru o viaţă nouă? Corbul tăcea (...) Mă gândeam, a spus vulpea, să-mi dai sfatul tău înţelept, ca să pot să fac alegerea corectă. Dar corbul, vădit lucru, nu se grăbea să-și împărtășească înţelepciunea. Aș avea atâta nevoie de părerea ta luminată, a cântat vulpea (...) S-a uitat de jos în sus la corbul care tăcea mâlc (...) Aşadar, Corbule, n-ai un răspuns, a spus vulpea. De-asta nici nu poţi să spui dacă vei vota pentru o viaţă nouă. Nu, a strigat corbul, nu voi vota pentru o viaţă nouă. Cuvinte la care brânza i-a căzut din cioc și a ajuns în labele viclenei vulpi. Corbul s-a amărât rău. Şedea în bradul său și chibzuia la cele întâmplate. Părându-i tare rău după brânza pierdută, încerca să-și înţeleagă greșeala. Și repeta aceeași întrebare: dar dacă spuneam da, ce-ar fi fost?*" * În roman, pilda era spusă de un episcop, în timpul unei revoluţii republicane, iar omul bisericii a plătit-o cu viaţa. Păstrând proporţiile, povestioara cred că se potrivește și în contextul lumii noastre, care naște mereu lideri autointitulaţi salvatori, progresiști, liber-schimbiști. Vulpile astea ne măgulesc, ne cer sfatul, ne îndeamnă să votăm schimbarea, iar proștii de noi chiar o facem, gândindu-ne că așa e democraţia, până băgăm de seamă că am pierdut și bruma de brânză pe care o mai aveam. Interesant că, în ce ne privește pe noi, corbii, jocul n-are strategie câștigătoare nici dacă zicem "da", nici dacă zicem "nu". Aviz oportuniștilor, aviz și opozanţilor. Dacă adeptul își pierde, în cel mai bun caz, iluziile, dizidentul își pierde libertatea de a tăcea. O libertate la care nu prea se gândesc nici influencerii, nici intelectualii, nici jurnaliștii. Eu m-am gândit și tot degeaba, uite că scriu aici! Recunosc, Onorată Instanţă, nu sunt suficient de conservator ca să renunţ a spune public "nu"! An bun, iubite cititor!

* Evgheni Vodolazkin, "Istoria Insulei", Editura Humanitas Fiction, Bucureşti, 2021, traducere de Adriana Liciu

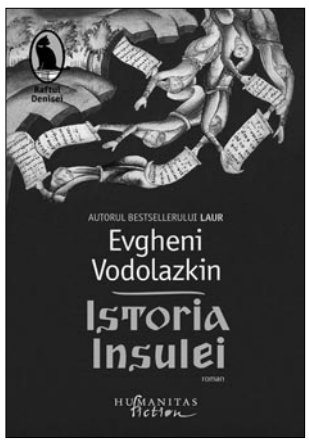

Nota redacţiei:
O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu. În schimb, tendinţa scriitorilor actuali – incitaţi de tehnica ultramodernă – este să trimită acelaşi text la cât mai multe publicaţii, ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală.
Din acest motiv, vă rugăm să trimiteţi materiale originale, care nu au apărut iniţial în volume, reviste etc.
Revista **Argeş** primeşte doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate (format *rtf, Times New Roman, 12 pct., la un rând, fără note de subsol sau hiperlinkuri).

Fiecare autor care semnează în revista **ARGEŞ** răspunde moral și juridic de conţinutul afirmaţiilor sale. Materialele aduse în redacţie nu se înapoiază.

Număr ilustrat cu grafică de **DIMITRIE PACIUREA**

Corectură:
JEAN DUMITRAȘCU

Consilier artistic:
IOAN MARCHIȘ

ARGEȘ
Revistă lunară de cultură
● Apare sub egida **Consiliului Local**, a **Primăriei Piteşti** şi a **Uniunii Scriitorilor din România**
● Editată de **Centrul Cultural Piteşti**
● Membră **ARIEL**

Revista **ARGEŞ** poate fi procurată şi prin comandă directă la sediu, cu plata ramburs, cheltuielile de expediţie fiind suportate de către expeditor.

Contact:
Piteşti, Casa Cărţii, Centrul Cultural Piteşti , tel./fax: 0248/219976, e-mail: revista.arges@ gmail.com, https://www.facebook.com/Revista-Arges, http: www.centrul-cultural-pitesti.ro.
Revista poate fi citită, în format electronic, la adresa: https://centrul-cultural-pitesti.ro/revista-arges-prezentare/
ISSN: 1221-2350
Tiparul executat la VENUS PRINTING SOLUTIONS Iaşi.

Valentin Protopopescu

Metafizica arenei

A star is born

La 28 iunie 1977, John McEnroe păşeşte cu timiditate pe gazonul destul de tocit al Terenului nr. 1 de la Wimbledon. Puştiul obraznic de abia 18 ani venit din cartierul Queen's al New Yorkului simte că va începe o zi memorabilă – nu doar pentru cariera sa de profesionist, ci şi pentru istoria tenisului. Fireşte, în acel moment Johnny nu poate spune mai nimic despre acel *feeling* special. Dar ceea ce ştie foarte bine este că destinul lui se pregăteşte să intre sub o zodie fericită. În faţa juniorului care încă nu s-a înscris în competiţia cadeţilor pentru că, iată, după ce a parcurs „purgatoriul" calificărilor, a ajuns acum pe pragul sferturilor de finală ale *main draw*-ului, stă însă impozantul favorit 13 al turneului, australianul Phil Dent, care abia îl învinsese la Roland Garros. Dent, tenismen experiementat, tocmai ce trăieşte cea mai fastă perioadă a carierei, fiind eliminat abia în semifinala pariziană de americanul Brian Gottfried.

Paradoxal, *Bad Boy* McEnroe îşi aminteşte că acea partidă a început fără pic de emoţie în ceea ce-l priveşte. Iancheul s-a gîndit de la bun început că oricum şi-a depăşit planul, că performanţa este excepţională şi că, dacă va pierde, are răgazul de a se înscrie şi în competiţia juniorilor. Cu această relaxare psihică, John cîştigă la patru primul set, pe fundalul unui tenis agresiv şi plin de riscuri. Deşi nu posedă încă serviciul acela devastator, cu spatele la fileu, pe care-l va obţine abia peste un an, în urma stagiului universitar de Stanford şi a unor rebele dureri la spate, McEnroe domină fileul cu voleul şi smash-ul. În setul al doilea, cîştigat la tie-break de australian, se produce prăpădul. Enervat de deciziile, greşite din punctul său de vedere, luate de arbitrii de tuşă, nişte sexagenari dormitînzi, John se urcă pur şi simplu cu picioarele pe racheta sa de lemn, un Wilson Pro Staff, năzuind parcă s-o facă fărîme. Natural, publicul londonez începe să fluiere, într-un *crescendo* îngrijorător pentru neofit. Ba mai mult, cînd Johnny îşi pierde cumpătul şi, înfuriat de erorile multiplicate ale tuşierilor, se ia la ceartă cu aceştia, batjocorindu-i, ceea ce-l va costa pierderea concentrării, dar şi a setului cu numărul trei, spectatorii ajung efectiv să-l huiduie pe american.

McEnroe nu mai înţelege nimic. El sesizează corect paradoxul: practic, anonimul care este joacă pe un teren venerabil, centenar chiar în acel an, un *templu* al sportului alb, iar calitatea arbitrajului şi a spectatorilor este undeva sub standardul meciurilor din campionatele de juniori ale Statelor Unite! Pînă în acel moment John McEnroe nu avusese niciodată probleme nici cu arbitrii, nici cu propria-i fire. În acea clipă, pe Terenul nr. 1 de la Wimbledon s-a născut personajul turbulent, polemic şi ofensator care a fost ulterior (şi a rămas şi astăzi) Johnny *Bad Boy*!

Condus cu două seturi la unu şi 2-0 în setul al patrulea, americanul îşi ia seama, îşi dă drumul la joc şi egalează la manşe. Răul fusese însă făcut, cartea sa de vizită avea să-l recomande pe viitor drept un rebel şi obraznic tenismen... Deşi înfuriat şi văzînd roşu în faţa ochilor, puştiul newyorkez găseşte resursele de a face break în setul decisiv şi a cîştiga la patru manşa şi meciul. McEnroe este în semifinală, alături de colegul şi prietenul său de la Port Washington, Vitas Gerulaitis, războinicul Jimmy Connors şi „extraterestrul" Björn Borg. Mai bine nu se putea!

În faţa lui Connors junele elev al lui Tony Palafox ştie că nu are şanse prea mari. John e conştient că nu a atins gradul de maturitate în joc, neposedînd încă acea voinţă acerbă de a putea să-l ameninţe cu-adevărat pe Jimbo. Mai mult, în camera sa de flăcău din Douglaston, New York, Johnny are pe perete două postere. Unul, cu actriţa celebră în epocă, Farrah Fawcett-Majors, al doilea cu suedezul Borg. Chiar dacă prin absurd ar fi reuşit să-l elimine pe Jimmy, ce ar fi putut el să facă în finală contra idolului său, campionul de „ghiaţă"? Cum să-ţi înfrunţi zeul – pare a gîndi puştiul roşcovan. Aşa că, normal, pierde în patru seturi în faţa unui Connors nedispus la concesii. În cealaltă semifinală, Gerulaitis e aproape să-l învingă pe Borg, într-una dintre cele mai frumoase partide din istoria seculară a turneului „verde". Finala avea să-i revină campionului suedez.

Cu ce rămîne McEnroe în urma acestei fabuloase experienţe europene? Nu numai cu un excelent clasament ATP, dar şi cu gîndul că e pe drumul cel bun şi că distanţa dintre el şi aşii sportului alb nu numai că nu e mare, ci perfect abordabilă. Totul devenise o chestiune de timp...

Acel rever de aur

John şi Jimmy

Alexandru Jurcan

Narcisistul şi magicianul la Nuremberg

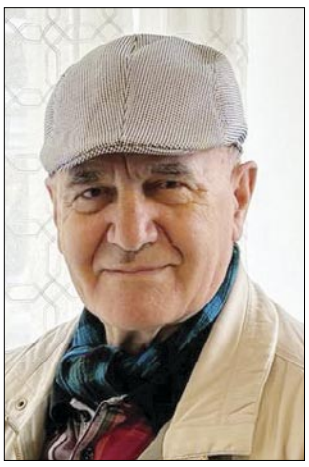

Filmul aşteptat – *Nuremberg* - de James Vanderbilt, a intrat în reţea şi poate fi văzut la multe cinematografe. Regizorul s-a bazat pe romanul *Nazistul şi psihiatrul* de Jack El-Hai, apărut în 2013. În fruntea distribuţiei: Russell Crowe, Rami Malek, Michael Shannon. Accentul narativ e pus pe interacţiunea dintre Goring (Russell Crowe) şi medicul american Kelley (Rami Malek), psihiatru care trebuie să evalueze condiţia mentală şi fizică a celor 22 de acuzaţi de crime contra umanităţii. Un joc de-a şoarecele şi pisica, o bătălie psihologică terifiantă şi magnetică între narcisistul Goring, care credea că va dejuca planurile unui tribunal internaţional, şi Kelley, atras adesea de jocuri de magie, cu moneda escamotată. Relaţia lor e toxică şi empatică, iar Goring nu apare malefic în totalitate, e şi nu e un Hannibal Lecter. Să fie, oare, vreun moment în care cineva/oricine poate fi capabil de asemenea atrocităţi? Răul poate impregna societatea, dar „dacă am putea defini psihologic răul, aşa ceva nu s-ar mai întâmpla". Goring e un manipulator, afirmând că „nu sunt răspunzător decât de faptele mele", iar când Kelley răbufneşte cu „eşti un om gras într-o celulă", primeşte o replică notabilă: „eu sunt cartea, tu eşti o notă de subsol".

Michael Shannon (Jackson) joacă excelent, eclipsându-l adesea de Rami Malek, printr-o forţă credibilă. El vrea să ştie, înainte de proces, care ar fi strategia de apărare a acuzaţilor. Unii vor execuţii fără proces, dar atunci, „dacă îi împuşcăm, ei devin martiri". Vinovaţii susţin că ei au făcut tabere de muncă, nu lagăre. Li se arată tulburătoarele imagini de arhivă din cele 1200 de lagăre, unde cadavrele sunt măturate cu buldozerul. Deşi cunoaştem finalul, aderăm la un suspans funcţional, auster. Trecerea vinovaţilor prin acel tunel, cu bătăile mulţimii de afară, e o secvenţă redutabilă. Nu acelaşi lucru se poate spune despre ruinele filmate sec, mai ales că ne amintim de filmul lui Kramer din 1961, despre acelaşi proces, unde ruinele sunt însoţite în *off* de fantomele naziştilor victorioşi.

Oare oamenii iau poziţie prea târziu? Au fost exterminaţi şase milioane de evrei... Simţim în film o briză de propagandă: certitudinea că Statele Unite au salvat Umanitatea, prin conceptul de crime împotriva umanităţii din 8 august 1945. Şi ce au făcut tot ei după două zile? Au detonat două bombe atomice asupra oraşelor Hiroshima şi Nagasaki. Să fie valabil „lupul moralist"? Mai precis, „când blana domnească e din piei de oaie"...

Filmul e un thriller judiciar, o dramă istorică şi juridică densă, cu clar-obscur, cu verde-gris, chiar şi nuanţe de sepia. Mai presus de toate e interpretarea lui Russell Crowe, absolut aplicată, memorabilă, simpatetică. Filmul are şi puncte slabe, secvenţe superflue, dar e un remember necesar, mai ales spre „cei care uită trecutul sunt condamnaţi să îl repete".

miscellanea

A fost odată ... în ianuarie

■ **1818**: Este publicat romanul ***Frankenstein sau Prometeul Modern*** al lui Mary Shelley # **1971**: Anunţurile de ţigări sunt interzise la televiziunea americană ■ **1463**: Pedeapsa cu moartea împotriva poetului ***François Villon*** este modificată în exil timp de zece ani. De atunci, soarta lui Villon este necunoscută ■ **1953**: Piesa ***Aşteptându-l pe Godot*** de Samuel Beckett are premiera la Paris ■ **2015**: Sediul ziarului satiric ***Charlie Hebdo*** din Paris a fost vizat de un atac cu arme automate, comis de persoane mascate şi soldat cu multe victime. Cel puţin 12 persoane, între care doi poliţişti şi mai mulţi jurnalişti renumiţi, au fost ucise şi alte unsprezece persoane au fost rănite ■ **1839**: Gheorghe Asachi publică la Iaşi, în tipografia Albinei Româneşti, lucrarea ***Atlas românesc geografic***, format din 8 hărţi, primul de acest gen în literatura de specialitate ■ **1602**: Este publicată piesa lui William Shakespeare, ***Nevestele vesele din Windsor*** ■ **1506**: A fost descoperit, într-o podgorie apropiată de bazilica Santa Maria Maggiore din Roma, grupul statuar grec ***Laocoon şi fiii săi***, cu o înălţime de 2,42 de metri, executat din marmură albă, aparţinând perioadei elenistice ■ **1973**: Concertul lui ***Elvis Presley*** din Hawaii este transmis în direct prin satelit şi stabileşte recordul celei cea mai urmărite emisiuni a unui artist individual din istoria televiziunii americane ■ **1993**: A apărut primul număr al revistei ***Dilema***, publicaţie editată de Fundaţia Culturală Română, avându-l ca editor-fondator pe Andrei Pleşu ■ **1850**: Se naşte poetul naţional al României, ***Mihai Eminescu*** ■ **1962**: Cel mai vechi manuscris din Europa (***Papirusul Derveni)***, datând din 340 î.Hr., este găsit în nordul Greciei. Conţine un tratat filosofic, un comentariu alegoric la un poem orfic, o teogonie produsă în cercul filosofului Anaxagora ■ **1605**: Prima ediţie a ***El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*** de Miguel de Cervantes este publicată la Madrid ■ **1946**: Începe, la Facultatea de Litere din Universitatea Bucureşti, cursul lui George Călinescu, intitulat „Istoria literară ca ştiinţă inefabilă şi sinteză epică". Lecţia de deschidere: ***Sensul clasicismului*** ■ **1975**: Bob Dylan lansează ***Blood on the Tracks***, considerat unul dintre cele mai bune albume ale sale ■ **1879**: La Teatrul Naţional din Bucureşti are loc premiera comediei ***O noapte furtunoasă***, de I. L. Caragiale. În distribuţie: Grigore Manolescu, Ion Panu, Mihail Mateescu, Anicuţa Popescu, Aristiţa Romanescu ■ **1968**: Marin Sorescu publică piesa ***Iona*** ■ **1970**: Eugène Ionesco (născut **Eugen Ionescu**), dramaturg francez de origine română, este ales membru al Academiei Franceze ■ **1981**: Tot acolo are loc şedinţa de recepţie a primei femei, scriitoarea Marguerite Yourcenar, autoarea romanului istoric ***Memoriile lui Hadrian*** ■ **1656**: Blaise Pascal publică ***Lettres provinciales*** ■ **2025**: Coiful de la Coţofeneşti împreună cu alte trei artefacte din aur sunt furate de la Muzeul Drents din Assen, Olanda, de hoţi care au pătruns în muzeu folosind explozibili ■ **1957**: Premiera filmului ***La Moara cu noroc***, ecranizare de Victor Iliu după nuvela lui Ioan Slavici, o reuşită a cinematografiei româneşti ■ **1302**: Dante Alighieri este exilat din Florenţa ■ **1813**: Jane Austen publică pentru prima dată în Regatul Unit ***Mândrie şi prejudecată*** ■ **1845**: ***Corbul (The Raven)***, de Edgar Allan Poe, apare în „New York Evening Mirror" ■ **1561**: Este tipărită prima carte românească - ***Tetraevanghelul*** diaconului Coresi ■ **1969**: Are loc ultimul spectacol public al trupei ***The Beatles***, pe acoperişul Records Apple, din Londra. Concertul improvizat este întrerupt de poliţie ■ **1863**: În Franţa este publicat pentru prima dată romanul ***Cinq Semaines en ballon*** („Cinci săptămâni în balon") de Jules Verne (**Wikipedius**)